

A gyermek alvása és álma.

Irtta s a decemberben tartott budapesti nyilvános gyermektanulmány-
értekezleten felolvasta **Deutsch Ernő** főorvos.

Az alvásról.

1. Az alvás elmélete.

«Az élettannak alig van még oly fejezete, melyre annyi munkát és fáradságot pazaroltak, mint a szóbanforgóra s az eredmények mégis felette szegényesek!» (Spitta.) Ez állítás valóban helyes, az alvás és álmok elméletéről köteteket irtak és még ma is nagy kérdőjel előtt állunk. A teóriák tömkelegéből csak néhányal szolgállok: *Descartes*, *Willis* Tamás és *Haller* az alvás létrejöttét az ideg- vagy életerővel magyarázzák. «Az idegerő az alvás folyamán felhalmozódik, ébrenlét alatt pedig ismét felszabadul». (Purkinje.) *Esenbeck* az álmokat mint a has világfelfogását szerepelteti. Sokan az agy nedvdús voltával, mások nedvszegénységével; egy csoport az agy vérbőségével, másik az agy vérszegénységével! *Preyer* fáradsági termékek (tejsav) felhalmozódásával; *Rosenbaum* az idegsejtek duzzadásával, *Funke*, *Heidenhain*, *Obersteiner* szénsavbódulattal magyarázza. «Az agy kifáradása savfelhalmozódásra vezethető vissza, az alvás nyugalma e tényező megszüntetője», *Brandes* az embryonális állapotba történő visszaeséssel kapcsolja össze.

A bonctani alapon álló magyarázatokon kívül számos bölcséletivel és költőivel is találkozunk.

2. A normális alvásról.

Valamint a föld életében, a tengely körüli forgás következtében szabályosan váltakozik a nappal az éjszakával, hasonlóképpen követi az ember életében az alvás az ébren-

ERZSÉBET SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR ÉS TANSZERHÁZ
 Erkezett: 1911. év március hó 22. n
 Ieltári szám: 18382 Csoport szám: 111596

lélet s szerepel a hajnal pirkadásával és az esti szürkülettel párhuzamosan ébredés és elalvás.

Egyrészt a munka és a külvilág benyomásai által kifárasztott szervezet, másrészt a külbehatások mennyiségének csökkenése szülik az álmoságot; általános elernyedés áll be, melyben az egyén félig még a tényleges, félig azonban már az álmok világában leledzik. Találónan jegyzi meg ez állapotra *Fick*: «A gondolatok csomója feloldódik s képzeletünk korlátlanul, majd összekuszálódva rohan előre.»

Az álmos egyén a hozzá intézett szavakat hallja, de csak hiányosan fogja fel őket, érthetetlen feleleteket ad, ásítzik, nyújtózkodik, szemhéjai lezárulnak, az izomzat elernyed, a hajlítóknak lépnek előtérbe, a végtagok meghajlanak, a fej a mellre süllyed, az egyén bóbiskol, az érzékek pedig fokozatosan szenderednek el, «a külvilágtól el nem zárható fül tovább marad érzékeny külbehatásokra, mint a szem, melyet a szemhéjak lefátyolozhatnak.» (*Pick*.) Az ember elalszik, lélegzete ritka és mély, érlökése nem egyenletes, kimaradó, különösen gyermeknél.

A mély alvást megelőző *félalvás*, melyből még könnyű az ébredés, álmokban gazdag, melyekre gyakran emlékezünk. A félalvást követi a mély, teljes öntudatlansággal járó alvás, mely megadja a szervezet pihenésének lehetőségét. Majd a szervezet külbehatások befogadására éberségét ismét visszanyeri, az alvó felfrissülve, megerősödve, teljesen felébred. Az ébredést megelőző átmeneti időszak, egy félig öntudatos állapot, melyet *Blumenbach* egy rövid deliriummal hasonlít össze, ennek lefolyása alatt az egyén dörzsölgeti majd nyitogatja szemeit, nagyokat ásít s nyújtózkodik.

Valamint az elalváskor az ingerek csökkenése és a fel-fogó képesség tompulása szülik az elalvást, úgy az ingerek újra nagyobb mennyiségben jelentkezése és az idegrendszer fáradtságának szűnése eredményezik az *ébredést*. A kívülről ható ingerek befolyását a novemberi köd és a májusi derű ellentétes hatása illusztrálják a legjobban. Párhuzamos élet-ténykedést mutat az állatvilággal a növényzet is, az éj beköszöntésekor a virág koronáját zárja, a nap keltét pedig a virág újra nyilással köszönti.

Az *álmok mélységét* kutató eljárások a különböző érzé-
kekre külön-külön, vagy többekre egyszerre (utóbbi aján-

latosabb eljárás) hatva azt derítették ki, hogy az alvás eleinte gyorsan, majd lassabban lesz mélyebb, elalvás után egy órával éri el legnagyobb mélységét, egy ideig állandó, majd ismét felületesebb lesz s végre beáll az ébredés. *Cerny* kimutatta, hogy az alvás mélysége arányban van a bőrön át végbe menő folyadékvesztéssel, valamint a hőmérsék emelkedése és sülyedésével, minek következtében a jól betakart gyermek jobban alszik, mint az, aki hővesztés ellen kevésbé van megvédve: minek következtében gyakran az edzés céljából rosszul betakart gyermek rosszul is alszik.

A spontán ébredéssel szemben szerepel a külbehatásokra hirtelen megszűnő alvás, mely rendszeren felette kellemtelen, gyakran az egész napra kiterjedő izgalmakat okoz, sőt nem egy esetben az idegrendszer nagyfokú megrázkódtatásával jár. A mesterséges ébresztés az érzékek révén következő sorrendben végezhető: tapintás, hallás, szaglás, látás. Az ébredésre, illetőleg ébresztésre vonatkozó észleleteim: 80 érzékű gyermek közül 28 ébred spontán gyorsan, 22 lassan, 30 hirtelen külbehatásra. 117 süketnéma gyermek közt 28 ébred spontán gyorsan, 72 lassan, 17 hirtelen külbehatásra, 12 vak gyermek közt 3 ébred spontán gyorsan, 9 hirtelen külbehatásra. Ez adatok mutatják, hogy az alvásból az ébredésbe való átmenet az érzékű gyermekeknél sokkal gyorsabb, mint a fogyatékosaknál. Az érzékszerveknek nagy szerepe van a felébredésben.

Gyakran bizonyos megszokott ingerek szűnése ébreszti fel az alvót, pl. az éjjeli mécs kialvása. Más esetekben valamely érzés, pl. éhség, fájdalom, álmat majd ébredést szül.

Téves felfogás, hogy az éjszakai alvás üdítőbb, mint a nappali. Ha az érzékekre ható tényezők ki vannak zárva, nappal épp úgy alhatunk, mint éjjel, mit oly egyéneknél tapasztalhatunk, kik hivatásuknál fogva éjnek idején vannak elfoglalva s olyanoknál, kik a nappali nagy meleg miatt inkább éjjel dolgoznak.

A délutáni álmat illetőleg egyéni különbségek tartandók szem előtt. Mindenesetre ajánlatos vérszegény, ideggyenge egyéneknek, vérszegény iskolásgyermekeknek, kik délelőtt nagy szellemi munkát végeztek. Az éjjeli alvás mélyebb, mint a délutáni, mi nagyrészt a világosság behatásának tudható be, ugyanezen tényező folyománya, hogy a téli éjszakai alvás

mélyebb, mint a nyári. *Cerny* és *Heller* állítása szerint, a nappali alvás az éjszakai mélységet hátrányosan befolyásolja.

Felemlítésre méltók *Wundt* az *alvás alatt megnyilatkozó életjelenségekre* vonatkozó számadatai: alvásközben a csecsemők lélegzésének száma 44, 5 éveseké 26, 15—20 éveseké 20, 20—25 éveseké 18, 25—30 éveseké 16, 30—50 éveseké 18. Tehát a lélegzésvétel száma csökken. Az érlökések száma alvás közben egy ötöddel fogy. A test hőmérséke éjjel fél fokkal kisebb. Az emésztés lassú, a bélmozgások renyhék s evvel kapcsolatban emésztés alatt nyugtalan, emésztés után nyugodt az alvás. Anyagcsere, hőtermelés, ki, és elválasztás csökkennek. Egyszóval az egész testszervezet kevesebb energiával működik.

A *megszokás* a gyermekek és felnőttek elalvásának és ébredésének idejére, továbbá az alvás hosszára egyaránt döntő. A csecsemőt javarészt ringatással altatják el, mi gyakran nehezen kiirtható szokássá fajul. Gyermekek sokszor csupán akkor alszanak el, ha egy megszokott tárgy van a kezükben, ha szájukkal szopó mozgásokat végeznek, vagy ha az ajkaik közé vett tárgyat, ujjukat, párnacsücskét szopogatják. Ha az ilyen gyermek ujját bekötjük, nehezen alszik el s alvása nyugtalan.

Lindner szerint Nagy Frigyes 5, Elliot tábornok 4, Pichegru 1 órát aludtak naponta. Akárhány szegény, éjjeli munkára kárhoztatott gyermeket ismertem, ki éjnek idején dolgozott, nappal iskolába járt s csupán a reggeli órákat tölthette ágyában. A megszokás hatalmán győzedelmeskedik egyrészt a fáradság, másrészt az akarat. Az *akarat* nagy mértékben befolyásolhatja az alvást, Napoleon és Kant bármikor s bárhol el tudtak aludni. Akaratukkal szabályozzák alvásukat az éjjeli munkát végezők, vasuti, éjjeli őrök, házmesterek, a «műveltség rabszolgái», kik szellemi munkát végeznek éjnek idején. Az éjjeli munka hatása nem egyszer végzetes, mert az ébrenlélet mesterségesen kell vegyi szerekekkel támogatni, mi az idegrendszerre károsan hat. Az álom mélységét is befolyásolhatja az akarat.

Az indiai fakirokról ismert tény, hogy halálhoz közel álló alvást tudtak előidézni, mely alvás tudományos szempontból hasonlóbb az autohypnoshoz, mint a normális alváshoz. Hasonló a hypnozishoz közel álló módon provokál-

ható a rendes alvás is, t. i. egyenletesen ható érzéki benyomások révén. Így például egyenletes ütemben visszatérő mozgás, (ringatás), szavak, dallam, altatják el a gyermeket, és a vasut monoton zakatolása, az olvasó morzsolása, a tenger zúgása, az óra ketyegése a felnőttet. Az ember *kedélye s lelkiállapota* természetesen döntőleg hatnak az alvásra; «az optimista fütyülve, dalolva vetkőzik, a pessimista és búskomor mély gondolatokba merülve.» (*Bartha.*) Egészséges, dolgos, megelégedett ember álma mély és frissítő, lusta, elégedetlen egyéneké felületes és nyugtalan. A flegmatikus sokat alszik, véle szemben keveset a melancholikus, a kolerikus és sanguinikus. Gond és alvás engesztelhetetlen ellenségek. Az érdeklődés hiánya alváskeltő, de nehezen alszunk el, ha valamely esemény beköszöntése előtt állunk. Tapasztaljuk, hogy gyermekek nehezen alszanak el és korán ébrednek, ha lefekvés előtt másnap reggelre valamit ígérünk nekik.

Az *alvás helyzetét* illetőleg számos változatot mutatnak az emberek. Az állatokkal ellentétben az ember csak kivételesen alszik állva. Radestock szerint az ülő helyzet már is predisponál az alvásra; vízszintes fekvésnél a test helyzetének fenntartására szükséges figyelem szünetel, a vérkeringés könnyebben működik, mi az elalvást elősegíti, meg van azonban nehezítve, ha a felső test nagyon magas vagy alacsony helyzetben van. Legjobb a jobboldali fekvés, a baloldali nyugvásakor összeszorúl a máj, a háton fekvés pedig gyakran kelt félelemérzést. Hogy a legtermészetesebb az oldalfekvés, kitűnik vizsgálataimból is. Vizsgálataimat két irányban végeztem, egyrészt megfigyeltem, hogy elalváskor mily helyzetet foglal el a gyermek, másrészt vajjon ébredéskor más helyzetben van-e, mint elalváskor. A pesti izr. fiúárvaházban 136 gyermek aludt el oldalhelyzetben, háton 56, hason 4, változó helyzetben 6. Ugyanazon helyzetben ébredt, mint ahogy elaludt 120, más helyzetben 82. *Csajági Béla* és *Hertzka János* árvaházi igazgatók megfigyeléseinek végeredményei: a gyermekek javarésze oldalt fekvéssel alszik el, helyzetüket ébredésig a fiatalabb növendékek inkább változtatják, mint az idősebbek. Az *Adler Simon* igazgató által észlelt 12 vak közül oldalhelyzetben 6, háton 3, változó helyzetben szintén 3 alszik el; 8 ébred ugyanazon helyzetben, mint ahogy elaludt, 4 más helyzetben. Megboldogult *Grünberger József*

siketnéma-intézeti igazgató adatai szerint" oldalhelyzetben alszik el 57, hason 3, háton 39, ugyanoly helyzetben ébredt, mint elaludt 89 közül 28. E tekintetben tehát vakok és süketnémák vériszonyai ugyanolyanok, mint az érzékűekéi.

Az alvás mineműségére a *kor* is döntőleg hat. A csecsemő és az aggastyán alig viselkednek érdeklődéssel a külvilág iránt, ezért sokat alszanak, illetőleg szundikálnak; ébrenlétük pedig javarészt tápfelvételnek van szentelve. A csecsemő szervezetében lefolyó élénk munka s a nagyobb gyermekek nagy fürgesége hosszabb nyugalmat tesznek kívánatossá. A csecsemő átlag 16—20, az 1—3 éves 12, a 3—6 éves 10, az egészséges felnőtt 7—8 órát alszanak. Az aggastyán sokat szundikál, de a tényleges éjszakai alvásának tartama nem több 4—5 óránál. Az álom hosszát illetőleg egyéni és családi különbségek is vannak. *Aschaffenburg* említi egy családról, hogy tagjai minden ideges tünet nélkül naponta legfeljebb 2—3 órát alszanak.

Hideg *éghajlat* alatt csekélyebb az alvási szükséglet, mint meleg és nedves vidékeken.

Kétféle *álomtipust* különböztetünk meg, egy reggelit és egy estélit; az elsőhöz tartoznak azok, kik korán fekszenek és kelnek, szemben a későnfekvőkkel s kelőkkel. *Kraepelin* az első tipust tartja a normálisnak, véleményem szerint azonban az átöröklött hajlam és a szokás játszanak döntő szerepét.

Az *alvás hosszát* illetőleg következő adatokkal szolgálhatok:

A fehérsastéri polgári iskola 283 növendéke közül:

6 órát alszik	3	10 órát alszik	68
7 " "	9	11 " "	9
8 " "	75	12 " "	8
9 " "	111		

A Miklóstéri elemi iskola 246 növendéke közül:

1 alszik 6 órát	93 alszik 10 órát
5 " 7 "	87 " 11 "
14 " 8 "	21 " 12 "
20 " 9 "	5 " 13 "

Az ugyane téren lévő kiségitő iskola 129 növendéke közül:

1 alszik 6 órát	35 alszik 10 órát
3 " 7 "	30 " 11 "
15 " 8 "	8 " 12 "
36 " 9 "	1 " 13 "

A szt. László-úti elemi iskola 391 növendéke közül:

11 alszik 6 órát	130 alszik 10 órát
6 " 7 "	70 " 11 "
46 " 8 "	21 " 12 "
100 " 9 "	7 " 13 "

Kitűnik ez adatok egybevetéséből, hogy az elemi iskolás gyermekek nagy többsége naponként 9–11 órát alszik, a polgári iskolás gyermekeké 8–10 órát. Tehát az elemi iskolai korú gyermekek átlag *egy órával* többet alszanak a polgári iskolai korban (10–14 év) lévőknél.

Ezen adatok mellé állítom *Key* 7–18 évesek részére készített időbeosztását, melyeket saját összeállítással szembe állítva, azt tapasztaljuk, hogy az észlelt gyermekek átlaga megfelelő időt szentelt a nyugalomnak:

Kor	Alvás tartama	Idő mosdásra, öltözködésre	Idő étkezésre s nyugalomra	Idő szórakozásra	Kötelező munkaidő	Iskolában töltött idő		Ének hetenként	Torna hetenként	Házi munka	
						hetenként	naponta			hetenként	naponta
7	11	1	3	6	2–3	12–15	2 2:30	2	2	—	—
9	11	1	3	5	4–5	14–20	2:30 3:30	2	3	6	1
11	10–11	1	3	3–4	6	24	4	2	3	7	1:10
13	10	1	3	3	7	27	4–5	2	3	10	1:40
15	9	1	3	2:30	8:30	30	5	2	3	16	2:40
17	8–30	1	3	2:30	9	30	5	2	3	19	3:10

Ezen normával állítom szembe *Key* Axelnek az életből merített adatait:

6–7 évesek	naponta	kelléténel	kevesebbet	alszanak	0:9 órával
7–8	"	"	"	"	1:1 "
8–9	"	"	"	"	1:35 "
9–10	"	"	"	"	1:10 "
10–11	"	"	"	"	1:20 "
11–12	"	"	"	"	1:05 "
12–13	"	"	"	"	1:35 "
13–14	"	"	"	"	1:40 "

Ezek szerint vannak gyermekek, kik évente 608 órával

alszanak kelleténél kevesebbet. *Dörnberger*-nek és *Grossmann*-nak müncheni gymnázistákra vonatkozó adatai:

7—8	órát alszik	11·5 ⁰ / ₁₀
8—9	" "	27·2 ⁰ / ₁₀
9—10	" "	46 ⁰ / ₁₀
10	órán felül alszik	15·3 ⁰ / ₁₀

Vizsgálódásom körébe a lefekvés és elalvás közt lezajló időt is belevontam:

1—5	perc	91	árvaházi növendéknél és	48	süketnémánál
5—10	"	30	"	"	23
1/4	óra	33	"	"	15
1/2	"	23	"	"	3
3/4	"	1	"	"	"
1	"	18	"	"	"
1 1/2	"	3	"	"	"
2	"	3	"	"	"

E számok többszörös megfigyelésből vett átlagok. Ezen adatok szerint *a gyermekek fele a lefekvés után azonnal elalszik, túlnyomó többségük pedig legföljebb negyedóra alatt.* És ez természetes is, s ha a gyermek elalvása tovább tart negyedóránál, akkor az annak a jele, hogy a gyermeket testi s ritkán lelki okok nyugtalanítják. Természetesen, a napi foglalkozás és események ez adatokat esetről esetre megmásítják, sőt az alvás mineműségét egészben befolyásolják. 202 árvaházi növendék közül 66-nál észlelték szembeszökően a nap folyamán jelentkezett izgalmak befolyását, 89 süketnéma közül csupán négyenél nem tapasztaltuk a fentjelzett befolyást, a 12 vak közül pedig egyenél.

3. A lakásviszonyok.

Egy kérdéssel állunk szemben, mely döntő befolyást gyakorol test s lélek fejlődésére egyaránt s mellyel a szőnyegen lévő tárggyal kapcsolatosan okvetetlen foglalkoznunk kell s ez a lakás befolyása az alvásra. Be kell világítanunk bizonyos rejtekekbe, melyek gyermekvédelmi s tanulmányi szempontból nagy fontosságúak. Az elmélet mellett a gyakorlattal is kell foglalkoznunk.

A szász belügyminiszterium 1903-ból eredő rendeletében következőket olvassuk: «A meg nem felelő lakásviszonyok aláássák a szervezet munka- és ellentállóképességét, elősegítik

a fertőző betegségek keletkezését és terjedését, az erkölcsöket és a megelégedettséget megrontják, a szellemi fejlődésnek gátat vetnek, a gazdasági jólétet pedig megakasztják.» John Burns angol miniszter e tárgyra vonatkozó kijelentése: «Ha tisztas embereket akarunk nevelni, az összes tényezőknek kellő lakásviszonyok teremtése körül kell szorgoskodniok!» Posadowszki gróf egyik jelentésében következőképen nyilatkozik: «A legnagyobb veszély és nyomor a lakáskérdésben rejlik.» Helyes Damaschke megjegyzése: «Mit sem érnek a pompás iskolaépületek, a modern követelményeknek megfelelő berendezések, ha a gyermekek ezeket elhagyva túlszűfolt, levegőt és fényt nélkülöző udvari lakásokba kerülnek. Haszontalan a legideálisabb szellemet és lelket képző oktatás, ha a szülei házban mi sem történik a lélek tisztasága érdekében!»

E megjegyzéseket azért soroltam fel, mert a lakásviszonyok különösen az alvás szempontjából fontosak s hatnak előnyösen vagy hátrányosan a gyermek testi s lelki fejlődésére. *Fuhrmann* «lakásunk» című iskolai feladat révén ismerkedik meg tanítványainak lakásviszonyairól.

A nagy városra jellemző következő példa: Egy három ágyas szoba, tornác s konyhában apa, anya, egy ágyrajáró s 8 gyermek hál. A gyermekek közül a legidősebb 19, a legfiatalabb 5 éves. A 19 s 14 éves fiu a 8 éves nővérükkel fajtalanokodnak, a 19 éves fiut emiatt el is csukták. A gyermekek anyja az ágyrajáróval szökik meg; az apa pedig gyermekei jelenlétében szeretkezik egy idegen nővel (*Duensing*).

Berlinben a gyermekek

	0·3 ^o / _o alszik	egyedül	1 szobában
	6 ^o / _o	1 személyel	" "
	2 ^o / _o	2	" " "
	37·5 ^o / _o	3	" " "
	28 ^o / _o	4	" " "
	10 ^o / _o	5	" " "
	4·2 ^o / _o	6	" " "
	2 ^o / _o	6-nál több személyel.	

Hammerl bizonyítja, hogy a nyár folyamán gyakran s sokhelyütt a szoba hőmérséke és a külső hőmérsék közt 13·6° a különbség, minek folytán az alvás folyamán a gyermek fejlődésére oly fontos *assimilatio* s *dissimilatio* megvannak akasztva.

Saját statisztikám vonatkoznak:

a fehérsastéri polgári iskola 283 növendékére, igazgatója *Serédy Kálmán*; a miklóstéri elemi iskola 246 növendékére, igazgatója *Száva János*; a szt. László-uti iskola 391 növendékére, igazgatója *Schön József*; a III. kerület kiegészítő iskolájának 129 növendékére, igazgatója *Martin Gyula*.

Fehérsastéri polgári iskola.

I. A lakásban levő szobák száma:

1 szobás lakásban lakik	133	növendék
2 " " "	101	"
3 " " "	34	"
4 " " "	11	"
5 " " "	2	"
6 " " "	1	"
9 " " "	1	"

II. Eloszlás családtagok és fekhelyek szerint:

26 kéttagú család közül:

7 családnál 1 felnőttre és 1 gyermekre esik 1 fekhely
 19 " 1 " " 1 " " " 2 "

50 háromtagú család közül:

38 családnál 1 gyermekre és 2 felnőttre esik { 4-nél $\frac{1}{2}$ fekhely
 12-nél $\frac{2}{3}$ " "
 22-nél 3 " "
 12 " 2 " " 1 " " { 5-nél 2 " "
 7-nél 3 " "

65 négytagú család közül:

3 családnál 3 felnőttre és 1 gyermekre esik 1 fekhely
 50 " 2 " " 2 " " { 25-nél 2 fekhely
 17-nél 3 " "
 12 " 1 " " 3 " " 8-nél 4 " "
 4 fekhely

49 öttagú család közül:

1 családnál 1 gyermekre és 4 felnőttre esik 3 fekhely
 12 " 2 " " 3 " " { 3-nál 2 fekhely
 9-nél $\frac{3}{3}$ " "
 35 " 3 " " 2 " " { 12-nél 2 " "
 5-nél $\frac{3}{3}$ " "
 2-nél 4 " "
 1 " 4 " " 1 " " 16-nél 5 " "
5 fekhely

43 hattagú család közül:

5 családnál	2 gyermekre	és 4 felnőttre	esik	$\left\{ \begin{array}{l} 2\text{-nél } 2 \text{ fekhely} \\ 2\text{-nél } 3 \text{ " } \\ 1\text{-nél } 4 \text{ " } \\ 6\text{-nál } 3 \text{ " } \\ 5\text{-nél } 4 \text{ " } \\ 1\text{-nél } 6 \text{ " } \\ 13\text{-nál } 3 \text{ " } \\ 9\text{-nél } 4 \text{ " } \\ 3\text{-nál } \boxed{6} \text{ " } \\ 5 \text{ fekhely} \end{array} \right.$
12 " "	3 " "	" "	3 " "	
25 " "	4 " "	" "	2 " "	
1 " "	5 " "	" "	1 " "	

32 héttagú család közül:

3 családnál	3 gyermekre	és 4 felnőttre	esik	$\left\{ \begin{array}{l} 1\text{-nél } 3 \text{ fekhely} \\ 1\text{-nél } 4 \text{ " } \\ 1\text{-nél } 5 \text{ " } \\ 2\text{-nél } 3 \text{ " } \\ 1\text{-nél } 6 \text{ " } \\ 12\text{-nél } 3 \text{ " } \\ 8\text{-nál } 4 \text{ " } \\ 4\text{-nél } 6 \text{ " } \\ 6 \text{ fekhely} \end{array} \right.$
3 " "	4 " "	" "	3 " "	
24 " "	5 " "	" "	2 " "	
2 " "	6 " "	" "	1 " "	

10 nyolctagú család közül:

3 családnál	4 gyermekre	és 4 felnőttre	esik	$\left\{ \begin{array}{l} 2\text{-nél } 4 \text{ fekhely} \\ 1\text{-nél } 5 \text{ " } \\ 4 \text{ fekhely} \\ 4 \text{ " } \end{array} \right.$
1 " "	5 " "	" "	3 " "	
6 " "	6 " "	" "	2 " "	

3 kilenctagú család közül:

1 családnál	4 gyermekre	és 5 felnőttre	esik	4 fekhely
1 " "	5 " "	" "	4 " "	$\frac{3}{5}$ " "
1 " "	7 " "	" "	2 " "	$\frac{5}{5}$ " "

5 tiztagú család közül:

2 családnál	4 gyermekre	és 6 felnőttre	esik	6 fekhely
1 " "	6 " "	" "	4 " "	5 " "
2 " "	8 " "	" "	2 " "	6 " "

III. Ha a különmeműek együttfekvése szerint csoportosítjuk az adatokat, következő eredményre jutunk:

4 esetben	hálnak	különmemű testvérek	együtt
3 " "	" "	apa és leány	" "
5 " "	" "	anya és fiú	" "
8 " "	" "	nem a családhoz tartozók	másnemű gyermekekkel együtt.

Egyes osztályokban az adatok hiányosan vannak fel-tüntetve.

Miklóstéri elemi iskola.

I. A lakásban levő szobák száma:

1	szobás lakásban lakik	204	növendék
2	"	"	33 "
3	"	"	8 "
5	"	"	1 "

II. Eloszlás családtagok s fekhelyek szerint:

19 háromtagú család közül:

14	családnál	2	felntt	és	1	gyermekre	esik	{	9-nél	2	fekhely
									5-nél	3	"
5	"	3	"	"	2	"	"	{	4-nél	3	"
									1-nél	2	"

32 négytagú család közül:

30	családnál	2	felntt	és	2	gyermekre	esik	{	22-nél	2	fekhely
									4-nél	3	"
2	"	1	"	"	3	"	"	{	4-nél	4	"
									2	fekhely	"

48 öttagú család közül:

1	családnál	4	felntt	és	1	gyermekre	esik	3	fekhely		
8	"	3	"	"	2	"	"	{	2-nél	2	fekhely
									4-nél	3	"
									2-nél	4	"
36	"	2	"	"	3	"	"	{	13-nál	2	"
									22-nél	3	"
									1-nél	4	"
3	"	1	"	"	4	"	"	3	fekhely		

44 hattagú család közül:

2	családnál	4	felntt	és	2	gyermekre	esik	4	fekhely		
1	"	5	"	"	1	"	"	4	"		
8	"	3	"	"	3	"	"	3	"		
32	"	4	"	"	2	"	"	{	4-nél	2	fekhely
									14-nél	3	"
									14-nél	4	"
1	"	1	"	"	5	"	"	2	fekhely		

45 héttagú család közül:

1	családnál	6	felntt	és	1	gyermekre	esik	4	fekhely		
2	"	4	"	"	3	"	"	4	"		
14	"	3	"	"	4	"	"	{	4-nél	3	fekhely
									10-nél	4	"
26	"	2	"	"	8	"	"	{	2-nél	2	"
									8-nál	8	"
									10-nél	5	"
2	"	6	"	"	1	"	"	{	1-nél	4	"
									1-nél	5	"

31 nyolctagú család közül:

2	családnál	2	gyermekre	és	6	felntötre	esik	{	1-nél	5	fekhely
								}	1-nél	4	"
5	"	4	"	"	4	"	"	{	3-nál	4	"
								}	2-nél	5	"
4	"	5	"	"	3	"	"	{	3-nál	2	"
								}	2-nél	5	"
20	"	6	"	"	2	"	"	{	5-nél	3	"
								}	6-nál	4	"
								}	9-nél	5	"

13 kilenctagú család közül:

1	családnál	3	gyermekre	és	6	felntötre	esik	5	fekhely		
4	"	5	"	"	4	"	"	{	3-nál	4	fekhely
								}	1-nél	3	"
2	"	6	"	"	3	"	"	{	1-nél	4	"
								}	1-nél	5	"
6	"	7	"	"	2	"	"	4	fekhely		

11 tiztagú család közül:

1	családnál	5	gyermekre	és	5	felntötre	esik	4	fekhely		
3	"	6	"	"	4	"	"	{	2-nél	4	fekhely
								}	1-nél	5	"
1	"	7	"	"	3	"	"	3	fekhely		
6	"	8	"	"	2	"	"	{	3-nál	3	"
								}	2-nél	1	"
								}	1-nél	5	"

3 tizenegytagú család közül:

1	családnál	7	gyermekre	és	4	felntötre	esik	5	fekhely		
1	"	9	"	"	2	"	"	{	1-nél	4	fekhely
								}	1-nél	5	"

III. Ha a különmeműek együttfekvése szerint csoportosítjuk az adatokat, a következő eredményre jutunk:

33	esetben	hálnak	különmemű	testvérek	együtt
32	"	"	apa	és	leány
12	"	"	anya	és	fiú
7	"	"	nem	a	családhoz
			tartozók	másnemű	gyermekkel
			együtt.		

Ez iskolában egyes osztályokban a különmemű gyermekek nincsenek feltüntetve.

IV. A testi, szellemi fejlődésben gyengék (szám szerint 20) közül, 14 napszamos gyermeke, 6 iparosé, utóbbiak lakásviszonyai sem rózsásak.

Szt. László-úti iskola.

I. A lakásban levő szobák száma:

	$\frac{1}{2}$ szobás	Pincében lakik lakásban	2 növendék
1 konyhában s	1	"	20
1 " s	2	"	47
	3	"	8
	4	"	1
	5	"	1

II. Eloszlás családtagok és fekhelyek szerint:

6 kéttagú család közül:

2 családnál 1 felnőttre és 1 gyermekre esik $\frac{1}{2}$ fekhely4 " 1 " " 1 " " $\frac{2}{2}$ "

35 háromtagú család közül:

29 családnál 2 felnőttre és 1 gyermekre esik	}	1-nél 1 fekhely
		23-nál $\frac{2}{2}$ "
		5-nél $\frac{3}{3}$ "
6 " 1 " 2 " " "	}	2-nél 1 "
		4-nél $\frac{2}{2}$ "

64 négytagú család közül:

8 családnál 3 felnőttre és 1 gyermekre esik	}	6-nál 2 fekhely
		2-nél 3 "
		30-nál 2 "
51 " 2 " 2 " " "	}	15-nél 3 "
		6-nál $\frac{4}{4}$ "
5 " 1 " 3 " " "	}	2-nél 2 "
		2-nél 3 "
		1-nél $\frac{4}{4}$ "

88 öttagú család közül:

8 családnál 4 felnőttre és 1 gyermekre esik	}	4-nél $\frac{2}{3}$ fekhely
		4-nél $\frac{3}{3}$ "
		17-nél 2 "
69 " 2 " 3 " " "	}	44-nél $\frac{3}{3}$ "
		8-nál 4 "
11 " 1 " 4 " " "	}	4-nél 2 "
		4-nél $\frac{3}{3}$ "
		3-nál 4 "

83 hattagú család közül:

3 családnál 4 felnőttre és 2 gyermekre esik	}	3 fekhely
		2-nél $\frac{2}{3}$ fekhely
		10-nél $\frac{3}{3}$ "
14 " 3 " 3 " " "	}	2-nél 4 "
		48-nál 3 "
56 " 2 " 4 " " "	}	5-nél 4 "
		3-nál 5 "
10 " 1 " 5 " " "	}	4-nél 3 "
		6-nál 4 "

47 héttagú család közül:

1	családnál	5	felelőtre	és	2	gyermekre	esik	4	fekhely
4	"	4	"	"	3	"	"	{	3-nál $\frac{3}{4}$ fekhely
									1-nél $\frac{2}{4}$ "
13	"	3	"	"	4	"	"	{	1-nél $\frac{2}{3}$ "
									5-nél $\frac{3}{4}$ "
									7-nél $\frac{4}{4}$ "
28	"	2	"	"	5	"	"	{	1-nél $\frac{2}{3}$ "
									15-nél $\frac{3}{4}$ "
									10-nél $\frac{4}{4}$ "
1	"	1	"	"	6	"	"	{	2-nél $\frac{5}{4}$ "
									3 fekhely

40 nyolctagú család közül:

8	családnál	4	felelőtre	és	4	gyermekre	esik	{	2-nél $\frac{3}{4}$ fekhely
									6-nál $\frac{4}{4}$ "
5	"	3	"	"	5	"	"	{	3-nál $\frac{3}{4}$ "
									2-nél $\frac{4}{4}$ "
26	"	2	"	"	6	"	"	{	7-nél $\frac{3}{4}$ "
									13-nál $\frac{4}{4}$ "
14	"	1	"	"	7	"	"	{	6-nál $\frac{5}{4}$ "
									3 fekhely

16 kilenctagú család közül:

4	családnál	4	felelőtre	és	5	gyermekre	esik	3	fekhely
3	"	3	"	"	6	"	"	{	1-nél $\frac{3}{4}$ fekhely
									2-nél $\frac{4}{4}$ "
9	"	2	"	"	7	"	"	{	2-nél $\frac{3}{4}$ "
									5-nél $\frac{4}{4}$ "
									2-nél $\frac{5}{5}$ "

8 tiztagú család közül:

8	családnál	2	felelőtre	és	8	gyermekre	esik	{	6-nál $\frac{4}{4}$ fekhely
									1-nél $\frac{5}{5}$ "
									1-nél $\frac{6}{6}$ "

2 tizenegytagú család közül:

1	családnál	7	felelőtre	és	4	gyermekre	esik	5	fekhely
1	"	2	"	"	9	"	"	5	"

2 tizenkéttagú család közül:

1	családnál	4	felelőtre	és	8	gyermekre	esik	3	fekhely
1	"	4	"	"	8	"	"	8	"

III. Ha a különmeműiek együttfekvése szerint csoportosítjuk az adatokat, következő eredményre jutunk:

39	esetben	nálnak	különmemű	testvérek	együtt
22	"	"	apa	és	leány
59	"	"	anya	és	fiú
9	"	"	nem	a	családhoz
			tartozók	másnemű	gyermekkel
			együtt.		

IV. A rossz tanulók közül 77 a legszegényebb néposztályból származik s csupán 6 jobbmódú szülőktől.

III. kerületi kiséítő iskola.

I. A lakásban levő szobák száma.

1 szobás lakásban lakik	116	növendék
2 " " " "	12	"
3 " " " "	1	"

II. Eloszlás családtagok és fekhelyek szerint:

10 háromtagú család közül:

8 családnál	2 felnőttre és 1 gyermekre esik	{ 7-nél 2 fekhely
		{ 1-nél $\frac{3}{1}$ " "
2 " " 1 " " 2 " "	" " " "	{ 1-nél $\frac{1}{3}$ " "
		{ 1-nél $\frac{3}{1}$ " "

15 négytagú család közül:

3 családnál	3 felnőttre és 1 gyermekre esik	{ 2-nél 2 fekhely
		{ 1-nél $\frac{4}{1}$ " "
10 " " 2 " " 2 " "	" " " "	{ 8-nál 2 " "
2 " " 1 " " 3 " "	" " " "	{ 2-nél 3 " "
		2 fekhely

22 öttagú család közül:

1 családnál	4 felnőttre és 1 gyermekre esik	3 fekhely
3 " " 3 " " 2 " "	" " " "	3 " "
18 " " 2 " " 3 " "	" " " "	{ 7-nél 2 fekhely
		{ 9-nél $\frac{3}{1}$ " "
		{ 2-nél 4 " "

24 hattagú család közül:

1 családnál	4 felnőttre és 2 gyermekre esik	3 fekhely
3 " " 3 " " 3 " "	" " " "	{ 1-nél 3 fekhely
		{ 2-nél 4 " "
18 " " 2 " " 4 " "	" " " "	{ 7-nél 2 " "
		{ 9-nél $\frac{3}{1}$ " "
		{ 2-nél 4 " "
2 " " 1 " " 5 " "	" " " "	{ 1-nél 3 " "
		{ 1-nél 4 " "

21 héttagú család közül:

2 családnál	3 felnőttre és 4 gyermekre esik	{ 1-nél 3 fekhely
		{ 1-nél $\frac{4}{1}$ " "
15 " " 2 " " 5 " "	" " " "	{ 8-nál 3 " "
		{ 4-nél $\frac{4}{1}$ " "
		{ 3-nál 5 " "
4 " " 1 " " 6 " "	" " " "	{ 2-nél 4 " "
		{ 2-nél 5 " "

22 nyolctagú család közül:

3 családnál	5 felnőttre és	3 gyermekre esik	3 fekhely
2 " "	4 " "	4 " "	5 " "
3 " "	3 " "	5 " "	4 " "
12 " "	2 " "	6 " "	} 5-nél 3 fekhely 5-nél 4 " " 2-nél 5 " "
2 " "	1 " "	7 " "	

8 kilenctagú család közül:

3 családnál	4 felnőttre és	5 gyermekre esik	4 fekhely
3 " "	3 " "	6 " "	} 2-nél 4 fekhely 1-nél 5 " "
2 " "	2 " "	7 " "	

5 tiztagú család közül:

1 családnál	4 felnőttre és	6 gyermekre esik	4 fekhely
2 " "	3 " "	7 " "	} 1-nél 3 fekhely 1-nél 4 " "
2 " "	2 " "	8 " "	

1 tizenegytagú család közül:

1 családnál 2 felnőttre és 9 gyermekre esik 3 fekhely

1 tizenhattagú család közül:

1 családnál 4 felnőttre és 12 gyermekre esik 7 fekhely

III. Ha a különmeműek együttfekvése szerint csoportosítjuk az adatokat, a következő eredményre jutunk:

40 esetben	hálnak	különmemű	testvérek együtt
5 " "	" "	apa és leány	" "
13 " "	" "	anya és fiú	" "
6 " "	" "	nem a családhoz tartozók	másnemű gyermekekkel együtt.

E számadatok szomorú képet nyújtanak, alig van család, mely emberségesen hálna. A bekerített számokkal jelöltek, azon kivételek, melyek megfelelő ágyszám felett rendelkeznek, az aláhúzottak oly családok, melyeknél egy ágyban kettőnél több egyén hál, az alá nem húzottak pedig kettesével alszanak.

(Folytatjuk.)

A gyermek az iskolázás első évében.

Irta: **Szász Irén**, el. isk. igazgató Budapesten.

Az iskolába lépő gyermekekre vonatkozó megfigyelések után azoknak az adatoknak a feldolgozására kerül a sor, amelyek a gyermek fejlődését az iskolázás első évében mutatják be.¹⁾

Az iskolába lépéskor első ízben, az iskolába lépés után három hónappal, tehát a tél folyamán, másodízben végeztük a magasság- és súlyméréseket. A gyermekek harmadik mérése a tavaszi évszakban, a negyedik pedig a nyári évszakban történt, szintén 3—3 hónapos időközökben.

Hogy egy teljes év fejlődésének a képét nyerjük, a *második osztályos* gyermekek őszi méréseinek a felhasználása is szükségesnek mutatkozik itt.

Több éven át az őszi évszakban összesen 127 *első osztályos fiút* és 121 *első osztályos leányt* mértünk meg, télen 121 fiút és 100 leányt, tavasszal 119 fiút és 103 leányt, nyáron 116 fiút és 78 leányt. A tanév elején, ősszel összesen 125 *második osztályos fiút* és 146 *második osztályos leányt* mértünk meg.

1. A gyermek magassága az iskolázás első évében.

Az iskolázás első ősztől a másodikig bezárólag a fentiek szerint öt ízben mértük a gyermekek testmagasságát. Az első osztályos gyermekeken a tanév folyamán négy ízben és a második osztályba lépő gyermekeken egy ízben meg-ejtett mérések adatai alapján, a gyermekek átlagos magasságát évszokról évszakra a következő átlagszámokban állapítottam meg. (1. táblázat.)

	Ősz	Tél	Tavaszi	Nyár	Ősz
Fiúk magassága cm.-ekben . . .	116·007	117·107	118·299	120·043	120·748
Leányok magassága cm.-ekben	114·020	115·905	116·932	117·853	119·877

¹⁾ Szász Irén: Az iskolába lépő gyermek. A Gyermek, II. évf. 161. és III. évf. 75., 229., 365. lapok.

E táblázat szerint a fiúk testmagassága minden egyes évszakban nagyobb, mint a leányoké. Az első tanév elején a két nem testmagassága között 2 cm. a különbség. A tanév folyamán, ősztől télig az átlagszámok közötti különbség csökken, ámde a tanév végéig, nyárig 2 cm.-nél is nagyobbra növekedik. Nyártól őszig azonban a különbség ismét feltűnően fogy, még 1 cm.-nél is kisebb lesz.

Az a körülmény, hogy az év folyamán a fiúk és leányok átlagszámai között a különbség hol feltűnően fogy, hol meg feltűnően megnő, arra enged következtetni, hogy a két nemnél az erősebb és gyengébb növési időszakok nem esnek egészen össze.

Tekintetbe kell azonban vennünk, hogy az egyes évszakokra vonatkozó átlagszámok nem egészen ugyanazon gyermekeknek mérésszámaiból állapítottak meg. Mert például akiket ősszel megmértünk, azok nem vettek valamennyien részt a téli mérésekben; viszont a téli évszakban megmért gyermekek között olyanok is vannak, akik meg az őszi méréseknél nem voltak jelen.

A gyermekeknek évszokról évszakra való magasságbeli gyarapodását csakis azoknak a gyermekeknek az adataiból fogjuk helyesen megállapítani, akik két-két egymásra következő mérésnél egyaránt jelen voltak.

Akiket ősszel is, meg a rákövetkező télen is megmértünk, azoknak a fiúknak a száma 98, a leányoké pedig 80. Ezen 98, illetőleg 80 gyermek adatait használtam fel, hogy a gyermek testmagasságának az ősztől télig való gyarapodását kiszámítsam. Hasonló módon jártam el a téltől tavaszig való gyarapodás kiszámításánál, amelynél 98 fiúnak és 77 leánynak a mérésadatai álltak rendelkezésemre. A tavasztól nyárig való átlagos növést 90 fiúnak és 56 leánynak, a nyártól őszig való növést pedig 63 fiúnak és 45 leánynak az adataiból állapítottam meg.

Ezen adatok alapján készült el a 2. táblázat (lásd a 20. oldalon), amely a gyermek testmagasságának az iskolázás első évében való gyarapodását tünteti fel évszokról évszakra.

Ha a gyermekeknek a négy évszakon át való gyarapodását feltüntető számokat megfigyeljük, a következőket látjuk:

A gyermek testmagasságának átlagos gyarapodása				
	Ősztől télig (szept.—dec.)	Téltől tavaszig (dec.—márc.)	Tavasztól nyárig (márc.—jun.)	Nyártól őszig (jun.—szept.)
Fiúk . .	1.413 cm.	1.347 cm.	1.467 cm.	1.690 cm.
Leányok	1.594 cm.	1.013 cm.	1.339 cm.	1.878 cm.

Mind a fiúk, mind a leányok legkevesebbet nőttek télen. (Decembertől márciusig.) A leányok, úgy látszik, még kevesebbet, mint a fiúk.

Mind a fiúk, mind a leányok legnagyobbat nőttek nyáron. (Júniustól szeptemberig.) A leányok, úgy látszik, mintegy a téli elmaradást pótolva, még nagyobbat, mint a fiúk. A leányok átlagszámainak nagyobb hullámszáma arra is enged következtetni, hogy az évszaki változások nagyobb hatással vannak a leányok fejlődésére, mint a fiúkéra.

Az erős növés ideje a fiúknak még a tavasz (márciustól júniusig), s még inkább a leányoknak az ősz (szeptembertől decemberig).

Ez nagyjában összevág azzal, amit az 1. táblázat mutat; t. i. ott is a leányoknak az őszi és téli mérésszámok között feltűnő haladást jelző különbséget látunk, a fiúknál ellenben nem; a tavaszi és nyári mérésszámok között viszont a fiúknál mutatkozik nagy különbség, a leányoknál pedig nem.

Az év egyik felében, télen és tavasszal, a fiúk magasságbeli gyarapodása felülmúlja a leányokét. Ellenben az év második felében, nyáron és ősszel, a leányok gyarapodása nagyobb, mint a fiúké.

A nyári növésnek a jele az 1. táblázatban is feltűnően mutatkozik a leányoknál a nyári és őszi mérésszámok közötti nagy különbségben. A fiúknál ugyanezen mérésszámok között nagy különbséget nem látunk, amit azonban alighanem joggal tulajdoníthatunk a véletlennek. A második osztályos fiúgyermeknek őszi mérése ugyanis feltűnően csekély átlagszámot eredményezett. Különös, hogy ezt a csekély számot egy-ugyanazon évnek a rendestől eltérően alacsony adat-számok okozzák. Az átlagszámot ugyanis 6 éven át végzett mérések alapján nyertük. Amíg azonban az öt éven keresztül végzett mérések szerint a második osztályba lépő gyermekek átlagos magassága minden egyes évben jóval meghaladta a

121 cm.-t, addig méréseink első évében (1903) feltűnt, hogy a második osztályos gyermekek átlagos magassága alig mulja felül az első osztályosokét. Megjegyzendő, hogy ebben az évben a második osztályos fiúk között feltűnő sok volt az aránylag fiatalokú (első korosztályú).

A 2. táblázatban az évszokról évszakra való gyarapodások számait összeadva, azt látjuk, hogy a fiúk és leányok egész évi gyarapodása meglehetősen egyezik. Úgy látszik, hogy az egész évi gyarapodás mindkét nemnél körülbelül 6 cm.

Ezt a gyarapodást azonban világosabban és pontosabban a két — egyéves időközökben történt — őszi mérés egybevetése által mutathatjuk ki. Természetes, hogy ilyenformán csak azoknak a gyermekeknek az adatait használhatjuk fel, akik *mindkét* őszi mérésnél jelen voltak. Eképen 67 fiúra vonatkozó és 72 leányra vonatkozó adattal rendelkezünk. (3. táblázat.)

A gyermek növése cm.-ekben az iskolázás első ősztől a második ősziig	
Fiúk	5.910 cm.
Leányok	5.729 cm.

Ezen táblázat szerint a leánygyermekek egy évi növekedése valamivel kisebb, mint a fiúké.

A gyermekek növése az iskolázás első évében nagyobb eltéréseket alig mutat. A legtöbb fiúgyermek egy év leforgása alatt 5, 6 vagy 7 cm.-t nőtt, a legtöbb leánygyermek pedig 4, 5, 6 vagy 7 cm.-t.

Mindezen ingadozásokról pontos adatokban számol be az alábbi (4. táblázat) (lásd a 22. oldalon).

Mind a fiúk, mind a leányok közt a 6 cm.-t növekedés száma a legnagyobb. Ezt a 6 cm.-t bizvást tekinthetjük az évi növekedés átlagszámának. Ez az átlagos gyarapodás a fiúknál 28 esetben fordul elő. Közöttük az átlagnál kisebb növekedést 21 esetben látjuk, az átlagnál nagyobb növekedést pedig 18 esetben.

A leányok között az átlagos növekedés 26 esetben fordul elő, az átlagnál kisebb növekedés 28 esetben, az átlagnál nagyobb növekedés pedig 18 esetben.

A növekedés cm.-ekben	A gyermekek száma	
	Fiúk	Leányok
2	1	—
2·5	—	—
3	1	—
3·5	—	—
4	3	10
4·5	1	1
5	14	17
5·5	1	—
6	28	26
6·5	1	—
7	12	17
7·5	1	—
8	3	1
9	1	—

Mind a fiúk, mind a leányok között az átlagos, 6 cm.-es gyarapodást el nem érők száma tehát nagyobb, mint az azt meghaladók száma.

Az átlagos gyarapodást el nem érők, elérők és meghaladók arányszámait százalékokban fejezi ki az 5. táblázat.

	Fiúk	Leányok	Mindkét nem
Az átlagnál kevesebbet nőttek	31·34 ⁰ / ₀	38·89 ⁰ / ₀	35·25 ⁰ / ₀
Az átlagnak megfelelően (6 cmt) nőttek	41·79 ⁰ / ₀	36·11 ⁰ / ₀	39·57 ⁰ / ₀
Az átlagnál nagyobbbat nőttek .	26·87 ⁰ / ₀	25·— ⁰ / ₀	25·18 ⁰ / ₀

Az átlagos gyarapodást meghaladók a fiúk és leányok között majdnem egyenlő arányban vannak képviselve.

Az átlagos gyarapodást el nem érők aránylag többen vannak a leányok között, mint a fiúk között s jórészt ez a körülmény hozza létre a két növesi átlagszám között (lásd a 3. táblázatot) a különbséget.

A legnagyobb növés a fiúknál 9, a leányoknál 8 cm. volt. 9 cm.-es növés a fiúknál, 8 cm.-es növés a leányoknál

egy esetben fordult elő. 8 cm.-es növést a fiúknál három esetben találtunk.

A legkisebb növés a fiúknál 2 cm. volt. Ez a csekély gyarapodás szintén csak egyetlen esetben fordult elő. A fiúk között egy gyermek akad, aki 3 és kettő, aki 4 cm.-t nőtt. A többi gyermeknek a növekedése kivétel nélkül meghaladja a 4 cm.-t.

A leányoknál a legkisebb gyarapodás 4 cm. volt; ez a 4 cm.-es növés azonban tíz esetben fordul elő, tehát kivételes esetnek nem igen tekinthető.

Olyan gyermek, aki az egész év alatt semmit sem nőtt volna, egy sem akadt.

Gyakorlati szempontból jelentőséggel bír annak a feltevése, hogy a gyermekek fejlődése milyennek mutatkozik a szorosán vett iskolaidő alatt, vagyis szeptembertől júniusig. (6. táblázat.)

A gyermek átlagos növése az első iskolai évben szeptembertől júniusig	
Fiúk	4·242 cm.
Leányok	3·943 cm.

Ezen táblázat szerint a leánygyermekeknek a tanév alatt való növekedése is valamivel kisebbnek mutatkozik, mint a fiúké. Ezen átlagszámokat 97 fiúnak és 70 leánynak az adatai alapján állapítottam meg. Természetesen csak azoknak a gyermekeknek az adatait használhattam fel, akik mind az őszi, mind a rákövetkező nyári mérésnél jelen voltak.

A 97 fiú és 70 leánygyermek között egy sem volt, aki magasságban ne gyarapodott volna. A legnagyobb növés a fiúknál 7 cm., a leányoknál 6 cm. volt. A 7 cm.-es növekedés a fiúknál 4 esetben, a 6 cm.-es növekedés a leányoknál 5 esetben fordult elő.

2 cm.-nél kisebb növést sem a fiúknál, sem a leányoknál nem tapasztaltunk. A 2 cm.-es (legkisebb) növést a fiúknál 6, a leányoknál pedig 4 esetben észlelhettük.

(Folytatjuk.)

Állandó könyvkiállítás és olvasócsarnok.

Irta: **Kováts Alajos**, tanár, Budapest.

A Berlinben levő sokféle egyesület közt van egy, amely az Ifjúságról Gondoskodó Egyesületnek nevezi magát. Ez az egyesület most az ifjúság szüleinek, tanítóinak és általában a «felnőtteknek» mutatott be egy olyan kiállítást, amely a jó szándékot jóhiszeműen pártoló közönség előtt tanulságosnak tűnik fel. Berlinben, de nálunk is nagyon sokan vannak, akik azt hiszik, hogy ez a kiállítás nagy hasznára lehet annak a törekvésnek, amely az ifjúság erkölcsének a megóvásán fáradozik. Az Ifjúságról Gondoskodó Egyesület berlini kiállításáról a magyar lapok is bőven írtak. Feltűnő címeikkel hívták föl rá az olvasó figyelmét, aztán részletesen tájékoztattak, hogy a berlini apák és anyák, tanítók és tanítónők mi mindent láthatnak a birodalmi gyűlés palotájában elhelyezett kiállításon. Alaposságra törekvő részletességgel írták meg, hogy a legnagyobb teremben vannak azok a szennytermékek, amelyek már a címökkel és rikító, ocsmány képekkel ingerlik a fiatalság képzelődését. A második teremben a detektív-regények vannak összegyűjtve. A harmadik teremben az érzéket csiklandozó és hevítő fölirattal bíró könyveket állították ki. Az utolsó teremben a szemérmetlen képeskönyveket és fényképeket gyűjtötték egybe.

Kétségtelen dolog, hogy ezt a legalább is különös és eddig magában álló kiállítást sokan látogatják a felnőttek, ámde talán annak is igazat adhatunk, aki a fejét csóválja erre a hírre és talán még holmi élelmességet és a pornográfiát tiltó szigorú rendőri intézkedések ügyes megkerülését véli a kiállítás mögött meghúzódni.

Mit is írt az egyik berlini lap erről a kiállításról? Azt írta, hogy a közönség nagy részét ki kellene tiltani, mert nem azért jönnek ide, hogy megismerjék azt, amitől gyermekeiket távol kell tartaniok, hanem azért, mert ingyen akarnak ocsmány látványossághoz jutni. Már az első napon számtalan illetlen kép tűnt el. A berlini kiállításnak nem «érdekessége» az, mint több lap mondta, hogy a kiállított könyveket megképeket nem a kereskedőktől szerezték be, hanem úgy kobozták el az iskolákban, nevelőintézetekben, műhelyekben, cse-

lédszobákban, sőt még a gyermekszobákban is. Nem találhatunk abban semmi érdekességet sem, hogy kiállítást lehet rendezni abból az elrettentő «anyagból», amelyet iskolában, hajléktalanok menhelyén, sőt még könyvtárból is szedtek össze. Inkább elszomorító ez a jel és arra sarkaljon bennünket, hogy végre már ne csak beszéljünk, hanem tegyünk is valamit az iskolás gyermekeink meg a fiatal suhancok és növendékleányok olvasmányainak irányítása érdekében. Tegyünk valamit, mert hogy *tenni lehet*, az bizonyos, bár úgy semmire sem megyünk, hogy ha, Petőfivel mondva, megint beszélünk s csak beszélünk, a nyelv mozog s a kéz pihen.

A berlini kiállításnak a legkétesebb sikerű vállalkozását abban a teremben találhatja a látogató, amelyben az érzéket csiklandozó és hevítő könyveket állították ki. Itt egy tanár magyarázza a kifogásolt könyvek tartalmát — és veszedelmét az ifjuságra. Ha ez a hír több mint reklám, ha a valóságban így tesznek, akkor a berlini ifjuságról gondoskodó egyesület könnyelmű játékot űz — a felnőttek érzékeivel. A kiállításon látottaknak maradandóvá tételéhez tartozik az is, hogy a közönség füzeteket kap, amelyben fel vannak sorolva mindazoknak a szerzőknek és kiadóknak a nevei, akik a szennyirodalom termékeit írják, kiadják és árusítják. Az volna az egyesület célja ezzel, hogy a szülőkkel megismertessék azokat a könyveket és kiadókat, amelyekről gyermekeiket féltő gonddal távol kellene tartaniok. A kipellengérezés volna a helyes cél, de félő, hogy ez az út és mód nagyon csúszós, és a jegyzék majd sok kézben éppen a sikamlós olvasmányokhoz vezető kalauz lesz. Most a felnőttek mohó «olvasó-vágyát» ne érintsük, de ezen az úton a rosszra hajló gyermek majd a szülők zsebéből szerezheti meg otthon a kiadók meg a könyvek jegyzékét.

Az erkölcs nem tantárgy; nem szóval, hanem inkább gyakorlással (tettel) kell az erkölcsi érzelmekre hatni. Ebből az alapelvből következőleg, nem várhatunk valami sokat azoknak a képeknek a hatásától sem, amelyek «a józan gazda» meg «az iszákos gazda» háza tájával akarnak hatni. Ámde, mit szólnánk ahhoz, ha valaki meg éppenséggel úgy akarna az erkölcsi érzelmekre javítólag hatni, jellemes embert képezni, hogy halomra hordja a bűn és ocsmányság fertelmeit, anélkül, hogy a bűnt kísérő bűnhődés, a lelket furdaló önvád, vagy a

már későn ébredt és a bajokat jóvá nem tehető jobbérzés küzdelmeinek a motivumát alkalmazná? Ha a sikamlós regények, a bűnügyi rémhistóriák s a fajtalan elbeszélések lapozása és az illetlen képek szemlélése megvetést keltene a rosszal szemben és szeretetet ébresztene a jó erkölcs iránt: az irodalom mai elfajulása mellett már nyert ügyünk volna és nem kellene a detektív históriák meg a fajtalan novellák ellen való harcba sorakoznunk. Soraim példázására néhány kitűnő könyvet említek. Miguel de Cervantes Saavedra műve kalandos történetek sorozata és mégis alkalmas arra, hogy a hóbor-tos lovagoskodást nevetségessé tegye és abból az olvasót kiábrándítsa. Báró Eötvös Józsefnek nem sikerült ugyan a Karthausi-ban a világfájdalmasságot megnyugtató, de legalább meg volt benne az ez irányban való törekvés. Velök szemben Byron Manfréd-ja, Defoe Dániel Robinson-ja, vagy Boccacio Decameron-ja nem alkalmasak arra, hogy a világfájdalmasságtól, a kalandorságtól, vagy az érzékiség hajhászásától megóvják az olvasót.

Fényt s derűt, jóságot és irgalmasságot, jellemest megfenségeset mutassunk a szívnek, a léleknek és az észnek. A gonoszság halmozott mocskával ne sározzuk be az embert. A jólelkűt csak botránkoztatjuk az utóbbi által, a rossz úton levőnek meg elpalástolt és kielégítetlen indulatait tüzeljük és fűtjük. Még egy egészen gyakorlati éskézzelfogható példára utalok. Bizonyára fonáknak tűnnék fel az, ha valaki a helyes írást úgy akarná tanítani, hogy csupán hibás írásokat mutogatna és magyarázgatna a tanuló előtt, a mintaírást meg nem tenné oda a legfeltűnőbb és mindig szem előtt maradó helyre.

Valamelyik már meglevő és látogatott intézményünkkel kapcsolatban csináljunk mi is kiállítást az ifjúság jó olvasmányából és az erkölcsét, értelmét s izlését fejlesztő képekből. Tovább is mehetünk a dologban, hisz az élet és az irodalom szorosan egy. Ha pedig egy, akkor az ifjúság és a felnőttek irodalma is szorosan egy alá tartozik. Nem gondolom, hogy elvétem az igazságot, amikor azt állítom, hogy olyan az ifjúság olvasmánya, mint amilyen általában a szülőké; ha nem is mindig olyan a fiú olvasmánya, mint éppen az ő szüleié, de olyan, mint aminő általában a szülőké. Rendezzünk kiállítást; gyűjtsük itt össze azokat a fiú- és leánygyermeknek, a mindkét nembeli serdülő ifjaknak, sőt a felnőtteknek való

jeles és olcsóbb kiadású, nem szakbeli irodalmi termékeket, amelyek hasznos és mulattató olvasmányokul ajánlhatók. Tartsuk ezt a kiállítást állandóan nyitva, tehát már eleve is állandó jellegűnek szervezzük ezt a könnyen hozzáférhető helyen fekvő, teljesen ingyenes, télen-nyáron egyaránt láto-gatható mintakönyvtárt és olvasócsarnokot. Olyan minta-könyvtár-félére gondolok, amelybe csupán egy szempont-nak: az erkölcsivel párosult esztétikai színvonalnak rostáján jutnának be az irodalmi termékek, könyvek és képek egy-aránt. Ide járnának könyvet meg képet nézni az iskolás fiuk meg a leányok. Tanítóik vezetésével egy-egy osztály együtt is felkeresné a könyvtárszobát. Eljönnének ide a felnőttek is. Apák, anyák, rokonok itt választhatnák ki az alkalmas ajándékkönyveket és itt tanulhatnák meg, hogy általában milyen könyvet és ifjúsági lapot adjanak a gyermek kezébe. Itt megismernék azokat az írókat és kiadókat, akikhez biza-lommal fordulhatnak, ha gyermekeik kezébe hasznos és mégis kedves, sőt nem is drága olvasmányt akarnak adni. A tanító s a középiskolai tanár az ifjúsági könyvtár jegyzékét is itt állíthatná össze, a közvetlen szemlélet és válogatás alapján.

A könyvtár-kiállítás nem foglalna el nagy helyet, mivel csupán megrostált könyvek és folyóiratok meg képek találná-nak bent helyet. Elegendő volna erre a célra egyetlen vala-mire való nagyságú terem. Egy szomszédos terem lenne az olvasószoba. Úgy a könyvtárat, mint az olvasócsarnokot a külföldi legmodernebb minták után rendezném be, illetve szerelném föl, hogy ez a hely egyuttal a kisebb iskolai és nyilvános könyvtárak berendezéséhez és vezetéséhez is min-tául szolgálhatna. A Budapestre felránduló tanítók is felkeres-nék ezt a könyvtárat, hogy személyesen is meglássák, hogy mi van itt, és hogyan van a könyvkincs elrendezve, és miként megy végbe a forgatás. És jó hatással volna a mi roppantul kezdetleges könyvtárügyünk fejlődésére is, mert Budapesten majdnem minden magyar ember megfordul egyszer-egyszer s így a kisebb könyvtárak vezetőinek is könnyű és hamar elérhető alkalmat adnánk arra, hogy egy jól berendezett és célszerűen vezetett kisebbfajtajú mintakönyvtárt tanulmá-nyozzanak.

Előbb említém, hogy a gyermekek és az ifjak mellett a felnőtt emberekről sem feledkezném meg. Kivált azokról

a felnőttekről kellene gondoskodnunk, akik maguk még nem igen képesek arra, hogy az olvasmányukat okosan megválogassák. Ezek a házaló-könyvkereskedők révén régebben a Rinaldó Rinaldini-k, ma pedig a Nic Carter-ek és a Conan Doyle-féle detektivhistóriák olvasóközönségéhez tartoznak, vagy az antiquár-könyvkereskedéseknek nagyon sok kifogás alá vonható kirakataiból választják össze az olvasnivalójukat. Az angol nyilvános könyvtáraknak többnyire van egy olyan osztályuk, amely egészen a gyermekek számára van berendezve. Külön teremben van elhelyezve ez az ifjúsági könyvtár. Mi meg úgy intézhetnők a dolgot, hogy a budapesti ifjúsági mintakönyvtár és könyvkiállítás birna egy olyan osztállyal, amely a felnőttek számára való jó és olcsó magyar könyveket gyűjtené össze, úgy értve a dolgot, hogy ez a gyűjtemény sem terjedne ki a szakkönyvekre. Erősen hiszem, hogy az ifjúság derék olvasmányaiért vívott munkánk csakis akkor vezethet eredményre, ha egyben a felnőtteket is megnyerjük a jó könyvek forgatására. Ezt a munkát meg főként úgy vélem teljesíthetőnek, hogy ha a legnépszerűbb magyar írókat, mint aminők Jókai, Mikszáth vagy Gárdonyi síb. füzetes kiadásban küldenők a nép közé. Általában, a jeles magyar írók könnyebb olvasmányaiból olcsó papíron és egyszerű kiállításban néhány fillérenyi áron árusítható füzetkéket kellene piacra bocsátani, hogy a ponyvairodalmat háttérbe szorítsuk. Erre annál nagyobb szükség van, mert a népnek olvasni vágyó fiatalokú gyermekei is ma még a felnőttekkel együtt, a ponyvairodalom termékeiből táplálkoznak. Az idevágó törekvések eredményeit mind ebben a mintakönyvtárban tehetnők közzé. Azt még említenem is fölösleges, hogy ennek a mintakönyvtárnak és kiállításnak minden látogatója kapna egy kis füzetkét, amelyben meg volna írva a jó könyvek címe és az is, hogy hol lehet ezeket olcsón megszerezni.

Eme nagyon is vázlatos keretek közt valósítsunk meg egy állandó könyvkiállítást és olvasótermet. Semmi egyéb nem kell hozzá, minthogy valamelyik kulturális intézményünk tegye nagáévvá ezt a tervet. Ha valamikor elmondhattuk, úgy ma elmondhatjuk, hogy Magyarországon a tekintélyelve túlságosan is erős, annyira, hogy minden kulturális és szociális munkát csak az állami, törvényhatósági vagy egyházi hatalomtól várnak. Hogy

végeredményben helyes-e vagy káros-e a tekintélyi elvnek ez a nagy uralma, nem ide tartozó kérdés, de mindenesetre jól tesszük, hogy ha valamely terv megvalósításán fáradozván, a meglevő helyzetre akarunk építeni. Ha az állandó könyvkiállítás és olvasócsarnok felállításának az ügyét valamelyik tekintélyes állami vagy városi kulturális intézményünk a magáévá tenné, ezzel a saját tekintélyének fényét, erejét és gazdagságát kölcsönözné oda az új intézménynek. A könyvkiadók vetélkedve küldenék meg a kiadásaikban megjelent irodalmi termékeket, csak hogy azok a bíráló rostáján átesve, a kiállításban helyet találjanak és könyvek címei az egész országban szertemenő könyvjegyzékbe belekerüljenek. A könyvbíráló bizottság okos működése hamar kiválaszthatná a derék anyagot, ez a könyvkincs aztán évről-évre szaporodnék s a mintakönyvtár és olvasócsarnok hamar tudna vezetőirányítást gyakorolni a magyar ifjúsági és népirodalomnak helyes irányban való fejlődésére.

A tanulók házi olvasmányairól.

Irta: Pekri Pekár Károly dr.

Gyakorlati tanítás keretén belül is foglalkozva e kérdéssel, de meg a szűk irodalmi adalékokon is elmélkedve ez irányban, részünkről, mindent összefoglalva, három pontban láthatjuk a tanulók házi olvasmányainak kérdését eredményesen biztosítva.

E három pont pedig a következő:

1. *Az olvasni való ifjúsági könyvek indexe* vagy kánona, mint Négyessy nevezi,¹⁾ és *e könyvek kellő számban való beszerzése az ifjúsági könyvtárakban*. Ez, hála Isten, manapság nálunk meg is van. *Szemák* sorozatos indexei bő s kellően válogatott lajstromot adnak s manapság legtöbb iskolánk több példányban rendel meg a leginkább szükséges könyveket. Jobb a jóból több példány, mint sok egy példány nem

¹⁾ Négyessy László dr.: *A tanulók házi olvasása*. Előadás a IV. szülői értekezleten. Budapest, Gyakorló Főgimnázium.

ifjuságnak való könyvekből. Ennek belátása kezd általános lenni. De ez csak az első pont, a kiindulás. Meg van a könyvanyag, de célunk az olvasás biztosítása. Erre szolgál a második és a harmadik pont:

2. Semmi sem biztosítja annyira az olvasást, mint épp *az olvasó kedvet felkeltő*, Amerikában annyira divatba jött s oly üdvösnek bizonyult *történetmesélés (story-telling)*.¹⁾ Ezt kell nálunk is meghonosítani. A könyvtárórában mindenkéltől egyik, és pedig az ifjúsági könyvtárral foglalkozó tanár elmeséli az indexbeli jó könyvek tartalmát az illető osztálynak. E történetmesélés felkelti az olvasó kedvet s akkor adják ki azután a könyveket. De a történetmesélés így irányítja is üdvösen a tanulók házi olvasását, sőt mint Edward Porter St. John kiemelte, a valláserkölcsei nevelés egyik fő-tényezője,²⁾ hisz az erkölcsi nevelés épp cselekvéspéldák által történik s ezt adja a történetmesélés, fejlesztve így a cselekvésképzeteket, a cselekvésitéleteket, értékeléseket s épp ez tetszik a fiatalságnak, a fiúk 12 éves koruk után különösen érdeklődnek a cselekvések iránt, amint ezt Nagy László is kimutatta.³⁾ Ezt a történetmesélést kell tehát meghonosítani nálunk.

3. A házi olvasmányok *eredményes* hasznát biztosítják a *tanulók olvasmánylajstromai*. Nálunk is igen jól bevált a gyakorlatban sok helyt s állandóan alkalmazásban is van. Amerikában is dicsérik.⁴⁾ Négyessy ugyan ennek keresztülvitelében nehézséget lát,⁵⁾ pedig épp ez valósítható meg könnyen és tapasztalatból mondhatjuk, de meg az amerikai tapasztalatokra is hivatkozhatunk, hogy nemcsak gondosabb

1) Miss C. M. Hewins (Public Library of Hartford): Reading Clubs for boys and girls. The Pedagogical Seminary, 1909. 3 Magyarul: A Gyermek, 1910. 2.

Alice A. Blanchard (Public Library of Newark): Story-telling as a tool of librarian education. The Pedagogical Seminary, 1909. 3. Magyarul: A Gyermek, 1910. 3.

Edward Porter St. John: Stories and story-telling in Moral and Religions Training. Boston, The Pilgrim Press, 1910. Magyarul: A Gyermek, 1910. 7—10.

2) U. ott.

3) Nagy László. *A gyermek érdeklődése*. Budapest, Franklin, 1908.

4) Frank A. Manny: *Reading-note of scholars*. The Pedagogical Seminary, 1910. 2.

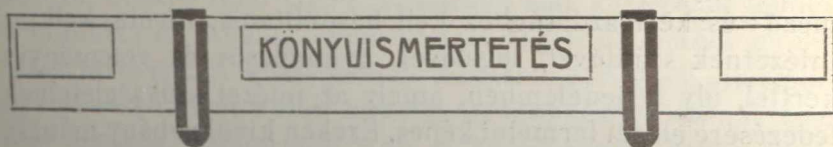
5) Négyessy László dr. fentidézett előadásában.

olvasásra szoktatja a tanulót, ha neki hetenkint rövid olvasmánylajstromot, referálást, *olvasmánykivonatot* kell beadni, hanem épp e kivonatok önálló eszmélkedésre serkentik, okoskodó képességét fejlesztik, mint az ily olvasmánylajstrombeli érdekes tanuló nyilatkozatok mutatják.

Végre fakultative, tudniillik oly szülőknél, akik ezt tehetik, előmozdító tényezőnek tartjuk a *házi könyvtárt* és az *együttolvasást*. Négyessy ettől vár mindent,¹⁾ pedig ez csak egyes családoknál lehetséges. Azért fakultative alkalmazandó, előmozdítandó.

Ime ezek biztosítják a tanulók házi olvasmányainak eredményes voltát: 1. az olvasni való könyvek indexe, e jó könyveknek kellő számban való kéznél tartása, 2. e jó könyvekből történetmesélés az olvasókedv felkeltésére és irányítására, az olvasmány erkölcsi nevelésének kiaknázására, 3. tanulói olvasmánylajstromok, időnkint való kivonatok alakjában való beszámolások, amelyek gondos olvasásra és eszmélkedésre készítetik a tanulót, végül ahol lehet, tehát fakultative, a házi könyvtár és családbeli együttolvasás is hozzájárulhat a házi olvasmány hasznossá tételéhez.

Magyar művek.

Hit és haladás. Irta: *György János* dr. Kiadja Fodor Domokos, Torda. 1909. Kapható a szerzőnél Kolozsvárt, Unitárius Kollégium.

György János neve ma még nem ismeretes az egész tudományos világ előtt, de szűkebb körű hazájában, Erdélyben, már mint polyhistrót ismerik és tisztelik. Mint teológiát és jogot végzett fiatal ember ment ki Amerikába, hogy a harwardi egyetemen teológiai tanulmányait mélyítse. «Hit és haladás» című munkájáért kitüntetéssel avatták őt har-

¹⁾ U. ott.

wardi professzorai a theológia doktorává. Haza kerülén, művét magyar nyelven is kiadta. E helyen műve neveléstanai részével kívánunk foglalkozni. Gy. J. neveléstanának főbb részei a következők:

1. A nevelés színtere.
2. A nevelés különböző fokairól:
  - a) a nevelés első vagy természeti foka (1—10 év),
  - b) az egyéniség ébredése (10—13 év),
  - c) a társaság érzetének fellépése (13—15 év),
  - d) a társaság érzetének kifejlődése (15—18 év),
3. A tanulmányozás tárgya és módja
  - e) a nacionalizmus foka a nevelésben (18—22 év),
  - f) a misztikus önnevelés kora (23—27 év).
4. Mily törvényhozási reform vezetni diadalra ezen nevelési elveket?

A nevelés általános tervéről szóló fejezetben Gy. J. Rousseau tanítványának mutatja magát, vagyis a gyermektanulmányozás álláspontján van. Nagy hibának tartja, hogy a gyermekkel oly ismereteket közlünk, miket az nem tapasztalhatott.

Ami a *nevelés színterét* illeti, Gy. J. az *intézeti nevelést* tartja helyesnek, kikötvén azt, hogy annak egy jól felszerelt mező- és kertgazdasághoz kell hasonlítani. Birnia kell az intézetnek szántóval, legelővel, gyümölcsös és veteményes kerttel, oly terjedelemben, amely az intézet szükségleteinek fedezésére eleget termelni képes. Ezekon kívül néhány műhely is szükséges. A földművelési és ipari dolgokat a tanulók végézzék vezetőik segítségével. Az intézet család módjára szervezendő és kezelendő, de szünidőre, a *téli három hónapra*, térjenek haza a gyermekek szülőikhez. Az intézetben 10—12 vagy több különböző korú gyermek, fiúk és lányok egyenlő számban, képezzenek egy családot, egy házaspár gondozása alatt. A családok községeket alkotnak. A községi szervezetek megyei szervezetekbe olvadnak, melyeknek ismét megvannak a maguk gazdasági, ipari és kulturális teendőik. (Heti lap fentartása, intézeti könyvtár, felolvasások tartása, viták rendezése stb.)

A *nevelés első, természeti foka* a legmesszebbmenő fontosságú. Mert lehetetlen azt előre kiszámítani, mily messzeható, tudatalatti vagy tudatos hatással lehetnek a kis gyer-

mek puha agyára és tapasztalatnélküli lelkére a felnőttek előtt fel sem tűnő csekélységek. Egy elhibázott fenyték, egy ki nem érdemelt hangos fenyegetés az egy-két éves gyermeket egész későbbi életére rabszolgailag meghunyászkodóvá vagy keményszívűen fufangossá teheti.

A gyermek 8–10 éves koráig merőben természetes. Hadd legyen hát valóban a természet gyermeke. Hadd csatangoljon, tél kivételével, állandóan a szabadban, kertben, mezőn: ez megkedvelteti vele a szabad levegőt, az ember legfontosabb táplálékát. Igen fontos, hogy már e korban szokják a gyermek ahhoz, hogy maga-magán segítsen, hogy önmagát kiszolgálja. Meggyőző érvekkel bizonyítja a gyermek mások által való kiszolgálásának káros következményeit.

Az *egyéniség ébredésekor* (10–13 év körül) intézetbe kerül a gyermek s ott foglalkozást kell magának választania. A főfoglalkozások mellett azonban valami mellékfoglalkozást is kell a tanulónak választania; e változtatásnak erkölcsi előnye az, hogy egymás foglalkozásának kölcsönös megvetése helyett a kölcsönös szolidaritás és tisztelet kiirt-hatatlan érzetét táplálja.

A társaság érzetének fellépését a 13–15., kifejlését a 15–18. évekre teszi Gy. J. E korban már *községekbe* lépnek a tanulók; itt dolgaik megbeszélése végett hetenként gyűléseket tartanak. A községekben többen tiszteletbeli hivatalokat viselnek. Van külön községi törvénykezés; vannak községi étkezők, hálótermek. Van a községeknek üzleti rendtartásuk is.

E korban igen fontosnak tartja a földrajz és történelem tanítását. Mindkettő a helyi viszonyokból induljon ki. Mutassunk be képeket nagy népek és nagy emberek történetéből. Mutassunk be a gyermekeknek domborműví térképeket, hogy egy-egy hely földrajzi jellege annál szembezőköbb legyen.¹⁾

A holt nyelvnek e korban való tanulását fölöslegesnek tartja. Mert egy holt nyelvnek néhány műkifejezés szabatosabb megértése végett való megtanulása erőpazarlásnak tartható.

¹⁾ Ily dombormű térképeket Gy. J. bizonyára sokat látott Amerikában. Figyelemreméltó ilyenmű gyűjteménye van a zürichi Landesmuseumnak, hol a legnevezetesebb háborúk színtere van domborműví vízszintes térképeken feltüntetve. K. G.

Itt megemlíthetjük, hogy a tanulmányozás módjában nem mutatkozik Gy. J. egészen Rousseau tanítványának. A *történettanulásban a könyveket fontosaknak* tartja. Ellenben a *természettudományokban a könyveket* teljesen mellőzendőknek véli.

A természettudományi ismeretekből vezeti rá a tanulót a *vallásos gondolatokra*. Éreztetni kell a tanulókkal, hogy az érzékelhető valóságok létének a rendje és fejlődése csak az érzékfeletti valóság nagyobb tökéletessége következtében érthető. Az ebből levont és idézendő következtetések nagyon is emlékeztetnek bennünket Rousseau savoyi plébánosának a vallomására: «Vallás, mint valami, az erkölcsiségtől különböző dolog sem nem tanítatik, sem nem ismeretes. A bibliát, mint fölötte hasznos és bámulatos könyvet, tanulmányozzák. A hivatalos papság ismeretlen, minthogy mindenki pap és mindenkinek a mindennapi élete tényekben való prédikálás. Vallásos szertartásoknak sem lehet helye, mert kinek-kinek a mindennapi munkájával és egész életével kell tisztelnie istent.»

A nacionalizmus fokára (18—22 év) jutott ifjaknak meg kell érezniök a nemzeti élet lüktetését.

Gondoskodni kell e korban arról, hogy a tanulók csoportokban utazzanak fel a törvényhozás házába, a székvárosba és a nagyobb vitákat meghallgassák. E korban a nemzeti történetnek és irodalomnak a tanulása fontos.

Ugyancsak e korosztály tanulmányi rendjébe nagyobb, országos szervezetű iskolákat is illeszt be. Az egyes intézetekkel kapcsolatosan speciális iskolákat állít fel. Minden nagyobb intézet kötelékében bizonyos tudományágnak az akadémia működik. Egyik intézetnél történeti, a másiknál irodalmi, a harmadiknál gyógyászati, a negyediknél jogi stb. akadémia működik.

Huszonhároméves korban végezheti el az ifjú a tudományos pályák bármelyikét. Ezután következik a *misztikus önnevelés kora* (23—27 év). Érdekes és tudományos érvekkel fejtegeti Gy. J., mennyire elégtelen önmagában a nemzeti hit és hogy mennyire szükség van arra, hogy módot találjunk az általános emberi egység és szolidaritás érzetének kifejlesztésére. Ezzel kapcsolatosan értékes eszméket olvashatunk a szabad önművelésről, az erkölcsi önfegyelme-

zésről, melyek végül a teljes érettség fázisára vezetnek. Nevelési rendszerét megfelelő törvényhozási reformmal tetőzi be Gy. J. Nagyon fontosnak tartja az öröklés reformálását. Meggyőző érvekkel igazolja, hogy az öröklésnek rossz hatása van úgy a szegényekre, mint a gazdagokra. El kellene tehát rendelni, hogy minden polgár vagyona, halála után a nemzetre szálljon. Ebből a vagyomból állítsunk fel megfelelően szervezett intézeteket s helyezzük el ezekben nevelés végett azon szülők gyermekeit, kiknek vagyona a nemzetre háramlott. A vagyon egyéb részeiből állítsunk fel egyenlő birtokrészekre osztott, önkormányzó községeket s ezeket engedjük át azok birtokába, kik kereset s munkaalkalom nélkül vannak. A nevelő intézetektől ne vegyünk semmiféle adót; a községektől szedjük be évi jövedelmüknek egy csekély pl. 8—10 százalékát.

Végül e professzióval fejezi be könyvét Gy. J.: «A nevelő intézetek dolga sikerrel és simán fog menni. A községi élet a régi emberek egy részére kemény próba lesz, de amint a nevelő intézetekből több és több, az új rendszerben képzett tag lép a községekbe: a községek élete és munkássága mindig simábbá válik. Mert hiszen az intézeti tagok a községekben csak intézeti életök folytatását találják. A reményesség és bizalom tehát a növekedő nemzedékkel nő: *Macte nova virtute, puer: sic itur ad astra.*»

Ez nagyjában Gy. J. nevelési rendszerének gondolatmenete. Értékességét főleg abban látom, hogy bár belőle sem hiányzik a reformátorokat jellemző forrongás és túlzott idealizmus, de mégis számba veszi a létező intézményeket. Nem rombolással, építéssel tör a diadalra.

Ami a gyermektanulmányi szempontokat illeti, ezek szavakban kifejezetten ugyan nem vonulnak végig Gy. J. neveléstanán, de az egész tanulmány eszmemenete abból a gondolathból indul ki, hogy vegyük figyelembe a gyermek egyéniségét s tegyük azt a nevelés alapjává. Ezt fejezi ki pl. tanulmányának azon részlete is, melyben a ma szokásban levő «értelmi» nevelést kritika tárgyává teszi. Tehát a pedagógusok mindnyájan, a gyermektanulmányozás alapján állók különösen, a nevelés jövőjébe vetett hittől áthatva, a legnagyobb lelki örömmel tanulmányozhatják György János neveléstanát.

Kemény Gábor dr., Tordán.

Külföldi művek.

Philosophie de l'éducation. A nevelés bölcselete. Irta Roehrich E. Paris, Félix Alcan, 1910.

Roehrichnek e nevelésfilozófiája Herbart elvéből indul ki, mely a nevelés alapjául az *oktatást* tekinti. De Roehrich éppen nem oly merev intellektualista, mint Herbart, sőt nem is intellektualista tulajdonképp, mert az oktatásban csak *eszközt* lát az *akarat*, az *erkölcs* nevelésére s így e nevelésfilozófia korunk szellemének megfelelően, mely épp az előző korok túlzó intellektualizmusa (19. század első fele, Herbart) után visszahatásszerűen Schopenhauer óta a voluntarizmus uralkodó felfogását mutatja, sokkal inkább *voluntarisztikus nevelésfilozófia*. Mint ilyen, a nevelésben a *jó jellemek*, a *jó emberek képzését* látja legfőbbnek. Ez a nevelés célja.

Az *általános pedagógia* szerinte épp oly viszonyban van a *gyakorlati pedagógiá*-hoz, mint az általános chemia az ipari vagy a mezőgazdasági chemiához. Elméleti tudomány, mely a törvényeket keresi, rendszert alkot, míg a gyakorlati pedagógia a gyakorlat sokszerűségéhez, az egyes esetek különféleségéhez alkalmazkodik. A kettő azonban sok szállal összeszővődve.

Ez az általános pedagógia a nevelés filozófiája. A nevelés céljával, feltételeivel s azzal a nem kevésbé fontos kérdéssel foglalkozik, hogy a gyermek természete egyáltalán *mennyire* engedi elérni ezt a célt. Mondjuk tehát magyarul ez utóbbit a *nevelés természetszabta határainak*. Mindezekre a kérdésekre vonatkozó igazságok adják a nevelés törvényeit.

Mi már most a nevelés célja? Mint már fentebb jeleztük Roehrich felfogását: a *jó jellemek*, a *jó emberek képzése*. S ebben teljesen igazat adunk neki. Az emberiség valóban a nevelés útján képez magának való, önmagának szükséges jó embereket. Épp ezt az arravalóságot, ezt a «jó»-ságot értjük az erkölcsös jellemen s ezzel a nevelés egyszerre kapja meg kettős jellegét: *egyéni* és *társadalmi* fontosságát.

Roehrich szerint a fatalistáknak nincs igazuk, akik tagadják a nevelés lehetőségét, hiszen az ember nagy hatással lehet embertársára a sugalmazással, a ráhatással, az utánzással s az általános megszabottság (determinismus) elve

nem hogy ki nem zárja a nevelést, hanem épp lehetővé teszi, hisz itt épp, mint fennebb hallottuk, a jellemek megszabásáról, determinálásáról van szó a jó irányban.

A nevelés nemcsak mesterség, hanem tudomány is, ha az egyes tapasztalatokból általános törvényekre törekszik jutni. A pedagógia története pedig elődeink ilyenén tapasztalataiból áll, mondjuk magyarul: ezeknek kincsesháza. S e téren az elsők közt kell említeni *Rousseaut*, aki az általános pedagógiát Roehrich szerint megalapította. Az ő munkáját folytatták *Pestalozzi*, *Herbart*.

Írónk szerint tisztelnünk kell a gyermek *egyéniségét*. Ehhez alkalmazkodnunk kell s épp ez szabja meg a nevelés törvényei alkalmazásának, sőt egyáltalán magának a nevelésnek határait. Szerzőnk szerint sem a kaptafára mért nevelés, sem a szabadonhagyás nem helyes, hanem vennünk kell az egyéniséget úgy, ahogy van s belőle a nevelés eszközeivel erkölcsi jellemet képeznünk. Minden egyéniség külön létező, sajátos valami s külön figyelmet érdemel. Ime láthatjuk, az «akarat nevelése» elv mellett itt korunk másik uralkodó pedagógiai elve: az «egyéniség nevelése», figyelembe vétele. A fő tehát a gondolkodásnak és az akaratnak az erkölcsi tökéletesség felé való irányítása s a nevelés e nagy munkáját úgy szabja meg a gyermek egyénisége, mint a márvány méretei, alakja a leendő faragott képet. Ebben is tehát tökéletesen igaza van szerzőnknek s helyesen értelmezi korunk ez uralkodó pedagógiai elvét és nem esik e téren túlzásokba.

Az akarássra való hatás vagy *közvetlenül* történhetik, vagy pedig *közvetve* az eszmék, a gondolkodás útján. Amaz az akarat közvetlen nevelése, emez az *oktatás*. Így jövünk az oktatásra, de ezt általános értelemben értve, ahogy az egyház, az állam, a család is nyújtja.

Szerzőnk szerint «a nevelés felhasználja a gyermek természetes kíváncsiságát, *érdeklődését*, ami a vágy, az akarat forrása.» Nos, itt jövünk korunk harmadik, ugyan az előbbieknél aránylag kevésbé, de azért immár elég gyakran hangoztatott pedagógiai főelvéhez: a *gyermek érdeklődésének felhasználásához*, felkeltéséhez a nevelésnél. És ezen a téren az ez irányban való szélesebbkörű érdeklődés felkeltése épp magyar szakember érdeme, *Nagy Lászlóé* «*A gyermek érdeklődésé*»-ről írt monografiájával. *Herbart* alapította ugyan először

a nevelést az érdeklődés pszichológiájára. Ismeretes, hogy ő a «sokoldalú érdeklődés»-t hirdette a sokoldalú tudás forrásául. Követője Rein aztán egyenesen az érzelmre alapította a nevelést. Érzelmi hangulatok lopják be a tudást a lélekbe. Az érzelem értékel, ítél, ad tudást végeredményben. *Ostermann* meg a nevelés alapjául szolgáló ez érdeklődést már teljesen az értékelő érzelemből magyarázta. De a gyermeki érdeklődés monográfiászerű, kísérleti kutatáson alapuló vizsgálatát épp *Nagy László* adta. Most már annál kíváncsiabbak lehetünk: mit mond *Roerich*? Szerinte az érdeklődés «a tanítás vezérelve», feltétele, célja, függ «a képzetkapcsolás világos voltától» s épp úgy a «rendszerzés, a módszer világos voltától». Ez az egyéni visszahatásmód a behatásokra. Ennek terméke a figyelem. A figyelem önkéntelen vagy akarattunktól függő. *Roerich* szerint már most az első, ez a «kezdetleges figyelem» vagy érzéki figyelem világos érzéki képekkel dolgozik, ez a nevelés kiinduló pontja; a másik, az apperceptív figyelem, az értelmi figyelem képzetkapcsolással dolgozik, ez a nevelés célja, végpontja e téren. Ime *Nagy*-nál is és *Colvin*-nál is jól ismert s leírt érzéki és logikai gondolkodás.

Roerich a továbbiakban a nevelés feladatát épp képzetkapcsolatok képzésében látja, így szerzünk «teljes, szilárd ismeretanyagot», ezekhez kell csatolni azután az új ismereteket, gazdagítva, magoztatva ez anyagot. Mindehhez pedig az kell, hogy örömlőket találjunk abban, hogy feltaláljuk a régit az új benyomásokban. Ime ebben látja ő főleg az érdeklődés nevelésbeli felhasználását. Ez pedig a már *Höffding* «Pszichológiá»-jában hangoztatott elv az új benyomás «elágazódhatása»-ról, tudjon elágazódni a régi kapcsolatok elméleti szövedékében, mint ahogy a villamos áram ily szövedékben szerte sugározna.¹⁾

Az akarattól függő figyelem azután *Roerich* szerint az «akarati iskolája». Mikor ugyanis új benyomás így a régiekbe olvad, «elágazódik», mondjuk *Höffding* világos szavával, akkor elméleti «várakozás» állapota van jelen, vágyak, akarások kapcsolódnak az egyes irányokhoz, az emlékezet adataiban s épp attól függ a cselekvésre vivő akarat alakulása, mely

¹⁾ *Dr. Harald Höffding: Psychologie in Umrissen auf Grundlage der Erfahrung.* Leipzig, O. R. Reisland, 1893.

irányba terelődik a figyelem. Így az emlékezeten épül föl az akarás. Már a képzetek felidézése is akaratot kíván. Az egész nevelés tehát a *figyelemnek az akarattól függővé tételéből*, az *akarathoz a spontaneitásból való kifejlesztéséből* áll. Így képezhetünk akaraterős embereket. Nos az akarat nevelésének ily magyarázatával *Roehrich*-nek teljesen igaza van. Emlékezet nélkül nincs akarat — ebben is igaza van. Már *Sollier* kimutatta, hogy amely lénynek nincsenek benyomásai, amennyire ezt kísérletileg elérhetjük, felindulása, emóciója, vágyai, akaratata sincs. S nagyon érthető is ez, ha meggondoljuk, hogy a felindulás, vágy, törekvés, akarat csak *felelet* valami külső behatásra, csak *visszahatás*.

Az oktatás anyagát a tanítástervek szabják meg, amelyeknek fontosságát *Roehrich* szerint túlozzák. A nevelés kívánja az oktatást s így kívánja az emberek egymás közt levő viszonyainak ismertetését; a történelemtanítást és az embernek a természettel való viszonyai ismertetését: a természettudományok tanítását. Az elsőt kiegészíti a jelek, a nyelvek ismerete szóban, írásban. A másikat kiegészíti a formák ismerete a rajztanításban, a geometriában. Mindezeknek nevelő értéke különböző, de egyaránt közre kell működniök koncentrikus egységekben a jellemképzésben, az erkölcsfejlesztésben.

Ami a módszert illeti, arról is érdekes hallani, amit *Roehrich* mond. Minden oktatás tulajdonképp szinthezis, amennyiben régi ismeretekhez kapcsol újakat. De azért az analízis épp úgy használandó a tanításnál. Ez szedi szét, teszi világossá ismereteinket. A szokrateszi ironia is ilyen volt. A szinthezis meg fejlesztve a hasonlóságok és különbségek ismeretére visz s ítéletalkotásra képesít, általánosságok elvonására, abstrakcióra. Ime a két fő módszernek igen jó méltatása pedagógiai szempontból.

A tulajdonképpeni erkölcsi nevelés, *Roehrich* szerint «az erkölcsi jellem közvetlen nevelése» nem a fegyelmezővel, e szükséges rossz-gátlással történik, hanem a jellemképzéssel és pedig objektív és szubjektív lehet, az egyik saját indultaink, jellemünk nevelése, a másik az erkölcsi jellem, eszmény felépítése gondolkodásunkban. Így érhető meg viselkedésünk és eszményeink közt az egyensúly. «A jellemes férfiúnak — mondja igen találóan — van elég ereje eszét szolgálni s van elég esze erejét irányítani.» Erkölcsi eszmények is kellenek,

de akaraterő is kell, mert másképp szőrszálhasogató, tanakodó tedd-ide, tedd-oda jellemek lesznek. A Herbart-féle akarat-émlékezet, ez adja az eszményeket, a jó erkölcsi megszokásokat. Hozzátehetjük, hogy már Aristoteles is ebben a *Étics*-ben, a jó erkölcsi megszokások kifejlesztésében kereste az erkölcsiséget. Ezt érti itt Herbart is, Roehrich is. A két ezredév távlatából büszkén beszéli nekünk a néma írás ez egyik legnagyobb gondolkodó magyarázatát a moralitásról.

Ennek az erkölcsi nevelésnek, ily jó megszokások begyakorlásának eszközei az összeütközések, válságok, pedagógiai fenyítések, az oktató közvetetlen hatása, a barátságos megbeszélés, a buzdítás, dicséret és gáncsolás.

Ime valóban sok egészséges gondolatot ölel fel Roehrich e nevelésfilozófiája s bár sok közülök a korszellem áramlatában most közkézen forog, de van eredeti gondolata is nem egy s korunk uralkodó pedagógiai elveit is nem egy újabb szempontból világítja meg itt is, ott is.

Pekri Pekár Károly dr.

Spring and Summer Celebrations. Tavaszi és nyári ünnepek. Irta *Kellog Alice M.* Philadelphia, Penn-Publishing Co. 1908. Alice M. Kellog «Tavaszi- és nyári ünnepek» című érdekes könyvében pompás gyűjteményt ad gyermekünnepekből. Így: testgyakorlatok, szavalás, némajáték, élőképek, katonai gyakorlat, husvéti dalok, fák-napja, május elseje, emléknapiok, július 14-ike, záró-ünnepély. Ez is szükséges munka. Nálunk is jó volna egy *Tavaszi, nyári gyermekünnepek* című könyv.

The Century of the Child. A gyermek százada. Irta *Ellen Key.* New-York. Patram's Sons. 1909. Ellen Key könyve Amerikában is megjelent, mikor már Németországban tizen-négy kiadást ért. Mióta a híres író nő szakított a nőemancipáció mozgalmával, vagy tizenegy éve, azóta azt hirdeti, hogy *a nő jóléte a nőnek, mint feleségnek és anyának kötelességei nemesebb felfogásától várható, mintsem tevékenységének kifelé való tágításától más körökben, áldozza magát főleg a nevelés kérdéseinek.* S mint minden eredeti elme műve, Ellen Key könyve is igen gondolatébresztő. A fejezetek címei: a gyermek joga szülei kiválasztásában, a meg nem születet

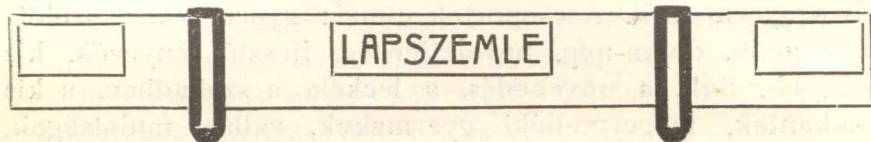
faj és a nő munkája, a nevelés, otthontalanság, lélekölés az iskolában, a jövő iskolája, vallásos oktatás, gyermekmunka és gyermekbűn. Ez a munka is nagyban szolgálja *a gyermek szeretetét s a gyermeknevelés megkedvelését.*

The modern Child. A modern gyermek. Irta *Hervey Elwes*. London, Foulis, 1908. Hervey Elwes e könyvében prózai kivonatokat gyűjtött össze különféle modern szerzőktől a gyermekről. A csoportok címei: gyermekkor, szülők, csecsemők, dajka-nép, neveltlenség, ijesztő tényezők, kis leányok, fiúk, a növekedés, a leckék, a szabadban, a kis rokkantak, tenger melléki gyermekek, vallás, multságok, London, gyermekek könyvei, karácsony, eltűnve egy ideig. A szemelvények igen jók. A gyűjtő bizonyára nagyon szereti a gyermekeket. S azért is ismertettük a csoportok címeit részletesen, mert kívánatos volna nálunk is ilyen könyv kiadása a modern külföldi és magyar írók műveiből összehallózott gondolatokból összeállítva, amely *terjeszteni volna hivatva a gyermek szeretetét irodalmunkban.* Ajánljuk szakíróink s a kiadók figyelmébe.

Household foes. A book for boys and girls. A háztartás ellenségei. Könyv a fiúk és leányok számára. Irta *Ravenhill Alice*. London, Sidgwick and Jackson, 1910. Ravenhill Alice józan angol könyvvel fordul a fiúkhöz s a leányokhoz *a mindennapi házitisztaságot* hirdetve, okát adva az egészséges élet e fontos, talán legfontosabb előírásának, hiszen a tiszta talaj, tiszta szoba, lakás, tiszta ruha, bőrtisztaság, a tiszta, romlatlan étel, ital, a tiszta, romlatlan levegő, a tiszta lelki, erkölcsi élet — s mi kell egyéb az egészséghez? A nap-sugár és a mozgás, de ez meg szokott lenni, hanem a tisztaság ellen vétkeznek az emberek legtöbbit, főleg, amit semmibe sem vesznek, a levegő tisztasága ellen, pedig ez jobban kell nekünk, mint a mindennapi kenyér. Így az író nő összeköti az iskolában tanultakat a házi megszokásokkal, a helyes irányban fejlesztve ezeket. *Az egészséges élet gyakorlatát* hirdeti. Különösen érdekes az a fejezet, amelyben a házi piszok okairól s megakadályozásáról beszél, a látható és láthatatlan levegőbeli ellenségekről, a nedves levegőről, mint a piszok és a rothadás forrásáról, a piszok élő forrásairól, a láthatók-

ról és a nem láthatókról, egy összeomlott házban tett első, második látogatásról stb. Józan, nagy gyakorlati haszonnal járó angol könyv a fiatalság kezébe. Ilyen bizony nálunk is elkélne. Ajánljuk könyvkiadóink figyelmébe e szükséges, a nemzet egészséges életének felette hasznos s magát ki is fizető könyv tervét.

Pekri Pekár Károly dr.

A gyermek lelki öröksége apai és anyai részről.
 Önvallomások és életrajzok nyomán gyűjtött megfigyelések. *Boodstein Ottó dr.* iskolaügyi tanácsos, érdekes értekezést közöl fenti címen a *Zeitschrift für Experimentelle Pädagogik* 1910. X. k. 1. füzetében, bevilágítva a lelki átöröklés sokat vitatott, sokféle szempontból tanulmányozott szövevényes tanába. Tétélei igazolására sok érdekes példát közöl önvallomásokból és életrajzokból.

Emerson, az ismert amerikai író az emberi élet kialakulására döntő befolyásúnak a képességeket tartja, míg ellenben Thakeray mindent a nevelés hatására vezet vissza. A két tényezőt nem lehet egymástól elválasztani, mert kétségtelen, épp oly döntők az egyéniség kifejlődésére a velünk született hajlamok, mint azon benyomások, melyek kívülről járulnak a lélek kialakításához. A kettőnek harmonikus viszonyától függ az emberi élet termékenysége. Fellép azonban mint harmadik tényező, az *egyén munkája*. Magasabb fejlődést az egyéniségnek iránytadó közreműködése nélkül nem lehet elképzelni. Az egyén munkája azonban csak bizonyos határokon belül mozoghat. Mert ha megkísérelhetjük is a kívülről jövő hatásokat, különösen ha azok gátlók vagy kedvezőtlenek, elhárítani, vagy legalább gyengíteni, azt, ami velünk született, ami hozzájárulásunk nélkül lépett fel lelkünkben, kifejleszthetjük, kihasználhatjuk akaratunk hozzájárulásával, de hatását teljesen meg nem szüntethetjük!

Van tehát folytonosság az emberiség életében. Az egyes és az összesség összefüggésének lehető legjobb értékesítése

nemcsak az egyes érdeke, hanem az egészé is, mely feladatának is tekintette ezen összetartozás természetének és mineműségének kutatását.

A kutatásnak többféle módszere lehetséges. Lehet megfigyeléseket végezni egyeseken és tömegeken, kialakulófélben levő egyéniségeken, olyanokon, kik a fejlődés bizonyos stádiumain már átestek és olyanokon, kik már bevégezték életük felépítését. A megfigyelések az élet és lét különböző köreiben mozognak; más irányú az orvos, a bíró, a munkaadó, a törvényhozó, a pszichiater megfigyelése. Nehézséggel járó munka ez, mely nem is vezethet abszolút tények megállapításához, de, mint Lessing mondja, az igazság után való törekvés is magas jutalom és felér majdnem az igazság birtokával.

Ósrégi tapasztalás nyomán minden további igazolás nélkül elismerhetjük azt, hogy testi tulajdonságok átörökölhetők. Így alakul ki egyes fajok jellegzetes típusa, az általános kereten belül pedig megvan a törzs, családi és egyéni sajátosság, habár sokszor nem határozottan kialakult vonásokban. A modern törekvésben, hogy a szervezettel beteg embert visszatartsák a házasságtól, az a tudományos biológiai tény nyilatkozik meg, hogy betegségek, testi hibák is örökölhetők és így egész nemzedékek is megronthatók.

Tehát elfogadhatjuk természeti törvénynek, hogy bizonyos testi tulajdonságok átörökölhetők. Igaz, hogy sokszor nem állapítható meg a hasonlóság bizonyossággal és a testi összefüggést csak finom árnyalatok, nem szembetűnő éles vonások árulják el.

Ezt látjuk a lelki átöröklés terén is. Sokszor olyan tulajdonok lépnek fel a gyermeknél, melyek a szülőknél látszólag nem mutatkoztak és a gyermekben mint eredetiek jelennek meg, melyek tehát a nemzedékek összefüggésének ellentmondanak. Tudjuk azonban, hogy a külső körülmények hatása következtében nem mindenki fejlesztheti ki lelkének szunnyadó ostromait, hogy sokszor elnyomják, megbénítják a fiatal lélek törekvéseit, olyan helyzetekbe kényszerítve őt, melyek nem felelnek meg lelki szükségleteinek. Sokszor felhasználatlan tőke a lelki örökség, mely aztán szerencsésebb körülmények közé jutott utódban kifejlődhet.

Ezután áttér az író az *örökhagyókra*. Apa és anya testi-

leg és lelkileg különbözően szervezett lények, tehát hatásuk is különböző minőségileg és mennyiségileg.

Hogy testi és lelki átöröklés van, azt bizonyítja többek közt *Nietzsche*, aki életleírásában elbeszéli, hogy lengyel őseinek típusa három nemzedék német anya után is feltűnt rajta. De nemcsak külsőségben nyilvánult meg ez az örökség, hanem lelkileg is. A németiség mindig valamennyire idegenszerű maradt neki és erőltetett volt nála.

Nagyon nehéz azonban megállapítani, hogy lényegileg mi köszönhető az apának és mi az anyának. *Heyse P.* «Gyermekemlékek és vallomások» című művében a szülői házról beszélve és azon elemeket vizsgálva, melyekből lelke szövődött, azt a régi tapasztalást erősíti meg, hogy a jellembeli sajátságokat apjától, a szellemi tulajdonokat anyjától örökölte. Anyjának a fantázia csapongását, hevesvérü temperamentumát köszöni, apjának pedig a lelkiismeretességet és szorgalmat, a legyőzhetetlen ösztönt külső és belső függetlenségre, az erőt az indulatok fékezésére.

Hasonlóan nyilatkozik *Goethe*. Azt mondja, hogy apjától jellembeli sajátságokat, az élet komoly felfogását és testalkatát örökölte, anyjától a víg kedélyt, a nótázó kedvet, az életörömet. Ha az öreg költőt nézzük visszahúzódó, sőt visszautasító lényével, ki csak magára és hozzátartozóira gondol, akkor apjának, ennek a derék, de zárkózott, a fiatal-ságot meg nem értő, gyöngédséget nem érző, anyagilag és lelkileg törekvő, mindenkor példás embernek hatását látjuk. De ha észrevesszük emellett azt a türelmességet, életbőlcseséget, emberszeretetet, lelki nagyságot, mely az egész világot szeretettel öleli, akkor felmerül előttünk az anya örökké fiatal, derült, kedves lelke.

Megtörténik, hogy a szülők közül az egyik fél hatása vagy teljesen háttérbe szorul, vagy meg is szűnik. Gyakran hárul a nevelés muokája egészen az anyára azért is, mert az apa munkában kimerülve, nem foglalkozhatik eleget a gyermekkel. És sok fiú köszönheti anyja befolyásának a legszigorúbb kötelességtudását, következetességét, komoly és erkölcsös életfelfogását. Néha azonban az anyai nevelés egyoldalúságában a legszomorúbb életpálya okozója lett. Elég *Höldeslin* példáját említeni, kit négyéves korától anyja nevelt. Gyermekkorában — mint maga mondja — jobban értette

már a csendes éther szavát, mint az embereket, jobban ismerte a természetet, mint az embereket. Nem fejlesztettek ki benne ellenállóképességet, önfegyelmezésre nem szoktatták. És így szép költői tehetségét a küzdelemben merítette ki, melyet a lelkében hordott ideál vívott a világgal, mely felémésztette lelki és testi erejét.

Teljes biztossággal nem állapíthatjuk meg az öröklés fokát. Nemcsak testvérek, hanem ikrek közt is, kik ugyanazon fejlődési körülményeken mentek át, legnagyobb ellentétek találhatók. A lelki örökség magában foglalja mindazt a hatást, ami a születés percétől a lelki érettség fokáig előmozdította a fejlődést. Tehát nemcsak azt, amit a szülők adtak át lelkiileg a gyermeknek, hanem mindazt, amit a környezet, melyben élt, az állapotok, körülmények, melyek hatottak rá, fejlesztettek ki benne. Terjedelme tehát roppant nagy és még nem eléggé tisztázott. Az azonban bizonyos, hogy a szülők és a környezet szokásainak, uralkodó nézeteinek hatása alatt a fiatal lélekben olyan vonások alakulnak ki, melyek irányítják lelki fejlődését, befolyásolják gondolatait és akaratát, melyek hatása alól szabadulni nem tud, tehát melyek szintén öröklötteknek tekinthetők. Ez igazolható az emberek nagyobb csoportjában, sőt népekben kifejlődő sajátos típusokkal, melyek különösen az elzárkózott népekben mutatkoznak élesen. (Ahol ez az elkülönítés nagy fokban megvan, ott az általános típus mellett az egyéni típusok kifejlődésére nagyon kevés tér jut.) Gondoljunk csak a nagy fáradsággal emelt kínai falra. Hogy ennek a körülménynek hatása nem maradt el, azt mutatja a nemcsak testalkatra, szokásokra, erkölcsökre, vallási gondolatokra, hanem az egész gondolkodásmódra, jellemkialakulásra rányomott tipikus faji bélyeg.

Ez a jelenség, amely itt mint népjellem jelent meg, hasonló eredményeket idézett elő ott is, ahol a társadalom *egyed* rétegei, osztályai elkülönítették, körülzárták magukat, ahol nemcsak külső megjelenésben volt valami ismertető jel, hanem a lelki összefüggés is nyilvánvalóan mutatkozott.

A mi mindent nivelláló korunk szinte lehetetlenné teszi ilyen típusok létrejöttét és inkább *egyéniségek* kialakulását kívánja. Ez természetesen nem akadályozza meg a szembe-tűnőbb tulajdonságok átvitelét, bár nem is könnyíti azt meg. Az egyes hivatások felfogása, az egész szellemi irány, etikai,

vallási, politikai, gazdasági nézetek úgyszólván folyton változnak. De ha a szülők átértik és felébresztik a gyermekben az érzéket, hogy felismerje az idő jeleit, meglássa az új feladatokat, megérezze az új szépségeket, akkor értékes örökséggel engedik útjára. Azonban az összefüggés teljes megszakítása az előző nemzedékekkel lehetetlen. Sok kis időnkint fellobbant lidércfényből tevődik össze egy hatalmas fényforrás.

A különböző körülmények szerencsés együtthatásának és ezek eredményének példáját mutatja *Carlyle* élete. Skót farmer-családból származott. Apja kiváló képességű és jellemű, komoly meggyőződésű, gyakorlati szellemű és egészséges humorú ember volt. Anyja intelligens, jámbor, gyengéden szerető lélek. Skócia a civilizáció terén való nagy haladottsága mellett is megőrzött valamit ossiáni ősidejének komor, rideg grandiózus jelleméből; ma is a puritanizmus földje. *Carlyle* fantáziájának van valami ossiáni színezete. Jelleme, bár modern filozófiai képzettségen alapul, emlékeztet mégis a skót reformáció puritán alakjaira. Benne a humor és fantázia mellett a gondolkodás energikus, nagyszabású eredetisége tűnik fel.

Ezután áttér szerző a közvetett lelki öröklés tárgyalására. A népjellem kedvezően hat bizonyos tulajdonságok fellépésére és öröklésére a családban is. Hogy fontos hullámzások és nehéz idők jelentékenyen befolyásolják a világnézetet és erkölcsi törekvéseket, nem szorul bizonyításra. Újabban kutatásokat végeztek a közvetett öröklés kérdésének tisztázására. Angliában *Galton* és *Pearson*, Németországban *Meumann E.* és *Hoesch Lucia* foglalkoztak e kérdéssel. Érdekesekek *Pearson* kutatásai, aki tudományos és gazdasági jelenségekből von le következtetéseket honfitársaira. Az angol kereskedők, saját vallomásuk szerint már nem vehetik fel a versenyt a németekkel és amerikaiakkal. *Pearson* a hanyatlás okát abban látja, hogy a szellemileg erősen fejlett része a nemzetnek nem szaporodik oly arányban, mint a kevésbé tehetségesek sokkal termékenyebb csoportja. Az intelligencia pedig velünk születik; a nevelés, az élet sokat tehet fejlesztésére, de nem eredményezheti azt. Annak igazságát azonban, hogy az intelligencia velünk születik, feltétlenül bebizonyítani nem lehet.

A lelki átöröklés kérdésében teljes bizonyosságra talán sohasem fogunk jutni. Mert a családfe legmélyrehatóbb kuta-

tása mellett is ismeretlenül marad egy része a fonalaknak, melyek a közös fejlődéssel vannak összefüggésben és azért is, mert a lelki rokonság felismeréséhez sokkal hosszabb idő kell, mint a külső hasonlóságok megállapításához. A sokféle komplikáció lehetetlenné teszi általános érvényű törvények megállapítását; a megkivánt hosszabb időtartam pedig bizonytalanra teszi annak eldöntését, hogy a lelki tartalom velünk született vagy szerzett-e. És bár mennyiségi különbség a köztük nem nagy, minőségileg különbséget kell köztük tenni. A gyakorlati pedagógia feladata a fejlődés és külső befolyás minden nyomát kikutatni. A kísérleti pedagógia a kis gyermek mélyreható tanulmányozásával kezdődik, vizsgálódás tárgyává teszi a körülményeket, melyek közt a gyermek az életbe lép. Dr. *Sommer-Giessen* «Családi kutatások és az átöröklés tana» c. művében azt mondja, hogy vizsgálódásainak kiindulási pontja a személy összes vonatkozásainak orvosi alapra fektetett lélektani elemzése, melyet a vérrokonok vizsgálatával egészít ki. Szól lelki kiválóságok és fogyatékoságok átviteléről és azt okszerűen megvilágítva, beszél pszichopathologiai terheltségről, degenerációról, büntetességről és átöröklésről. Örökbehagyóknak nemcsak a szülőket kell tekintenünk, hanem korábbi nemzedékeket is; az egyéniség kialakulásához sok távolabbi körülmény is hozzájárul.

Ezt mutatja *Darwin* példája. Apai elődjei előszeretettel viseltettek a természettudományok iránt és fejtettek is ki jelentékeny munkásságot e téren. Apja határtalan ember-szeretetet és gyengeséggel határos lélekjóság mellett kiváló megfigyelőképességgel és bámulatos emlékezőtehetséggel bírt. Nagyapjával közös benne, mondja *Preyer*, a dicsőség és külső fény teljes megvetése, saját képességeinek és munkájának lebecsülése, a leküzdhetetlen munkakedv és a lebilincselő fellépés. *Darwin* maga azt mondja, hogy mindenben a természet szavát kell követni; az ember legértékesebb és legjelentékenyebb tulajdonságai velünk születtek, a nevelés hatása nagyon korlátolt. *Preyer* szerint *Darwin* az ő rendkívüli egyéniségéből nagyon messzemenő következtetést von le.

Ha összehasonlítjuk az embereket, látjuk, hogy egyesekben, még pedig a zseniális embereknél, a családi örök-

ség működik erősebben, másokban pedig, a csak tehetsége-
sekben, a nevelés és szerencsés körülmények hatása áll
előtérben.

Hogy egyéni adományunkat Istennek tulajdonítjuk,
ilyen irányban nyilatkozik Goethe, vagy a természet ado-
mányának, az nem tesz különbséget. Bizonyos, hogy a velünk
született teremtőképesség a fejlődéssel, az emberiség törté-
netével függ össze, az emberiség örökségének tekinthető,
melyet az egyesnek a szülők közvetítenek és mely annak
vagy javára, vagy kárára van. Ezen kérdések tanulmányo-
zása nagyfontosságú mindazoknak, kik, mint Kant mondja,
az emberi problémák legnagyobbikának és legnehezebbiké-
nek megoldását: a mások nevelését tűzték ki céljukul.

Gröber Vilma,
tanítónő.

≡
GYERMEKTANULMÁNYI MOZGALMAK
≡

Közlönyünk. E rovatunkat e számban is magunkkal kel-
kezdenünk. Társaságunk még mindig nincs anyagilag abban a
helyzetben, hogy folyóiratát, «A Gyermek»-et, havonként jelentesse
meg. Ezért a közlöny egyelőre kéthavonként, a második hó végén,
fog megjelenni 4–5 ives kettős füzetekben. A jelen (január—februári)
füzet terjedelme 80 oldal.

*A Gyermek előfizetési ára ez évi januártól fogva 8 korona. Kérjük tisztelt tagtársainkat, szíveskedjenek intézeteknek, testületek-
nek, kluboknak megrendelésre ajánlani A Gyermek-et.*

A Gyermek a rendes tagoknak ezentúl is jár a 4 korona tag-
sági díj fejében.

Személyi hírek. A vallás- és közoktatásügyi miniszter *Weszely
Ödön dr.-nak*, a fővárosi iskolák felügyelőjének, a gyakorlati peda-
gógiából egyetemi magántanárrá történt megválasztását jóvá-
hagyta. *Weszely Ödön* egyike legkiválóbb pedagógiai íróinknak.
Nagy készütségű tudós és jeles stílusza. Műveit egyaránt kedveli
a szakember és a művelt laikus. Ez az oka, hogy nagy műve:
«*A modern pedagógia útjain*», habár szigorú tudományossággal
íratott, két év alatt két kiadást ért. Tankönyvei is igen kedveltek.

Eklektikus irányú pedagógus. Az újabb pedagógiai törekvéseket szerencsésen egyesíti a Willmann-féle herbartizmussal. A gyermektanulmányozásnak buzgó híve és munkása. Ez irányú tevékenysége miatt őt a Magyar Gyermektanulmányi Társaság ujonnan megalakított pedagógiai osztályának elnökeül választotta. Üdvözljük!

A vallás- és közoktatási miniszter *Pekri Pekár Károly dr.* főreáliskolai tanárnak, a *művészeti lélektanból* egyetemi magántanárrá történt megválasztását jóváhagyta. Kiváló magyar tudósunknak rég megérdemelt kitüntetése ez, mert *Pekri Pekár Károly* tudományos esztétikai irodalmunknak legérdekesebb s legértékesebb művelője. Három fő műve: *«Fiziológiai és pszichológiai esztetika»*, a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával 1897-ben jelent meg; e műnek folytatása *«A magyar nemzeti népről»* írott, 1906-ban megjelent munkája s *«A filozófia története»* című munkája, amely 1902-ben jelent meg. Hazánkban az élet-lélektani alapon álló tapasztalati esztétikának *Pekri Pekár Károly* a megteremtője s magas színvonalon művelője. Ez a törekvése vezette őt a magyar nemzeti nép pszichológiájának induktív kutatására is. *«A filozófia története»* című munkája is egyike a magyar irodalom e szakbeli legjobb műveinek. E közlöny minden száma arról tanuskodik, hogy *Pekri Pekár Károly* a gyermektanulmányok s az egész modern irányú pedagógiának hivatott, munkás és lelkes művelője. *Pekri* sokoldalú férfiú. Mély érzésű költeményeiről a Kisfaludy-társaság annalesei tanuskodnak. Kiváló és sokoldalú sportember. Egyik turistai kirándulásán, a M. Tátrában, súlyos baleset érte, ami az atléta természetű s erejű férfiút hosszú, kínos betegségbe döntötte. Ma már ismét a régi munkaereje lüktet irodalmi munkásságában. Üdvözljük őt az egyetemi katedrán, amelyre már rég megérett.

Sziberth Robertet, a pécsi gyermektanulmányi fiókkör titkárát s szakosztályi elnökét súlyos csapás érte, ifjú neje hosszú betegeskedés után január hóban elhunyt. Részt veszünk fájdalomban.

Választmányi ülés. Társaságunk választmánya f. é. február hó 8-án látogatott ülést tartott, amelyen *Teleki Sándor* gróf elnökölt. Az ülésen *Wehle Lucia* és *Sréder Izabella* választmányi tagok is megjelentek Szolnokról. Az elnök megnyitó beszédében melegen üdvözölte *Weszely Ödön dr.* és *Pekri Pekár Károly dr.* érdemes tagtársainkat abból az alkalomból, hogy őket a közoktatásügyi miniszter egyetemi magántanárságukban megerősítette. Megemlítette továbbá, hogy a főváros elemi iskolái számára 148 példányra, példányonként 8 K-val, előfizetett *A Gyermek*-re és hogy a köz-

oktatásügyi miniszter az 1910. évi deficit fedezésére 2000 K-t kiutalványozott.

Nagy László ügyvivő alelnök Társaságunk mozgalmairól és előhaladásáról tett kimerítő jelentést. Elsősorban megemlékezett arról a nagyfontosságú tanfolyamról, amelyet a tanítóképzőintézeti tanárok számára a közoktatásügyi miniszter rendezett a célból, hogy a lélektan kísérleti tanításában alapos kiképzést nyerjenek. (L. a mult számban.)

A züllött gyermekek jövőjére üdvös kihatással lesz Társaságunk azon bizottságának működése, amelyet az igazságügyi miniszter fölkérésére még mult év november havi választmányi ülés ki- küldött. (L. lejjebb.)

Ezen előterjesztéshez *Glücklich* Vilma szólt hozzá; felhíván a Társaság figyelmét arra a tapasztalati tényre, hogy a belügy- miniszter egyik rendelete szerint a züllött, vagy züllésnek indult gyermekeket is az állami gyermekmenhelyben helyezik el, ahol a gyermekek nemcsak hogy egyéniségüknek megfelelő elbánás- ban nem részesülnek, hanem a többi gyermekekkel összekeverve vannak elhelyezve. Kívánatos volna, ha e bizottság ezeket a gyer- mekeket is figyelmére méltatná s keresné a módját annak, hogy ezen gyermekekről is megfelelő gondoskodás történjék.

Glücklich Vilma felszólalását élénk vita követte, melyben *Éltes Mátyás*, *Nagy László*, *Teleki Sándor* gróf, *E. Tóth Kálmán* és *Wehle Lucia* vettek részt, melynek során egyes felszólalók az ügyet mind a kiküldött bizottság tagjainak, mind az elnökség figyelmébe ajánlták.

Nagy László további jelentéseinek során megemlékezett arról a rendkívüli érdeklődésről is, amellyel a kisedednevelők kísérik Társaságunk működését, sőt a múzeumi anyaggyűjtés révén abban tevékeny részt is vesznek. A kisedednevelők részéről nap-nap után érkeznek megkeresések, amelyben útmutatást kérnek s a kiseded ösztönszerű foglalkoztatása volt az a tér, amelyet számukra kijelöl- tünk s amelyen nagy kedvvel és lelkesedéssel folyik is a munka. Az az összeköttetés, amelyet a kisedednevelőkkel ezúton sikerült létesíteni, ezután intézményesen is biztosított lesz, amennyiben a Kisedednevelők Országos Egyesületének elnöke, *Hagara Viktor* dr. kezdeményezésére *Stepanko* Albert, a «Kisedednevelés» szerkesztője tárgyalt velünk s ennek eredménye az volt, hogy Társaságunk elnöksége a K. O. E.-ét megkereste aziránt, hogy a további együtt- működés megállapítására a két egyesület bizottságot küldjön ki. Társaságunk elnöksége egyelőre *Nagy Lászlót*, *Takács-Berényi Ilona* óverbászi, *Szijártó* Kálmánné szigetvári kisedednevelőt és *Ballai* Károlyt küldte ki.

Megemlíti még *Nagy László Tomasics* Iván, zágrábi iskolaigazgatónak budapesti látogatását, gyermekvédelmi és gyermektanulmányi tanulmányok céljából.

A *szegedi* fiókkör formai megalakulása felé szépen halad. Mult évi december hó 17-én már a megalakulás szükségességét kimondották s a megalakulást előkészítő bizottság, élén *Szele Róbert* tankerületi főigazgatóval, *Klug Péter* siketnéma-intézeti igazgató és *Domokos Lászlóné* úrnő nagy odaadással dolgoznak. (L. lejjebb.)

A *nagyvárad*i fiókkör „*gyermekrajz- és kézimunkakiállítást*” rendez.

Kolozsvárott is felmerült egy gyermektanulmányi múzeum eszméje és ez ügyben *Tóth Irma*, áll. tanítónő fáradozik. A *pécsi* fiókkörben a közönség nagy érdeklődése mellett folyik a január hónapban megkezdett sorozatos előadás, a gyermekek abnormitásairól. (L. a mult számban megjelent tudósítást.)

A *vidéki fiókkörök ügyrendjét* az erre kiküldött bizottság letárgyalta s több példányban szét is küldtük megvitatás céljából a fiókköri elnökségeknek. De ezideig csak a szegediek tárgyalták le. (Azóta a szolnoki és nagyvárad-i körök is.) Erről részletes jelentést talán csak a következő ülésen teheti meg a bizottság előadója.

Ballai Károly a múzeum berendezéséről referál s az elnök még azon indítványát terjeszti elő, hogy a múzeum megnyitása az ez-évi közgyűléssel egyidejűleg történjék. Végül felhatalmazást kér, hogy a Gyermektanulmányi Múzeum fentartására és fejlesztésére állandó évi segélyt kérhessen az elnökség a közoktatásügyi minisztertől.

Az elnök javaslatára a választmány megalakítja a mult év május hó 3-án elvileg elfogadott *pedagógiai szakosztályt*. Elnök vázolja azon szép feladatot, amely a pedagógiai osztályra vár. Ezért kívánja, hogy minden tekintetben kiváló pedagógus bizassék meg annak vezetésével. A választmány a szakosztály elnökévé *Weszely Ödön* dr., egyetemi magántanárt, a fővárosi iskolák szakfelügyelőjét választotta meg.

A Múzeum örvendetes fejlődésével, az anyag gyűjtésével és feldolgozásával járó nem kicsinyelhető munka könnyebb lebonyolítása kívánja, hogy egy *másodtitkári* tisztség szerveztessék és hogy a könyvtár kezelését, amelyet eddig szintén *Ballai* végzett, elválasszuk a Múzeumtól; ezért az elnök javaslatára a választmány múzeumi másodtitkárnak *Kováts Alajos*, fővárosi tanárt választotta meg, a közgyűlésig a könyvtári állás betöltésére pedig *Hefty Frigyes* egyetemi lektort bízta meg.

Ezután *Ballai Károly*, a beteg *Jánosi Margit* helyett a tagsági

létszámról tett jelentést és az ajánlott, illetőleg felvett 23 új taggal 810 tagja van Társaságunknak.

Az indítványok során *Kováts* Alajos azon indítványát terjesztette elő, hogy múzeumunkkal kapcsolatban egy állandó könyvkiállítást és egy mintakönyvtárral kapcsolatos olvasócsarnokot állítson fel Társaságunk, erkölcsi, esztétikai és szellemi fejlődésük szempontjából a gyermekeknek ajánlható jó könyvekből (l. bővebben az Állandó könyvkiállítás és olvasócsarnok c. cikket). A választmány ezen indítványt magáévá tette s a továbbiakat az elnökségre bízta. (bk.)

Az I. nemzetközi gyermektanulmányi kongresszus magyar bizottságának ülése. A brüsszeli gyermektanulmányi kongresszus magyar bizottsága február 8-án *Teleki* Sándor gróf elnöklete alatt ülést tartott, amelyen szép számmal jelentek meg a tagok. *Répay* Dániel főtitkár bemutatta a megválasztott bizottsági tisztviselők és tagok névsorát. Eszerint:

elnök: *Teleki Sándor gróf*;

diszelnökök: *Balogh* Jenő dr., *Molnár* Viktor, *Náray-Szabó* Sándor dr. államtitkárok, *Bárczy* István dr. polgármester, *Edelsheim-Gyulay* Lipót gróf, báró *Babarczy-Schwartz* Ottó dr., udv. tanácsos;

elnöktársak: *Angyal* Pál, Pécs, *Édelmann* Menyhért dr., Nagyvárad, *Fesztetics* Géza gróf, Budapest, *Genersich* Gusztáv dr., Kolozsvár, *Grézló* János, Nagybeeskerek, *Láng* Mihály, Arad, *Lechner* Károly dr., Kolozsvár, *Mosdóssy* Imre, Budapest, *Ranschburg* Pál dr., Budapest, *Sarbo* Artur dr., Budapest, *Sipos* Orbán, Szolnok, *Szele* Róbert, Szeged, *Szűry* János, Budapest, *Vasady* Lajos, Nagyvárad;

ügyvezető alelnök: *Nagy* László;

alelnökök: *Berkes* János, Budapest, *Donner* Lajos, Békéscsaba, *Eötvös* Károly Lajos, Szolnok, *German* István, Pécs, *Grósz* Gyula dr., Budapest, *Gyömörey* Zsigmond, Pécs, *Halmos* Andor, Lőcse, *Huzella* Gyuláné, Nagyvárad, *Nógrády* László dr., Budapest, *Pekri* *Pekár* Károly dr., Budapest, *Pethes* János, Pápa, *Révész* Géza dr., Budapest, *Schön* József, Budapest, *Székely* Gáborné, Szeged, *Szilágyi* Artur Károly, Budapest, *Szücs* Izsó, Nagyvárad, *Wehle* Lucia, Szolnok, *Weszely* Ödön dr., Budapest;

főtitkár: *Répay* Dániel, Budapest;

titkárok: *Baltai* Károly, *Farkas* Irén, *Jablonkay* Géza dr., *Jánosi* Margit, *Martos* Ágostné, *Vértés* O. József, Budapest;

pénztáros: *Perényi* József dr., Budapest.

A bizottsági tagok névsorát jövőre közöljük.

Örömmel jelentette a főtitkár, hogy eddig 19-en jelentkeztek a kongresszusra tagokul, köztük *Edelsheim-Gyulaj* Lipót gróf, aki megígérte a kongresszuson való részvételét. Az előkészítő bizottság felir a közoktatási kormányhoz és a fővároshoz, hogy a hozzája folyamodó pedagógusokat segéllyel ellátni sziveskedjék.

Wehle Lucia indítványára kimondták, hogy a brüsszeli bizottságot megkeresik az úti kedvezményeket s a brüsszeli ellátás költségeit illetőleg.

A kongresszust augusztus első felében tartják; a tagság díja 20 frank, tanítóknak, tanároknak 10 frank.

Nagy László ügyvivő alelnök jelenti, hogy a brüsszeli bizottság Magyarországból a következőket kérte fel jelentő-előadás tartására: *Nagy* Lászlót e tételre, *a paidológia tanítása a pedagógusoknak és orvosoknak*, *Ranschburg* Pál dr.-t, *az emlékezet viszonya az intelligenciához a gyermekeknél*, *Révész* Géza dr.-t, *a csudagyermekéről*. A brüsszeli bizottság felkérte a magyar bizottságot, hogy e három referatumon kívül a magyar részről tartandó előadásokat állítsa össze és jelentse be. Az előkészítő bizottság az előadások és előadók kijelölésére a következőkből álló bizottságot küldte ki: *Dôsainé Révész* Margit, *Éltes* Mátyás, *Nagy* László, *Ranschburg* Pál dr., *Répay* Dániel, *Révész* Géza dr.

A bizottság fölkéri azokat, akik a kongresszuson előadni kívánnak, előadásuk tárgyát március elsejéig az ügyvivő alelnöknek (Budapest, VIII., Üllői-út 16/b.) jelentsék be. Az előadások francia szövege június 15-ig küldendő be a budapesti bizottsághoz.

Nyilvános gyermektanulmányi értekezlet volt *Nagy* László elnöklete alatt, február 11-én, melynek előadója *Szenes Zsigmond* dr. kórházi főorvos volt. Ez alkalommal *Hartman* dr. berlini fülorvos tanár által létesített nagyothallók iskoláját ismertette s egy hasonló intézménynek fővárosunkban való alkotásának szükségét hirdette. (A fölolvastatást közölni fogjuk.) Az előadást vita követte, amelyből kiemeljük *Istenes* Károly, siketnéma-intézeti tanár felszólalását. *Istenes* jelezte, hogy az érzékszervi fogyatékosok számára létesített gyógypedagógiai intézetek mai keretén belül is történik, bár kisebb méretekben, gondoskodás a nagyothallók megfelelő iskoláztatásáról, amennyiben a közoktatásügyi miniszterium a siketnéma-intézeteket jelölte ki erre a feladatra addig, míg a nagyothallóknak külön iskolájuk nem lesz. A közoktatásügyi miniszterium ugyanis foglalkozik e kérdéssel, sőt a múlt évben elvileg hozzájárult a gyógypedagógiai intézetek ilyen irányú kibővítéséhez, csak a most folyó gyakorlat eredményeitől tette függővé a nagyothallók iskolájának felállítását, illetőleg szervezését.

Megfigyelő intézet züllött gyermekek számára. A múlt számban említettük, hogy *Székely* Ferenc igazságügyminiszter a társadalomra és a tudományra nézve egyaránt hasznos és humánus intézménynek, az elzüllött gyermekek megfigyelő intézetének felállításával foglalkozik. Az igazságügyminisztérium bizottságot küldött ki és fölkérte társaságunkat, hogy a szervezés munkájában egy bizottsággal vegyen részt. A közös bizottság *Kun Béla* min. tanácsos elnöklete alatt január 8-án tartott ülést az országos gyűjtőfogház helyiségében. A igazságügyminisztérium részéről résztvettek *Kun Béla* min. tanácsoson kívül *Láday* István dr. kir. ügyész, *Vajna* Károly kir. tan., a gyűjtőfogház igazgatója, *Neuwirth* Rezső dr. főorvos, *Király* Gyula gondnok s mások, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság részéről *Dósainé Révész Margit* dr. tud. egyet. elmeorvosi gyakornok, *Nagy* László alelnök, *Ranschburg* Pál dr. egyet. m. tanár, ideggyógyorvos, *Vértés* József dr., az ideges gyermekek iskolájának pedag. vezetője. A tanácskozást *Kun Béla* min. tanácsos, elnök nyitotta meg. Ismertette az intézet célját s felszólította a bizottság tagjait véleményük elmondására. A bizottság előadója *Láday* István kir. ügyész volt. Beható tanácskozás után a bizottság a következőkben állapodott meg.

1. Az intézet kettős cél szolgálatában áll. Egyik feladata, hogy abban a rendőrileg vagy bíróságilag elítélt gyermekek elzüllöttségének testi, lelki abnormitásának fokát megállapítsák s az igazságügyi hatóságnak tanácsot adjanak a gyermek további neveléséről és sorsáról. Ez a gyakorlati cél. Ez intézetben azonban adatokat fognak gyűjteni általában az erkölcsi elzüllesztés állapotairól, fokairól s jelenségeiről s igyekeznek tudományosan megállapítani a gyermekek erkölcsi abnormitásának típusait s fejlődését. Amikor azonban az intézet tudományos eredményekhez jut, ugyanakkor a gyakorlati működést is tökéletesíti.

2. Az intézetbe elsősorban a 12—20 éves korú bíróságilag internált gyermekeket, fiúkat és leányokat veszik fel. Azonban az intézet gondoskodása kiterjed a kisebbkorú s a még el nem itélt gyermekekre is és pedig annál inkább, minél inkább bővül az intézet.

3. Az intézetben mind a fiúk, mind a leányok csoportjának két osztálya lesz. A megfigyelő osztályban a gyermekek csak ideiglenesen, 8—14 napig tartózkodnak, míg elhelyezésük módja testi és lelki abnormitásuk szerint megállapítottatik. Az intézetnek azonban olyan osztálya is lesz, amelyben a gyermekek behatóbb vizsgálat és bizonyos pedagógiai eljárások kipróbálása végett hosszabb ideig tartózkodnak. Ez lesz az állandó menhelyosztály.

4. Az intézetben lesznek az internátusi helyiségeken kívül foglalkoztató műhelyek, oktató helyiségek és pedig a gyermekek

életkora és abnormitási foka szerint több ilyen helyiség is fog berendeztetni. Lesz továbbá az intézetben orvosi vizsgáló helyiség és lélektani laboratórium a tudományos és gyakorlati vizsgálatok számára.

5. Az intézet közvetlenül orvosi, pszichiatriai vezetés alatt fog állani s felügyelőkül gyógypedagógusokat fognak alkalmazni.

6. Az intézetet egyelőre az Országos Gyűjtőfogházzal kapcsolatosan fogják szervezni.

7. Az intézet az igazságügyminisztérium hatáskörébe fog tartozni.

A szegedi fiókkör előkészítése. A szegedi gyermektanulmányi társaság előkészítő bizottsága *Szele Róbert* dr. elnök akadályoztatása folytán *Perjéssy Mihály* dr. táblabíró elnöke alatt február 10-én értekezletet tartott. Az értekezlet tárgya az ügyrend megállapítása, a közgyűlés előkészítése volt. Az értekezlet elfogadta a kiküldött bizottság által kidolgozott ügyrendet. Majd ezután megállapította, hogy a fiókkör alakuló gyűlését március első vagy legkésőbb második vasárnapján délután 4 órakor fogja megtartani a városháza közgyűlési termében. A megalakuló közgyűlés tárgysorozatában foglal helyet a központ kiküldöttének, *Nógrádi Lászlónak* felolvasása egy szaktárgyról. Az alakuló közgyűlés külső kereteiben is impozánsnak ígérkezik, melyre a központon kívül az egyes szakminisztériumok ügyosztályainak főnökeit, a magyarországi fiókegyesületeket, a helyi hatóságokat, testületeket és pedagógiai intézményeket is meghívja a bizottság. Az értekezleten részt vettek özv. *Székely Gáborné*, a szegedi kiseddóvóköri elnöke, *Perjéssy Mihály*, táblabíró, *Domokos Lászlóné*, *Orkonyi Ede*, táblabíró, *Turtsányi Imre* dr., az állami gyermekmenhely igazgató-főorvosa, *Klug Péter*, siketnéma-intézeti igazgató, *Nagy Zoltán*, törvényszéki bíró és *Mayer Dezső*, siketnéma-intézeti tanár. A szegedi gyermektanulmányi társaságnak e sorok írásakor 100 tagja van.

Gyermekrajz- és kézimunkakiállítás Nagyváradon. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság nagyváradai fiókja ismét tanujelét adja a benne izzó munkakedvnek. Ezen fiókkör a Biharvármegyei Tanítóegyesület nagyváradai járáskörével karöltve a «Biharmegyei Tanítók Háza» javára *április 14—17-ig*, a községi polgári fiúiskola termeiben «rajz- és kézimunkakiállítást» rendez. A rendező-bizottságot január 5-én alakították meg. Élén állanak: *Szűts Izsó*, iparrajziskolai igazgató, a nagyváradai Gyermektanulmányi Múzeum elnöke, *Laszcsik Ernő*, tanítóképző-intézeti tanár, a Gyermektanulmányi Múzeum titkára, *Bodnár János*, elemi iskolai igazgató, a tanítói kör elnöke. A rendező-bizottság a felhívását a következő szavakkal vezeti be:

«A jelen század pedagógiáját a gyermektanulmányozás irányítja. Ez a fejlődő tudomány, amely az elméleti és gyakorlati pedagógiát egyaránt foglalkoztatja, azt tűzte ki céljául, hogy a magyar gyermek képét, jellemét és azt a kulturális színvonalat, melyben jelenleg él, bemutassa. Ez a törekvés szülte meg városunkban is a Gyermektanulmányi Társaságot és ennek keretében a Gyermektanulmányi Múzeum nagyváradi osztályát. Osztályunk arra vállalkozott, hogy a Gyermektanulmányi Társaság országos múzeumának anyagot gyűjtsön s annak céljai elérésében segítséget nyújtson. Ilyen irányú munkássága mellett a helyi pedagógiát is kívánja szolgálni azzal, hogy Nagyváradon állandó Pedagógiai Múzeumot ohajt teremteni és a tanulmányozásra vágyó pedagógusoknak alkalmat nyújtani ismereteik kiszélesítésére.»

A kiállítás anyaga három csoportra fog oszlan: 1. a *rajzoktatás anyagára*; 2. a *kézügyességi oktatás anyagára*; 3. a *gyermektanulmányozás összesített anyagára*, illetőleg az ennek keretébe tartozó rajzokra, kézimunkákra, gyermekjátékszerekre és mindazon alkotásokra, amelyek alkalmasak az ép és a fogyatékos szellemű gyermek megismerésére.

Reméljük, hogy a nagyváradi kiállítás teljesen fog sikerülni s tényezője lesz a nagyváradi tanítók, tanárok modern szellemű és magas színvonalú működésének.

Figyelmeztetés és kérelem adatgyűjtőinkhez. Január közepén küldte szét társaságunk elnöksége a központi adatgyűjtő osztály *III. kérdőívét a gyermek egyéniségéről* a vidéki körök adatgyűjtő osztályainak és az egyes kiszemelt s felkért gyűjtőknek, továbbá a *II. kérdőívet a gyermek esztétikai érdeklődéséről* néhány adatgyűjtőnek. E helyen is kérjük tisztelt adatgyűjtőinket, hogy az *adatgyűjtő kísérleteket a tudomány érdekében pontosan és lelkiismeretesen sziveskedjenek végezni.*

Megemlítjük, hogy az újonnan megindult adatgyűjtések alkalmából érkezett hozzánk *Máday István dr.* jeles adatgyűjtőnk alább szószerint közölt felszólalása. Ajánljuk ezt tisztelt adatgyűjtőink figyelmébe és kérjük őket, hogy a *Máday dr.* ajánlotta jelzéseket alkalmazni sziveskedjenek, ahol arra szükség van. E jelzések a feldolgozáskor könnyebbséget és felvilágosítást fognak jelenteni. *Máday dr.* indítványa a következő:

A gyermeki lélek megismerését célzó adatgyűjtés egyszerre kétféle eredményt szolgáltat: világot vet az egyes gyermek egyéniségére és sok gyermek átlagos tulajdonságaira. Az utóbbi eredménynek, mely pl. egyes nemzetiség, egyes korosztály jellemzését adja, csak úgy lehet tudományos értéke, ha az adatokat statisztikai

mődszerrel dolgozzuk fel. Tudvalővő dolog, hogy egyes, az átlagtól nagymėrvben eltėrő adat az eredményt erősen módosítja, illetőleg hamisítja. Szüksėges azért, a kivėtelszamba menő egyéneket a statisztikai feldolgozásból némely esetben kizárni, esetleg külön csoportokban szamba venni. Hogy egy gyermek kivėtelszamba megy-e, annak megállapítása természetesen nem lehet az adatgyűjtő központ dolga, amely minden egyes gyermekről csupán hézagos, egyoldalú adatokat (pl. válaszokat, rajzokat) kap; hanem az adatokat gyűjtő tanárnak vagy tanítónak a dolga, aki a gyermeket alaposan ismeri. Legcėlszerőbb volna, ha a tanár az ilyen kivėteles gyermek adatait tartalmazó lapon szines írónnal vagy lėntával egyszerű jelzést használna, és pedig a kővetkező jeleket:

- + sz (= szellemileg kiváló),
- sz (= szellemileg tőkėletlen),
- + t (= testileg kiváló),
- t (= testileg tőkėletlen).

E jelhez rövid megjegyzést is csatolhatna a tanár, mellyel az átlagtól való eltérés irányát jellemezné. Például:

- + sz nyelv vagy számolás vagy logika,
- sz korlátolt vagy szórakozott vagy dadogó,
- + t erős vagy ügyes vagy tornász.
- t sápkóros vagy rövidlátó vagy balkezes.

Természetes, hogy ily jelzés nem illet minden egyes jó tanulót, sem valamennyi korlátolt vagy szórakozott diákot; csupán az átlagtól olyannyira eltėrők tartoznak ide, hogy a tanár igazságtalannak tartaná a többiekkel való összemérésüket. Űgy hiszem, ilyen kivėteles gyermek legfőlebb 10% lesz minden osztályban. Az adatgyűjtő központ a + sz, — sz, + t és — t jelő lapokat egy csoportba egyesíthetné, ha e csoportok statisztikai feldolgozását szűksėgesnek tartja.

Két kiállítás. (Lőcse—őverbász) A Szepesvármegyei Ővőkőr kezdemėnyezésére múlt év nyarán, június 26-tól kezdődőleg mintegy tiz napon át látható volt *Lőcsén az első magyarországi kisedėdėvői kiállítás*. E kiállításnak nemcsak kisedėdnevelési, nemcsak társadalmi szempontból volt meg a jelentősége, hanem a gyermektanulmány, különösen múzeumunk szempontjából is volt neki hatása, eredménye. Nem óhajtom részletezni az előző szempontokból mutatkozó eredményeket, csak kiemelem e kiállítás egyik legnagyobb eredményét, hogy homloktérbe állította a kisedėd munkára nevelésének a Frőbel rendszertől sok tekintetben eltėrő magyaros elemeit. A magyar anyagú és tárgyú úgynevezett alakimunkákra való őntudatos tőrekvés mintegy 2—3 évtizedre vezethető vissza,

sőt első halovány nyomait már *Wargha István*, az első (tolnai) kiseddévóképzőintézet igazgatójának *Tervében* is fellelhetjük,¹⁾ mely munkájával általánosítani akarta működésének nemzeti irányú és természetszerű nevelésének elveit, amellyel a német rendszertől elütő s a magyar viszonyokat figyelembe vevő rendszert óhajtott megvalósítani. A lőcsei kiállítás megmutatta, hogy ez a törekvés ma már általános s nagyon kevés magyar kiseddévó van, amelyben nem ezeket a magyaros elemeket kultiválnák. E törekvésnek az eredetét a természeti és társadalmi környezeten kívül a gyermek megfigyelésében találhatjuk meg, tehát az eredet határozottan mutatja az öntudatlan gyermektanulmányi hatást. Társaságunk azon törekvésével, hogy a kiseddévókat bevonja vizsgálatainak sorozataiba, az alkalmoszerű s rendszertelenül űzött megfigyelést tudatossá téve, sőt a tudatosan alkalmazott kísérlettel e magyaros elemek rendszerezését elősegíteni fogja. Nincs is oly kiseddnevelési probléma, akár a munkára nevelést, akár az idegen ajkú kiseddnek a magyar nyelv ismeretébe való bevezetését nézzük, melynek helyes megoldása ne kívánná a gyermektanulmányi alapot.

Bár a lőcsei kiállításon résztvevők a súlyt jobbra a munkaszerű foglalkozások, az alaki munkák bemutatására fektették, ezeken keresztül is kiérezhető volt a magyar kiseddévó élettől duzzadó belső élete.

E kiállításon résztvett néhány Fröbel rendszerű kiseddévó, amely bemutatta a maga zártabb, elvontabb foglalkozásait és belső életét is. S a régi rendszer és az újabb, bár még ki nem alakult magyaros rendszer közötti párvonalat látva, az a vágy támadt bennünk, hogy a kiseddnevelés majd száz éves módszereinek egy gyermektanulmányi alapon nyugvó megújulásához, esetleg egy újabb rendszer megalkotásához a kezdeményező lépést nemzetünk tehesse meg. Ez a törekvés indított bennünket arra, hogy *egy nemzetközi kiseddnevelői kongresszussal kapcsolatos kiseddnevelési kiállítás eszméjét vessük fel*. Most már örömmel konstatálhatjuk, hogy az az eszme, különösen Németországban élénk visszhangra talált.

A lőcsei kiállítás csak előkészület volt, csak erőpróbája egy fontosságában és horderejében sokkalta nagyobb kulturális vállalkozásnak. Valóban, Lőcse után nagyobb bizalommal készülhetünk e feladatra, amely a magyar kulturának csak babért eredményezhet.

A másik kiállítás — az ó-verbászi — csak méreteiben volt kisebb, de gyermektanulmányi jelentőségében nem, mint az előző.

¹⁾ „Terv a kiseddévó intézetek terjesztése iránt a két magyar hazában“ 1843.

A «Bácsbodrogvármegyei kisedednevelőkör» alakulójára a kör elnöke, *Takácsné-Berényi* Ilona, ó-verbászi áll. kisedednevelő, kiállította az elmúlt év szeptember és október havában a kiseded-óvóban, az elemi iskolában és az analfabéta felnőttektől összegyűjtött ösztönszerű rajzokat, kézimunkákat, valamint a hét feladatot rajzban és agyagban feldolgozva. E kiállítás jellege tisztán gyermektanulmányi volt s célja is az volt, hogy az alakulóra összegyűlt kisedednevelők *lássák* a gyermek és az analfabéta felnőttek azon ösztönszerű munkáit, amelyeket Múzeumunk számára összegyűjteni elhatároztak. Sőt *Takácsné* e kiállítással kapcsolatban bemutatta a kisededek ösztönszerű foglalkoztatását is.

Az ösztönszerű foglalkoztatása a kisededeknek, melynek módja társaságunkból ered, azon a felismerésen alapul, hogyha a gyermeket ellátjuk a formálható anyag legváltozatosabb nemeivel s teljes szabadságot engedünk a gyermekeknek annak feldolgozására, akkor a gyermek azt készíti, ami éppen lelkét legjobban foglalkoztatja s abból az anyagból, amelyet éppen a legalkalmasabbnak itél. Ajánlásunkra próbálta ki e módot *Takácsné* s nemcsak Múzeumunk számára bizonyított értékes eszköznnek, hanem a kiseded munkára nevelésének is egyik legalkalmasabb módjának ígérkezik.

Az alapelvnek megfelelően mindazon anyagokkal, amelyek a kisededóvóban használatosak, így agyaggal, cirokkal, kukorica-szárral, csutkával, pálcikákkal, színes kerek lapocskákkal, lerakó táblácskákkal, gyümölcsmagvakkal, héjjakkal, ronggyal stb., stbivel látta el a gyermekeket, akik azokat látható jókedvvel, örömmel és munkájukba elmélyedve a legváltozatosabb tárgyakká dolgozták fel: önmaguktól, kérdés és irányítás nélkül. Nagyon sok volna, ha mindazt elsorolnánk, amit a gyermekek készítettek, de ehelyütt is ki kell emelnünk a máris mutatkozó tanulságokat. E tanulság először abból a szempontból mutatkozott: *hogyan viselkedik a kiseded az anyagokkal szemben*. A készített tárgyakkal tárgyilagosan megállapítható, hogy a kisededek éppen azon anyagokkal szemben mutattak ellenszenvet, amely anyagokat és azokkal kapcsolatos foglalkozásnemeket általában kultiválják országszerte: a papír, a lerakó táblácskák stb. iránt. Nagyon természetes, hogy ez egyszeri tapasztalati tényből következtetést nem vonhatunk le, de éppen ez okból általánossá kívánjuk e foglalkozási módot tenni már azért is, hogy ezzel a kiseded munkára nevelése magyaros módjának már ismertett elemait kifejleszthessük. A második szempont *a készített formák, alakok* stb. szempontjából a természeti és (szűkebb értelemben) társadalmi élet hatását és egy kicsit a fantáziát láttuk.

Nagyon érdekes volt a hét feladatnak rajzban és agyagban való elkészítése az óvóban, az iskolában és egyes analfabéta felnőttek

által. A hét feladatnak az óvóban való elkészítése nagy nehézségek árán, jobbára negatív eredménnyel járt. Az elemi iskolásoké és az analfabéta felnőtteké sikerültek: az előbbieket sok egyéni vonással dolgozták fel, az utóbbiak rikitőbb színezéssel. Mindezen gyűjteményeket kiegészítette még a gyermekektől gyűjtött játékok és az egyik gyűjtő gyermekének fából kombinált «remekmunkái.»

Összegezve: a *lőcsei* kisdedovói kiállítás általános szempontból sok becseset s tanulságosat nyújtott, az *ó-verbászi* gyűjtemény pedig gyermektanulmányi értékeket. Az előbbinek létrehozásában *Halmos Andor*, kir. stanfelügyelő s *Ranezay József* főgimn. tanár vezetésével kisdednevelőink legkiválóbbjai, *Halász Sarolta* budapesti, *Matolcsy Ilona* és *Balga Zsuzsó* makói, *Pichler Ella* fehértemplomi s *Takácsné Berényi Ilona* fáradtak. Az *ó-verbászi* gyűjtés élén *Takácsné Berényi Ilona* lelkes buzgalommal fáradozik, de egyforma elismeréssel adózunk *Ratkovits Mariska* és *Parászka Antal* áll. tanítóknak is, akik Takácsnéval együtt sokat fáradoznak különösen a felnőtt analfabéták ösztönszerű rajz és egyéb készítményeinek összegyűjtésében. *Ballai Károly.*

A Lengyel Gyermektanulmányi Egyesület, mely már oly élénk tevékenységet fejt ki, csak nehezen alakulhatott a szomorú politikai körülmények miatt. Maga a gyermektanulmány, a pszichológia ez ága, az utóbbi években a lengyeleknél is nagy érdeklődést keltett. Úttörői voltak az új eszméknek *H. Wernik* és *A. Digazinszki*. Lefordították *Preyer*, *Binet*, *G. Stanley Hall*, *Sully* és mások műveit. E-ő sorban így akartak szolgálni az ügynek.

Az első eredeti tanulmány a lengyeleknél *I. W. David* tanár, *Gyermekmegfigyelések* című tanulmánya volt 1887-ben és valamivel utána *A. Szyk* tanulmányai.

Ez időben a politikai viszonyok nem engedték meg egyesület alapítását, mert a kormány mindenféle, még tudományos céllal alakuló egyesület alapítását is megtiltotta, de az 1906-iki alkotmánnyal lehetségessé vált ily társaság alakítása, és meg is alakult a *Lengyel Gyermektanulmányi Egyesület* Varsóban vagy 80 taggal. Az első évben nyolc ülést tartottak s az egyesületi tevékenység és munka következő irányaira határozták el magukat; 1. A pszichológia és a gyermektanulmány iránt érdeklődők számára folyóirat-olvasószoba megnyitása; 2. tudományos könyvek könyvtárának kiadása; 3. kérdőívek nyomtatása; 4. nyilvános felolvasás-sorozatok; 5. *K. Stolykov* utasításait az anthropologiai mérésekre nézve kiosszák a tagoknak; 6. alap-gyűjtés kísérleti laboratóriumra; 7. a Lengyel Gyermektanulmányi Egyesület tagjaitól származó összes eredeti tanulmányok kinyomatása és végre

8. külön szakfolyóirat kiadása a Lengyel Gyermektanulmányi Egyesület érdekeinek előmozdítására.

Az 1907—1908. évben hét ülést tartottak. A bemutatott értekezésekből kiszemeljük a következőket:

Anna Grudzinszka kisasszonytól: Gyermekrajzok.

K. Stolykov: Az anthropologiai mérések jelentősége az iskolákban.

A. Szyk: Az értelemre vonatkozó tanulmányok.

M. Borosiecka: A mennyiségtan pszichológiája.

K. Appel: Gyermeknyelv.

J. Warszawszka: Szegény gyermekek pszichológiája.

A. Szyk: Az erkölcsi eszmék fejlődése a gyermekeknél.

K. Appel: A gyermek nyelve.

J. Rzetkowszka: Jegyzetek egy gyermek nyelvéről.

W. Grabovszka: Megjegyzések a gyermeknyelvre.

Dr. W. Chodecki: Az ideges gyermek pszichológiája.

L. Wernik: A félelem pszichológiája.

A. Szyk: Gyermekrajzok.

W. Mazowiecka: Megjegyzések a gyermekrajzokról.

Nyilvános felolvasás volt *Dr. W. Chodecki*-től: A gyermekek és ifjak öngyilkosságáról.

Az 1908—1909. évben tíz ülést tartottak. Három bizottságot alakítottak anyag gyűjtésére és feldolgozására a következő kérdésekről: gyermekrajzok, gyermeknyelv és a gyermekek matematikai fogalmai. A *gyermekrajz-bizottság* kérdőíveket küldött az elemi iskolákba. Néhány ezer rajzra tettek szert ezek útján. Ezeket az 1909-iki augusztusi *Gyermekművészeti Kiállítás*-ban mutatták be a nagy közönségnek, Varsóban.

A *gyermeknyelv-bizottság* két kérdőívet szerkesztett, három éven aluli és három éven felüli gyermekekre vonatkozókat. E korhatárt nálunk is irányadónak vehetjük.

A *gyermek matematikai fogalmait kutató bizottság* meg *Dichtstein* tanár vezetése alatt az eddigiektől elütő programot dolgozott ki. A javaslat a gyermek geometriai képzetével akarja kezdeni a kutatást, az irányképzetekkel, az alakképzetekkel stb. A megfigyeléseket a 6-ik életévtől ajánlja kezdeni.

Ez 1908—1909. évben előadott értekezletekből kiszemeljük *Grudzinszka Anna* kisasszony ismertetéséből a következőket:

D. Zylterova: Gyengetehetségű gyermekek.

Dr. W. Sterling: Gyermektanulmányúl alkalmazott kísérleti pszichologia.

Dr. Joteyko kisasszony: Pszichologiai laboratoriumok Belgiumban.

M. Kornfeld: A senki gyermekeiről.

J. Warzavszka: A hazugság képzelmi típusai.

A. Szyk: Gazdag és szegény gyermekek képzetei a rosszról.

J. W. David: A gyermekek pszichológiai tanulmányozásának jelentősége.

J. Ciembrokievic: Falusi gyermekek rajza.

M. Falszki: Új olvasásmódszer.

D. Zylterova Abnormalis gyermekek tanulmánya Binet módszerével.

W. Choranoszka: A gyermekek drámai ösztönéről.

Ime mily gazdag munkásság eddig is, örömmel üdvözölhetjük a testvéregyesületet.

Pekri Pekár Károly dr.

Lélektani alaptörvény. A Magyar Természettudományi Társulat élettani szakosztályában január 24-én *Ranschburg Pál* dr., egyetemi m.-tanár, tudományos szempontból nagy érdekű előadást tartott a következő címen: «*Egyidejű és szukcesszív ingerek idegrendszerbeli interferenciája. Egy psychophysikai alaptörvény.*»

Ranschburg Pál ez előadásában a pszichológiai alaptörvény megállapítása végett évtized óta folytatott kísérleteinek eredményeit foglalta össze röviden s áttekintően. Ranschburg fejtegetéseiből kitűnt, hogy valóban lélektani alaptörvényről van szó, amellyel sikerült a legáltalánosabb értékű lelki jelenségeket egységesen magyaráznia. E törvényt *a homogén gátlások törvényének neve alatt ismerjük.* Ranschburgnak erről tartott előadását röviden a következőkben foglaljuk össze.

Ranschburg Pál ezelőtt tíz évvel ideg- és elmebetegeken végzett kísérletei alkalmával észlelte, hogy a nagyszámú ingerekből a tudat csak keveset tud visszaadni, midőn is hiányosan felfogott elemek helyében tévedések lépnek fel. Továbbá kísérleteiben észrevette, hogy különösen bizonyos ingercsoportok predisponáltak arra, hogy elhibáztassanak. Ezután hatjegyű számokból számsorokat alkotott össze; egy-egy számsorban egyes számok alakja egyező vagy hasonló, más számoké különböző volt. E számsorokat meghatározott ideig, pl. $\frac{1}{5}$ — $\frac{1}{3}$ mpercig exponálta kísérleti egyéneknek s rájött, hogy azon számsorok, amelyeket csak illuzió árán tudunk felfogni, homogén elemekből állanak, a helyesen felfogott sorok pedig heterogén elemekből alkotottak voltak. Például a betüknél *abcdef* könnyen felfogható sor, ellenben *abcdcf*-ben a két *c* felfogása, az *abcmnf*-ben az *mn* felfogása nehezebb. Ranschburg a számsorokkal és betűsorokkal kölcsönösen végzett ellenőrző kísérletek után megállapította nevezetes törvényét: *homogén inge-*

rek gátolják egymásnak a tudatban való önálló érvényre jutását, ellenben a heterogén ingerek jobban érvényesülnek a tudatban.

Ranschburg kísérleteit némi módosításokkal más helyeken más egyének is ellenőrzés céljából végrehajtották, pl. Aall Christianiában, Schultz Zürichben s habár közöttük voltak a tételnek ellenesei, mind a Ranschburgéval egyező eredményekre jutottak. A legérdekesebb kísérleteket végezték Bostonban a Harvard egyetemen Münsterberg és Kleinknecht, akiknek sajtószerű berendezéssel sikerült a Ranschburg-féle kísérleteknek egy nehézségét, a térjegyek különbözőségét kiküszöbölni. Ők olyan formán végezték a kísérleteket, hogy a hatjegyű számsorok számait nem egyszerre, hanem igen gyorsan egymás után exponálták. Ily módon a térbeli különbözőzés helyébe lépett az időbeli. Kleinknecht kimutatta, hogy a Ranschburg-féle törvény az időbeli viszonyra is áll. E kísérletek szerint tehát *a homogén gátlások nemcsak akkor érvényesülnek, ha a homogén benyomások a tér különböző pontjain egyidejűleg, hanem akkor is ha a tér egyazon pontján, de időbeli egymásutániségben jelennek meg.*

Ranschburg az újabb időben a Münsterberg és Kleinknecht által megjelölt irányban folytatta kísérleteit. Ezen kísérletekhez most is az ő általa feltalált «mnemometert» (emlékezetmérőt) használta, csak hogy a metronom helyett a Bernstein-féle szakítót használta időszabályozásra. Míg a metronommal elért legkisebb exposíció-idő csak $\frac{1}{4}$ mp. volt, addig a Bernstein-féle szakítóval 0.1 mperccel is el tudott érni s rendszeren ezt az időt alkalmazta kísérleteihez. Ezzel elérte tehát, hogy az ingerek 0.1 mperccnyi idő szerint követték egymást. Ezen kísérletekhez oly ingerlapokat szerkesztett, amelyeken a jegyek nem egyszerre, hanem 0.1 m. perccnyi időközökben egymás után jelentkeztek a kísérleti egyénnek s az ingerek számát 6-ról 4-re redukálta. Ingerjegyekül betűket és számokat használt. A betűsorok olyanok voltak, hogy egy-egy betű bennök ismétlődött, pl. *ueel, ehg*; a számsorok szerkezete hasonló volt, pl. *7769, 2884*. Ezeket a kísérleti személyek következetesen úgy olvasták el, hogy a két homogen betű vagy számjegy helyett egyet mondtak ki. Például az előbbi sorokat így olvasták el: *uel, ehg, 769, 284*. A gátlás akkor is mutatkozott, ha a homogén betűk vagy számok nem következtek közvetlenül egymás után, pl. így: *8784, 3932*, sőt kiterjedt a gátlás azon esetre is, amikor a homo-

9
gen számok nem ugyanazon sorban követték egymást, pl. 7 6
6

De kimutatható a gátlás ottan is, ahol az elemek nem egyformák, hanem csak hasonlóak, pl. *3904*, vagy *2834*, vagy *amnb*. Ranschburg

ezen berendezésű kísérleteivel a homogén gátlások hatásának számát 100%-ra emelte, ami azt jelenti, hogy a *homogén jegyek gátló hatása a törvény erejével bir.*

Előadását Ranschburg azzal a nevezetes újítással tette bizonyító erejűvé, hogy az összes idevágó kísérleteit egy utasításai szerint Marx és Mérey által megépített, episkópos toldalékú «Sorompó»-vetítővel a nagyszámú hallgatóságnak teljes eredetiben és oly hatással mutatta be, hogy az itt leirt, kísérletileg előidézett csalódásokat az egész hallgatóság egytől-egyik személyesen végig élte.

Megállapíthatjuk tehát az idegrendszernek azt a törvényszerű tulajdonságát, hogy a homogén benyomások az idegrendszer centrumában egymásra ömlenek («influálnak»), minek lélektani következménye az érzetek egybeolvadása. Ranschburg (Semonnal együtt) ezen törvénnyel magyarázza a *két szemmel való egyszerű látást.* Ugyanis szerinte az egyazon tárgyról két recehártyán keletkező ingerek, a centrumban egymásra influálnak, minek miatta két kép helyett egyet kell látnunk.

A homogén ingerek gátló hatásának nemcsak a látás területén van jelentősége, hanem a többi érzékekleték mezején is, pl. a *hallásban.*

Semon, aki a homogén gátlások törvényét Ranschburgnál későbbben, de tőle függetlenül állapította meg biológiai alapon, veti föl azt a kérdést, hogyan van az, hogy *két fülünkkel a hasonló hangokat egynek fogjuk fel.* Kétségtelen, hogy ezen jelenség alapja a homogén gátló hatás. *Ranschburg* négy hangvillát egyszerre hangoztatott, amelyek közül kettő ugyanazon *a* hang volt, pl. caah hangvillákat s azt tapasztalta, hogy a kísérleti egyének ezen hangcsoportban a két *a*-t nem tudták megkülönböztetni, csupán az *a* erősebb hangzását vették észre.

De a nem egyenlő, hanem pusztán egymáshoz hasonló hangok között is beáll a kölcsönös gátlás, illetve egybeolvadás.

Már *Stumpf* kimutatta, hogy az egyszerre hangzó konsonáns hangokat szintén nehéz megkülönböztetni és pedig annál nehezebb, minél konsonánssabb két hang, így legnehezebb a nyolcadokat megkülönböztetni. Az összhangzatokban a konsonáns hangok a homogén jegyek tulajdonságával birnak, amiért influálnak. Ellenben a diszsonáns hangok föntartják autonóm értéküket, ezért az összhangzatokban jobban megkülönböztethetők.

Hasonlóan történik meg az egybeolvadás a közel eső hangok között, vagyis amelyeknek rezgésszáma keveset különbözik s amelyeket első sorban ítélünk, mint Ranschburg kísérletei mutatják, hasonlóknak. Pl. ha a középfekvésű hangokkal kísérletezünk, azt tapasztaljuk, hogy két hangvilla hangja, vagy a hangmódosítón (Tonvaria-

tor) a két sip hangja egynek hallatszik, ha a hangok között 1—5, sőt az egyéniség és hangmagasság szerint 8—10 rezgésnyi különbség van.

A *tapintó érzetek* körében is érvényesül a homogén gátlások törvénye. Ranschburg utal az ismeretes esztéziometrikus kísérletekre, amelyek szerint két egymáshoz közel álló hegyes test csúcsát a bőrön egynek érezzük. Ezt a tüneményt nem lehet csupán a Wagner-féle tapintó testecskek elhelyezéséből magyarázni. Ebbe is belejátszik az a tény, hogy a két nyomási ingert általában annál inkább érezzük kettőnek, minél különbözőbb a helyi jellegük. Ugyanezen törvény alapján magyarázható az a köztapasztalat, hogy ha öt ujjal megfogunk valamit, csak egynek érezzük s a rajtunk levő ruha egységes, konfluált érzést támaszt bennünk.

A homogén tapintási pontok egybeolvasztó hatásával analog érzés származik, mikor a színes felületnek, pl. a fehér papírlapnak minden egyes pontjáról nem származik bennünk külön érzet, hanem az egész papírlap fehér felületét egynek látjuk.

A *szaglós* mezején szintén tapasztaljuk a homogén gátlás érvényesülését akkor, amikor pl. a rózsacsokorról csak egyetlen szagérzet származik tudatunkban. Igen valószínű, hogy az *izlelésben* is megnyilvánul a homogén gátlás hatása.

Ranschburg azzal a kérdéssel is foglalkozott, hogy a homogén gátlások hatása kiterjed-e a *magasabb értelmi működésekre*. Ennek megállapítása céljából főleg az *emlékezetet* vizsgálta. Értelmetlen szótagpárokból huszonnégy tagból álló sorokat állított össze. E sorok között voltak olyanok, amelyeknek szótagpárjai lehetőleg eltérőleg hangzottak s olyan sorok, amelyeknek szótagpárjai között nagyfokú hasonlóság volt. Azt tapasztalta, minél több volt az eltérés a szótagpárok között, annál könnyebben ment betanulásuk, ellenkezőleg a hasonló hangzású szótagpárok betanulása igen nehezen sikerült. Sőt 24 heterogén szótagpár összetanulása, ha a részsorokat már elsajátítottuk, egészen könnyen ment, ellenben a 24 homogén szótagot, melyeket részsorokban a kísérleti egyének teljesen megtanultak volt, egy összefüggő sorra összetanulniok egyáltalán nem sikerült. Ranschburg e kísérletei alapján megállapíthatta, hogy az *emlékezetbe vésést a képzetek homogenitása gátolja*, tehát az emlékezetre is vonatkozik a homogén gátlás törvénye. Ezen az alapon könnyen magyarázhatók a szó-, arc- és a névemlékezetbeli tévedések hasonlóság esetén.

A megegyező képzetek gátló hatásából fejthető meg a *köz-képzetek* keletkezése is. A hasonló tárgyak megegyező jegyei egymás tudatosságát gátolják, minek következtében a megegyező jegyek elveszítik autonóm energiájukat s egyetlenegy jegy képzetévé, az

általános képzetté olvadnak össze. A *fogalmak*, *abstractiók* nem egyebek, mint a homogén gátlások eredményei. A homogén gátlás törvénye nélkül nem fejlődhetnek ki az *egyének*, mint *egy-én*-nek abstractiója sem.

Az *érzelmi életben* is tapasztaljuk a homogén gátlások hatását. A hasonló érzelmek nem tartják meg autonóm tartalmukat, hanem egységes érzelmhangulattá olvadnak össze. E hangulattól csak az ellentétes érzelmek bírnak önálló jelenségképen kiemelkedni.

Ranschburg ilyenképpen általános érvényűnek találván a homogén gátlások törvényét egész lelki életünkre vonatkozólag, igyekezett e tapasztalati törvénynek elméleti alapot adni. Szerinte ma még sem az élettan, sem a természettan nem nyújt elég pozitívumot a homogenitás és heterogenitás törvényének biztos és világos megfjtéséhez. Végül behatóan fejtegette az élettan és a fizika azon jelenségeit, amelyek alapján kereshető a helyes magyarázat.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

Összeállította: **Perényi Irén** tanítónő, Budapesten.

A gyermek igazságérzetéről. A nevelők a gyermek igazságérzetével keveset törődnek, pedig ez az érzés nagyon korán megvan a gyermekben. Éppen ezért nem érdektelen, ha a nevelő ebből a szempontból is megfigyeli a gyermeket. Már a legkisebb gyermekek is izgatottak s keservesen sirnak, ha azt látják, hogy valaki igazságtalanul bántott embert vagy állatot. Az igazságérzet később fokozódik a gyermekben, s csakhamar vele együtt fellép a bosszúvágy is. Mint minden érzés, úgy az igazságérzet is erősebb mértékben van meg a gyermekekben, mint a felnőttekben. A gyermek egészen az érzés hatalma alatt áll, nem gondolkozik, nem számol a körülményekkel, csak azt látja, hogy igazságtalanság történt, s még inkább felindul, ha saját énjét érzi megsértve.

A gyermek igazságérzetét különösen a büntetéskor kell a nevelőnek szem előtt tartania. Soha sem szabad az indulat hatása alatt büntetni, mert ilyenkor a nevelő legtöbbször túlságba ragadtatja magát. A gyermek igazságérzetét leggyakrabban azért sértik meg a szülők, mert elfelejtik, hogy a gyermek másképpen gondolkozik, mint a felnőtt. A gyermek nem

gondolkozik következetesen, logikusan, azért legtöbb esetben nem is sejti, hogy helytelen dolgot követett el. A szülők természetesen világosan látják gyermekük vétkét s hamarosan ki is szabják a büntetést anélkül, hogy felvilágosítanak a gyermeket tévedéséről. Ilyenkor a legtöbb gyermek meg van győződve arról, hogy igazságtalanul büntették, s így szülői és nevelői iránt bosszú ébred fel benne. Az igazságérzetet éppen ezért nevelni kell a gyermekben. Elnyomni nem szabad, hanem helyes irányba kell fejleszteni, mert különben a szülők és a gyermekek között nem lesz igazi összhang, sőt ellenkezőleg a rossz hajlamú gyermekekben a bosszú halálos ellenségeskedéssé fajulhat.

Nemzeti vonás a gyermekjátékokban. A nemzeti jelleg a gyermekjátékokban is megnyilvánul, azt látjuk minden nép-nél. A kínai gyermek játékában látszik a nép kalmárszelleme. A gyermekek «árusbódét», zálogházat szeretnek leginkább játszani, szeretik ezenkívül a sárkányeresztést és bűvészmutatványokat is. Leányjátékokat Kinában nem ismernek, s ez is a nők társadalmi helyzetéből magyarázható. Japánban a nép társas szelleme nyilvánul meg a gyermekek játékában. A gyermekek a felnőttek társaságát utánozzák, egymást meghívják, lakodalmat, temetést, betegápolást játszanak. Az indián ifjuság mulatsága a halászás, vadászás, különböző testerősítő mozgás. Az indián gyermek mindig vidám s jellemző, hogy veszekedés soha sem zavarja meg boldog játékukat. Az afrikai négerleány leginkább babájával játszik, s az anyai szeretet mutatkozik már játékában is. A babát rendszeren mindegyik maga készíti, üvegből vagy fadarabból, bepólyázza, gyöngyfűzérrel átköti s a fajt jellemző módon ide-oda hordozza. A négerfiuknak is megvan a jellemző játékuk. Főmulatságuk a dárdahajítás, ismerik a csigajátékot is s nagy örömmel építenek maguknak kókuszlevélből szélmalmot. Egyes afrikai néptörzs gyermeke különös magas értelmi fokon áll. Utánozza a felnőttek körtáncát, egyhangú énekét, a leányok kertészkednek, a fiuk pedig tehenet, borjut s más állatot készítenek fából vagy agyagból. A keleti népek gyermekeinek főszórakozása a kockázás.

Az európai népek gyermekeinek játéka sokat veszített nemzeti jellegéből a kultúra kiegyenlítő hatása alatt, de itt-

ott még látszik egy-egy népszokás. Így az olasz gyermekek legszivesebben a népnél előforduló rablótámadásokat utánozzák. Másutt a nép házassági szokásait lehet felismerni a gyermekek játékában. Majd pedig a nép katonás és lovagias szelleme tükröződik a kicsinyek szórakozásában, mint azt a porosz, s általában a német gyermekek játéka mutatja.

A cikk a magyar gyermek játékát nem említi, de aki ismeri a nép gyermekének játékát, lehetetlen, hogy fel ne ismerje benne a magyar nép faji jellegét, foglalkozásának, szokásainak nyomát.

A gyermek szellemi fejlődéséről. (Wiener Allgemeine Zeitung.) A gyermek, amikor a világra jön, testileg tehetlenebb az állatnál, de szellemi fejlődésben jóval fölülmulja. Már a csecsemő agyvelejében is élénk anyagcsere megy végbe, s az első életév végén elérte súlyban a kifejlett emberi agy súlyának felét; két éves korban pedig négyötödét. Az agy súlyának gyors növekedésével párhuzamos a szellemi képesség fejlettsége is. Ezt egy német természettudós, Preyer megfigyelései is megerősítik. Preyer 25 évvel ezelőtt figyelte meg a gyermekek szellemi fejlődését. Többek között saját kis fiát is megfigyelte első három életévében s tapasztalatairól jegyzőkönyvet vezetett. Megfigyeléseinek összehasonlításából kitűnt, hogy az értelmi fejlődés gyorsasága az egyes gyermekeknél különböző, azonban a képességek fejlődésének sorrendje egyforma.

Az érzékek közül fejlettség tekintetében a legelső az izlés. Az újszülött gyermek megkülönbözteti az édeset a keserűtől. A látás jóval később fejlődik, még pedig fokenként. A csecsemő eleinte csak a világosságot tudja a sötétől megkülönböztetni, s csak hosszabb fejlődés és gyakorlás eredménye a tárgyak színének és távolságának észrevétele. A hallás tökéletlenebb az állatokénál.

A mozgások közül a reflex- és ösztönszerűek a gyermekkel együtt jönnek a világra. Ezek közül azok, amelyek az élet fenntartásához szükségesek, megmaradnak, a többi azonban az akarat működésének erősödésével lassankint elmarad. Ösztönszerű és reflex mozgásokon kívül még egy harmadik fajta akarattól nem függő mozgást végez a gyermek, s ilyen az arcjáték, szemforgatás, a tagokkal való cél-

talan hadonázás, amelyek a második életév végén elmaradnak, amikor a gyermek tagjain uralkodni kezd.

A gyermek második életévében szellemi fejlettségének beszéd alakjában ad kifejezést. A beszédképesség már a második félévben kezd mutatkozni, mint az utánzás következménye. Eleinte csak egyes szavakat, majd egész mondatokat mond a gyermek a felnőtt után, s csak a második év végén kezd önálló mondatokat alkotni. A mondat elemei többnyire főnév, ige, határozónév. Később használja a különböző kérdőszócskákat: hol, mi, melyik stb. A személyes névmás használata elég későn lép fel, különösen az «én»-é. Preyer gyermeke a harminckettedik hónapban használta először. Ennek az «én» szó használatának sok filozófus nagy jelentőséget tulajdonít s azt tartja, hogy ezzel az öntudat ébredt fel a gyermekben. Azonban ez téves hit. Amint a gyermek eleinte saját tagjait a külvilág tárgyaival összetéveszti s csak később, gyakran keserű tapasztalat alapján tanulja meg, hogy azok az ő testének részei: úgy saját magát is eleinte úgy nevezi, mint azt másoktól hallja s csak később abstrahálás útján, úgy mint mások önmagukat.

A gyermek erkölcsiségét veszélyeztető hatások címen hat értekezletet tartott Rode dr. Hamburgban. Az értekezleten számos pedagógiai s orvosi tekintély vett részt, és egyhanguan azt a szomorú tapasztalatot erősítették meg, hogy a gyermekek erkölcsi felfogásának tisztasága nagy mértékben megromlott. Ennek az okát keresve, többen feltárták gondos megfigyelésük eredményét a hallgatóság előtt.

A gyermek erkölcsiségét többek szerint leginkább az utcákon, a kirakatokban látható sok erkölcstelen ujságlap kép veszélyezteti. Mások a művészet túlságos szabadságát, az érzékiség hajhászását tartották a baj főokának. Voltak olyanok is, kik azt kívánták, hogy az ifjúságot bizonyos mértékben fel kell világosítani s megszoktatni, hogy a természetes dolgokat természetesnek tekintsék, azon meg ne ütközzenek. Sokan sürgették a fércirodalmi munkák kiirtását és korlátozását, az ifjúsági irodalom támogatását. E téren örömmel üdvözölték a Hamburgban ujonnan alakult egyesületet, amely főcélul a művészet pártolását, a ponyvairodalom üldözését s az ifjúsági irodalom kiadását és terjesztését tűzte ki főcéljául.

Együttal elhatározták, hogy ezt az egyesületet anyagi és erkölcsi eszközökkel támogatni fogják.

Habár az orvoslás módjára nézve eltérők voltak is a vélemények, megegyeztek mindnyájan abban, hogy az ifjúság erkölcsiségét megoltalmazni akaró törekvésbe az egész társadalmat, sőt magát az államot is bele kell vonni. Éppen ezért a vitatkozás kiterjedt arra is, hogy vajjon a meglevő hamburgi törvények elegendők-e az ifjúság megvédésére. Sorba vették tehát az országos büntető törvényeket, az országos ipartörvényt és az utcai rendeletet.

Az utcai rendeletet kiegészítették azzal, hogy szigoruan tiltsák meg mindazoknak az iratoknak és képeknek a kirakatokba való kitételét, amelyek az ifjúság erkölcsiségét, izlését sértenék. Ezenkívül szükségesnek tartották azt is, hogy a társadalom gondoskodjék arról, hogy a gyermekek vasárnap délután nemes szórakozásban részesülhessenek. Általában véve pedig kívánatosnak jelentették azt, hogy az ifjúságot ellenállhatóbbá kellene nevelni minden rosszal s erkölcselennel szemben.

APRÓSÁGOK A GYERMEK ÉLETÉBŐL

Megfigyelések az óvodában.

Összegyűjtötte: **Forgách Julia**, karlovai óvónő.

A gyermek logikájának közvetlensége. Az óvodába jövő gyermekeket, ha véletlenül elfelejtenek köszönni, rendszeren ezekkel a szavakkal figyelmeztetem: «Mit kell mondani?» S ha szépen, illedelmesen köszönnek, én is vissza, köszönök nekik. Egyszer jön egy öt éves, eleven eszű leányka, köszön, de én egy levél olvasásába mélyedtem el, amelyet éppen akkor hozott a levélhordó és ügyet se vetve a kis érkezőre, nem fogadom a köszönését. Áll a gyermek egy darabig, néz rám, egyszer csak megrántja a kötényemet, s rám szól: «Néni, mit kell mondani?» Az öt éves gyermek nem ismeri a tekintély iránti tisztelet kötelességét.

A szokatlan dolog leköti a gyermek figyelmét. Egy úri ember jött látogatni az óvodát, akinek a szembogara csodálatosképpen folytonosan jobbról-balra s balról-jobbra mozog. Egy öt és fél éves fiúcskával verset mondtam föl a vendég tiszteletére. Úgy szoktatom őket, hogy akivel beszélnek, annak a szeme közé nézzenek. Így tett az én kicsi Sándorom is. Mikor elmondotta a mondókáját, hozzám jön, átöleli a nyakamat és a fülembe súgja: «Néni, nézzed csak, ennek a bácsinak úgy jár a szeme mint az óra sétálója (ingája).»

Megint látogatónk volt, egy légyszakálás úr. Alig hogy leült, odaszalad hozzá egy négy és fél éves lányka, s a legnagyobb csodálkozással kérdi tőle: «Ugye bácsi, miért van neked három bajuszod? Az én apámnak csak kettő van.» Persze, falusi paraszt gyerek, s még ilyent soha se látott.

Az esetleges jegyek összekapcsolása. A községi orvos szemüveget visel, nem cvikkert, hanem szemüveget. De még aránylag fiatal ember. Egyszer a gyermekek szemeit vizsgálta. Nézik a gyermekek amint ott állanak körülötte és várják, hogy rájuk kerüljön a sor, egyszer azt mondja neki egy nem egészen hat éves fiúcska: «Ugye bácsi, miért nem fehér a te hajad? Az én nagyapámnak a haja fehér.» Tehát nem azt találta különösnek, hogy a doktor szemüveget visel, mert az ő nagyapja is azt használ; hanem, hogy nem fehér a haja, mint a nagyapónak. Szerinte a fehér haj hozzá tartozik a szemüveghez.

A képletes szavaknak külső értelmét fogja föl a gyermek. Rendes szokásom, hogy elbeszélgetek apró növendékeimmel. Kikérdezem őket, mit csinálnak odahaza a szüleik, testvéreik stb. Nem kíváncsiságból, hanem, hogy a dolgok megfigyelésére és rendes beszédre szoktassam őket. Egyszer egy ilyen beszélgetés közben azt mondja az egyik kisleány, lehetett négy és fél éves: «Az én apám tegnap a község-házánál volt és úgy fejbe vágta, hogy csak úgy nyögött bele.» Különösnek tűnt föl a dolog, mert ismertem az embert, egyike volt az első gazdáknak. És máskülönben is rendes jómagaviseletű embernek ismertem. Még aznap találkoztam vele, s megkérdeztem, mi történt vele tegnap a község-házá-

nál? Csodálkozva néz rám és azt mondja, semmi. Én aztán elmondom neki, hogy mit mondott a leánykája. Elneveti magát az ember, s mondja, hogy igen, adót fizetett és miután jó nagy összeg pénzt bevasaltak rajta, mikor haza ment, bosszúsan mondta: «No engem ugyancsak fejbe vágta a községhezánál, nyoghettek bele.»

A gyermek önzése nagyobb, mint szájalomérzete.
Alig pár napja volt, hogy elfoglaltam állásomat, s a gyermekek nagyon fegyelmezetlenek voltak még. Mindent elkövettem, hogy csendben tartsam őket, de csak egy percig tartott a csend. Azután csak annál hangosabbak voltak. Egyszer azt mondom nekik: «Gyermekek, csendben legyetek, mert ha folyton így kiabáltok, megfájul a fejem és meghalok.» Azt mondja egy öt éves fiú: «De jó lesz, legalább nem kell jönni óvodába.» Később hallottam, hogy az elődöm meghalt, s vagy három hónapig nem jártak a gyermekek óvodába.

A gyermeknek nincs fogalma az idő múlásáról és a megöregedésről. Viktória angol királynő halála után egy öt éves kislány hoz a «Néplap»-ból egy darab papirost, amelyen rajta volt az angol királynő legutóbbi arcképe és mellette egy ifjúkori arcképe, amikor trónra lépett. Otthon, úgylátszik, beszéltek róla, esetleg meg is mutatták neki a képet, mert amikor bemegyek az óvodába, azt mondja nekem a gyermek nagy örömmel: «Gyere csak néni, majd mutatok neked valamit.» Oda megyek s kérdezem, mit akar mutatni. Azt mondja: «Hát a Viktóriát.» Mondom neki, hogy mutassa no, hol van? Szétteríti az összehajtogatott papirost és nézi, hol az egyik képet, hol a másikat, s látom, hogy erősen gondolkodik. Sürgetem, hogy mutassa már meg, melyik ez? «Ez az» — mondja a fiatal képre mutatva — «ez a másik meg az anyja.» «De nem, ez az. Ez a másik a lánya.» Így se találta helyesnek. «Elfelejtetem, hogy melyik az» — mondja — «majd otthon megkérdezem apámtól.» Mondom neki, hogy mindakettő a Viktória képe, csak hogy az egyiket akkor festették mikor még fiatal volt, a másikat pedig mikor már öreg volt. De nem hitte el. S azután még sokáig találgatta: «Ez az. Nem, Ez a másik az. De mégis ez az.»

ÜBERSICHT DER LETZTEN NUMMER.

IV. Jahrgang Nr. 6.

Die Meinung der Kinder über den Krieg.

Von Oberleutnant Dr. Stefan v. Máday.

II.

Das Hauptergebnis der Enquête war die Feststellung der Tatsache, dass es beim grössten Teile der 11—16-jährigen Knaben — ja sogar bei vielen Mädchen — eine *natürliche Kampflust* gibt, die sich auch gegen die friedliche Erziehung durchzusetzen vermag. Diese Gemütsrichtung kann als ein Instinkt betrachtet werden, der aus der Nomadenzeit der Menschheitsentwicklung stammt und bei dem heutigen Menschen — etwa im Sinne des biogenetischen Grundgesetzes — in der Jugendzeit, vorzüglich im Alter von 12—15 Jahren auftritt und sich in Kampfspielen und Wetten, im Raufen, abenteuerlustigem Wandern, schliesslich im Verschlingen von Indianer- und Detektivgeschichten betätigt.

Die heutige Erziehung, besonders die vom Ethischen Bunde verbreitete, ignoriert die kindliche Kampflust fast vollständig, ja sie ist geradezu zur Unterdrückung derselben eingerichtet. Jeder Instinkt hat aber seine bestimmte Entwicklungsperiode, und wird er zu dieser Zeit gehindert, so kann er später nicht mehr zustande kommen. So sind dann manche «brave» Kinder fürs Leben verdorben, mutlos und unselbständig gemacht; sie unterliegen überall, wo es sich um das Durchsetzen von Meinungen und Absichten handelt. *Die Schule soll* sich nicht auf die Züchtung von Intelligenzen und die Anerziehung passiver Tugenden beschränken: sie soll *Männer erziehen*. Zum Charakter des Mannes gehört aber Mut und Selbstwille.

Ein anderes Ergebnis der Enquête war die Auffindung einiger grossstädtischen Schülertypen, die teils von den materiellen Sorgen ihrer Eltern, teils von politischen Schlagworten, teils auch von modernen kulturellen Bewegungen gefangen und angekränkelt, einem ungesunden, ja perversen Egoismus und Individualismus verfallen sind. Der Verfasser weist auf die gesunden, natürlich-altruistischen, lebensfrohen Äusserungen der Schüler von kleinstädtischen Anstalten, besonders aber der Militärschüler hin, und macht folgende Vorschläge: 1. *Die Schulen sollen nach militärischen Grundsätzen organisiert sein.* 2. *Sie sollen ausserhalb der Städte liegen.* Eventuell sollen 3. *die Schulen als Internate eingerichtet werden.*

Es fragt sich nur, ob nicht durch solche Einrichtungen die psychische Differenzierung, die Entwicklung von Individualitäten, und endlich auch der allgemeine geistige Fortschritt gehemmt würde. Die grösststädtischen Schulen scheinen mehr die Intelligenz, die Provinz- und Militärschulen mehr den Willen zu bilden. Welches ist aber im Leben wichtiger? Zweifellos der Wille, denn ein Mann mit festem Willen kann und wird sich Kenntnisse, die ihm etwa fehlen sollten, auch noch später erwerben, während Einer mit schwachem Willen oder unausgebildetem Charakter auch mit den grössten Kenntnissen keinen Nutzen zu stiften vermag. Die Folgen der im heutigen Grösstadtleben bereits zu weit fortgeschrittenen Differenzierung zeigen sich in der Einseitigkeit, Fachsimpelei, Lebensfremdheit mancher Menschenklassen, deren geistige Leistungen für die Menschheit, zu der sie kaum mehr ein Verhältnis haben, zum grossen Teile verloren gehen. Alles scheint nur für die Arbeitsteilung eingerichtet zu sein, während für die *Arbeitsvereinigung fast gar nicht gesorgt ist*. Diese Aufgabe soll in erster Linie die *Schule* übernehmen: sie soll in der Vermittlung von Kenntnissen allseitig, in der Willensbildung aber einheitlich sein.

Der Fortschritt wird dadurch nicht im geringsten gehemmt werden, denn alle wirksamen Reformen entstammen der Praxis, dem Leben also und nicht der Schule. Diese braucht sich nicht um die Erzeugung von *Individualitäten* zu bemühen; solche soll vielmehr die *Sonne und der Regen des Lebens emporblühen lassen*. Die Schule soll ihnen nur lehren, für die Ziele des Einzelnen, wie für jene der Gesamtheit, ihre ganze Person einzusetzen, gemäss dem Schillerschen Worte:

Und setzet ihr nicht das Leben ein,
Nie wird euch das Leben gewonnen sein.

Die Wirkung und einige Erfordernisse der Jugendbibliothek.

Vom Volksschullehrer **Hugo Büchler**, Nagybecskerek.

Indem man nunmehr mit freudiger Bestimmtheit feststellen könne, dass die Bücherei eine der beliebtesten Institution geworden ist, sofern dürften etliche allgemeine Regeln und Leitsätze nicht ganz unnötig erscheinen.

Vorerst lässt sich behaupten, dass *alle Kinder ohne Ausnahme solche Lektüre wünschen, welcher Ereignisse und Handlungen inne- wohnen*. Das Tun, die unablässige Tätigkeit ist des kindlichen Seelenlebens, seines innerlichsten Ichs eigentümlichstes und schlechterdings ausschliesslichstes Kennzeichen. Gespräche, Unterricht,

Erziehung: sie alle vermögen nur soweit auf das Kind zu wirken, als sie sich mit irgendwelchem Handeln vereinen.

Personifikationen, richtig angewandte Gleichnisse, Märchen, Erzählungen, doch immer nur im Rahmen von Betätigungen gehaltene Vorträge interessieren weitaus die Kinderwelt. In ähnliche Gestalt müsse auch ihr Gelese gefasst werden.

Natürlich am meisten schwärmen die Kinder für Märchen, jedoch heute bereits vornehmlich für solche *über sich selber*. Übernatürliche, wundererfüllte, unmögliche Geschichtchen entsprechen nur höchst spärlich ihrem Geschmacke. Sie verlangen nach solchen Märchen die «wahr sind».

Aktion, Beweglichkeit und Lebhaftigkeit seien immerdar als bedeutendste Faktoren verbreitet. Auch das geringste Vorkommnis vermag die Aufmerksamkeit des Kindes zu erregen, sobald darin etwas *geschieht*. Lediglich derartige Formen sollten die wissenschaftlichen Werke samt und sonders verkörpern, immer nur in Gestalt von Handlungen und womöglich in scherzhafter Sprache. Gemäss dieser Vorschrift müssten die gesamten historischen Arbeiten und ungarischen Klassiker, ja die ganze Kinderliteratur laut einem solchen Muster und im angemessenen Stile umgearbeitet werden.

Zuletzt sei erwähnt, dass die Kinder, die Mädchen inbegriffen, ein reges Interesse entgegenbringen kriegerischen und Helden Geschichten. Hingegen für Beschäftigungen friedlichen Inhalts zeigen sie *nur wenig Teilnahme*. Freilich ist auch die Anzahl jener Werke klein, wo über Handel, Industrie, Landwirtschaft, staatsmännische Weisheit, wertvolle Erfindungen, Kunst, Literatur und *Gemeinwohltätigkeit* etc. überhaupt über Grössen von Friedenswerke erzählt wird.

Eine Eigentümlichkeit ist es, dass Kinder Verse nur sehr selten lesen, wenn schon, eher die Mädchen. Öfter werden manche Gedichte eingehend «beurteilt» und sogar zu überbieten versucht.

Gleichwohl die Büchereien einen gewissen wohltätigen Einfluss auf die Jugendlichen üben, finden sich dennoch genug, die durchaus gar nicht lesen; hierbei sind aber zumeist die Eltern und oft deren Verhältnisse ausschlaggebend.

* * *

In einem kurzen Aufsätze bespricht *A. Gyulai* die bekannte hygienische Frage, dass alle Bücher, welche unsere Schulen gleichviel ob von Unterstützungsvereinen oder Leihbibliotheken und Antiquaren zum Gebrauch erhalten, immer erst früher desinfiziert werden sollten, um Haus und Lehranstalt vollends zu beruhigen.

Kinderforschungs-Nachrichten.

Vor Jahren errichtete die Ungarische Gesellschaft für Kinderforschung ein heilpädagogisch-psychologisches Laboratorium, welches als Schöpfung des Dozenten Dr. *P. Ranschburg* bislang mehrere reife Ergebnisse zeitigte. Als solches sei zuvörderst das *pädagogisch-psychologische Laboratorium* des staatlichen Lehrerinnenseminars des VI. Bezirks zu Budapest zu nennen, welches auf Initiative des Seminardirektors Ladislaus *Nagy* und mit Beistand des Ministerialrats Dr. Em. *Neményi* im Jahre 1908 ins Leben gerufen wurde. Dieses Laboratorium steht im Dienste des psychologischen Unterrichts der Lehrerbildung, der Kinderforschung und der experimentellen Pädagogik. Das Hauptziel desselben manifestiert sich darin, den psychologischen Unterricht vermittels der induktiven Methode auf neue Grundlagen aufzubauen. Um alldies je intensiver zu bewerkstelligen, wurde es mit einem hübsch ausgestatteten *pädologischen Museum und physiologischen Instrumentarium* versehen.

Die Wirksamkeit dieses Schullaboratoriums hat sich zwischen durch so wertvoll bewährt, dass der Unterrichtsminister beschloss, die Verallgemeinerung dieser Institution und dieser Unterrichtsmethode in sämtlichen Staatsseminarien einzubürgern. Graf Johann *Zichy*, der jetzige Kultusminister bestimmte, einen *experimentellen psychologischen Kursus* zu errichten für die Professoren derjenigen Lehrerbildungsanstalten, woselbst im nächsten Schuljahre Laboratorien angeschlossen werden.

Mit der Leitung dieses experimentellen psychologischen Kurses betraute der Minister den Dozenten Dr. *P. Ranschburg*, Direktor des königl. ung. heilpädagogisch-psychologischen Laboratoriums und Seminardirektor Ladislaus *Nagy*, Leiter des pädagogisch-psychologischen Laboratoriums des Lehrerinnenseminars im VI. Bezirke in Budapest. Heuer wurden vier Professoren zur Absolvierung des Kurses entsendet: D. *Répay* und J. *Quint* aus Budapest, O. *Molnár Kolozsvár* und G. *Kandrai Déva*. Der Kurs hat in den oben genannten zwei Instituten am 12. Dez. begonnen. Seine Aufgabe ist, frei von theoretischen Vorträgen Anleitung zu psychologischen Experimenten. *Paul Ranschburg* unterweist die wissenschaftliche Ausführung der pädagogisch-psychologischen Experimente; *Ladislaus Nagy* wiederum führt die Hörer in die methodische Anwendung der psychologischen Experimente ein, in jene Demonstrationen, welche während des psychologischen Unterrichtes sich ereignen, sowie auch in die didaktische und pädologische Experimente. Allerdings habe der Kursus eine bahnbrechende Bedeutung.

Dr. O. *Vértes* brachte den Beschluss des Justizministers zur Kenntnis, wonach die bei der Budapester sich befindende Beobachtungsabteilung zu einem gleichen Institute für in moralischer Insanie leidender verurteilter Kinder umgewandelt wird.

K. *Ballai* erstattete Bericht über das Museum für Kinderforschung; zu dessen Präsidenten Ladislaus *Nagy* gewählt wurde.

Anlässlich der Sitzung der Sammelforschung-Fachabteilung wurde berichtet, dass der Nagyvárad-er Zweigverein zurzeit 5000 Merkblätter drucken liess, um mittels derer den Charakter der Kinder bereitzustellen. Überhaupt wurde in der dortigen Filiale fortgesetzt, dass eine der gewichtigsten Aufgaben in Hinkunft sein werde, alle Volksschulzöglinge der Stadt rücksichtlich der Kinderforschung zu beobachten und bei Mitwirken der Lehrerschaft über alle *Individualitäts-Charakter-Merkblätter* zu verfertigen.

Irene *Farkas* legte den II. Fragebogen vor, welcher dem ästhetischen Interesse der Kinder gewidmet ward. Unter den neuerdings beantragten Fragen wurde nur die von L. *Nógrádi* akzeptiert, nämlich diese: «Was hält das Kind schön?»

Letzterer unterbreitete den III. Fragebogen über die *Individualität des Kindes*, in Begleitung jener Grundfragen, worauf die ganze Datensammlung basiert.

Die grösseren Provinzstädte werden allgemach dem segensreichen Gebiete der Kinderforschung erobert; so fand unlängst eine vorbereitende Versammlung in *Szeged* statt, um dortselbst einen Zweigverein zu errichten.

RÉSUMÉ DU DERNIER NUMÉRO.

5-ème Année, No 7—10.

L'opinion des enfants sur la guerre.

Par : Dr. Étienne de Máday, lieutenant.

II.

Le principal résultat de l'enquête c'est la constatation du fait qu'il existe chez les garçons de 11 à 16 ans, et même chez bien des filles un goût inné pour la guerre et que ce penchant se fait jour malgré l'éducation la plus pacifique.

On peut considérer cette disposition d'âme comme un instinct dont l'origine remonterait aux temps nomades de l'humanité et

qui, d'après la loi fondamentale biogénétique perce chez l'homme de nos jours dans l'âge tendre, surtout vers 12 on 15 ans. A cet âge, l'humeur belliqueuse éclat dans les différents jeux violents : le houspillement, la lutte, les paris, le désir de faire des courses aventureuses et finalement dans la lecture fiévreuse et avide des histoires de Peaux-Rouges ou de détectives.

L'éducation actuelle comprise surtout au point de vue éthique dédaigne presque entièrement l'instinct belliqueux des enfants. Elle a même pour but d'opprimer cette inclination.

Pourtant chaque instinct a sa période de développement ; s'il est étouffé à ce moment-là, il ne reparaitra jamais.

C'est ainsi que beaucoup „d'enfants gentils“ sont gâtés pour toute leur vie, restant sans courage, sans résolution.

Ils succombent fatalement partout où il s'agit de faire accepter son projet et son opinion.

L'école ne doit pas se borner uniquement à former l'intelligence des enfants et à leur inculquer des vertus passives : *elle doit surtout former de vrais hommes*, prêts à affronter la lutte pour la vie.

Une autre conséquence de l'enquête est la découverte de quelques types d'écoliers des grandes villes. Ces enfants sont arrivés à un égoïsme et à un individualisme pervers, ils sont soumis d'un part aux soucis matériels des parents, d'autre part au mouvement moderne de la civilisation. L'auteur fait remarquer les réponses saines, naturellement altruistes, joyeuses des écoliers des petites villes, surtout celles des élèves des écoles-militaires, et il propose :

- 1° d'organiser les écoles sur un pied militaire.
- 2° de les placer hors des villes.
- 3° d'en faire des espèces d'internat.

Il reste à savoir si un tel arrangement n'empêcherait pas la différenciation psychique, le développement de l'individualité et enfin le progrès intellectuel en général ?

Les écoles des grandes villes semblent plutôt former l'intelligence, celles des petites villes et les écoles militaires forment la volonté.

Laquelle de ces facultés est donc la plus importante dans la vie ?

La volonté, sans aucun doute, parce qu'un homme doué d'une volonté ferme peut se procurer et il se procurera sûrement les connaissances, qui lui manquent même sur le tard, tandis que celui dont la volonté est faible où le caractère à peine ébauché n'arrive à rien même avec les plus grandes connaissances.

Les conséquences de la différenciation trop avancée se font déjà jour dans les grandes villes où il y a dans certaines classes

d'hommes, des caractères exclusifs, des personnes fatiguées de l'existence dont les productions intellectuelles sont perdues pour l'humanité, avec laquelle ils ont très peu de rapports.

Dans nos écoles tout paraît être arrangé uniquement pour la division du travail, tandis qu'on n'y fait rien pour la concentration du travail. C'est l'école qui doit être l'agent général de cette concentration : elle doit être unitaire dans la formation de la volonté.

Le progrès n'en sera pas le moins du monde retardé, car toutes les réformes efficaces ont leur origine dans la pratique, dans la vie et non dans l'école.

Celle-ci n'a pas besoin de s'efforcer à former des individus ; ces derniers doivent se développer au soleil de la vie. L'école ne doit que leur enseigner à se vouer tout entiers au but particulier de chacun et aux intérêts de la société en général.

De l'influence de la bibliothèque scolaire sur la jeunesse et de quelques réformes à y apporter.

Par : H. Büchler, instituteur à Nagybecskerek.

L'auteur de l'article rend compte des expériences qu'il a fait en distribuant les livres de la bibliothèque scolaire aux enfants. Ceux-ci aiment beaucoup la lecture. Ils attendent impatiemment le jour où ils auront des livres. Ils préfèrent surtout ceux où il y a de l'action où les événements sont nombreux car l'activité est la qualité la plus remarquable de la vie intellectuelle de l'enfant.

Ils préfèrent les contes, mais non ceux du vieux temps, racontant des histoires de nains ou de sorcières, non ! ils aiment les histoires où il s'agit des enfants. Les garçons préfèrent les histoires héroïques, aventureuses, ils aiment les descriptions de voyages. Les livres qui au contraire, ne donnent que des connaissances sans action même s'ils sont illustrés, reposent sans être lu. Il serait nécessaire d'écrire des petites histoires enfantines d'après les ouvrages historiques et les oeuvres des grands écrivains hongrois tels que Arany, Vörösmarty, Jókai, Kisfaludy, etc. Les filles de même que les garçons aiment les histoires belliqueuses, les lectures qui exaltent les héros de la nation. L'origine de ce goût repose dans ce fait que l'enseignement de l'histoire s'occupe encore trop des guerres et ne fait pas assez connaître les actions des grands hommes qui jouaient un rôle en temps de paix.

Les lectures laissent généralement une très grande impression à l'enfant on a vu un enfant commencer à écrire des poèmes sous l'influence de Petöfi.

Des livres scolaires prêtés aux indigents. M. Gyulai n'approuve la méthode suivie généralement dans la distribution des livres aux élèves indigents. Il demande instamment que toutes les écoles soient munies d'appareil pour la désinfection des livres prêtés qui passent tour à tour chez nombre de personnes et qui répandent de cette manière les bacilles des maladies infectieuses. Ils doivent donc être désinfectés.

Mouvement de l'Étude de l'Enfant.

Un progrès très important de l'Étude de l'Enfant en Hongrie est l'érection du laboratoire pédagogique-psychologique qui grâce à l'initiative de Mrs. L. Nagy et A. Farkas a été installé dans l'École Normale, Rue Felsőerdősor. Ce laboratoire a pour but de transformer l'enseignement de la psychologie et de la cultiver d'après la méthode inductive. Le laboratoire psychologique a un musée pédologique très bien installé et des appareils pour la physiologie. Tel qu'il est, c'est le premier établissement du monde.

M. le Comte Zichy, Ministre de l'Instruction publique a organisé cette année un cours de psychologie-expérimentale pour les professeurs de l'École Normale, afin qu'ils apprennent cette nouvelle méthode et qu'ils la pratiquent dans les Ecoles Normales. Le cours dura du 12 au 31 décembre 1910.

La Société a tenu, le 23 novembre 1910, sa séance du Comité où M. Nagy viceprésident a rendu compte des travaux des Sociétés annexes. M. Vértes rapporte, que M. le Ministre de la Justice *s'est décidé à transformer la section pour l'observation de l'intelligence* attachée jusqu'ici à la prison centrale en un établissement destiné à observer les enfants atteints d'insanité morale.

La section des recherches a tenu sa dernière séance le 17 novembre 1910. Mlle Farkas a proposé la II-ème liste des questions à l'aide desquelles on fait un grand enquête sur l'intérêt esthétique de l'enfant. La III-ème liste des questions traitant de la personnalité de l'enfant fut présentée par M. Nógrádi, et il a expliqué en même temps les principes de cette enquête. Il a proposé de ne pas examiner l'individualité de l'enfant à l'aide de 4 tableaux comme on l'a fait pour la première fois mais plutôt de choisir 1 tableau historique et 1 tableau de genre pour faire l'expérience.

La Présidence du Musée Pédologique travaille avec ardeur dans le but de trouver des chercheurs aptes à faire des collections pour le Musée. Jusqu'à aujourd'hui de nombreuses collections sont déjà arrivées : des objets de l'exposition des Ecoles maternelles à Lócse, des travaux intuitifs des enfants des Ecoles maternelles, des dessins enfantins, des modelages, des jouets etc.